

KALA- JA RIISTARAPORTTEJA nro 312

*Juhani Salmi
Timo Mäkinen
Pekka Salmi
Eila Seppänen*

Rannikkokalastus ja kalankasvatus
Lounais-Suomen saaristossa

AQCESS-hankkeen sosio-ekonomiset havainnot

Helsinki 2004

Juhani Salmi, Timo Mäkinen, Pekka Salmi ja Eila Seppänen

Rannikkokalastus ja kalankasvatus Lounais-Suomen saaristossa. AQCESS-hankkeen sosio-ekonomiset havainnot

Tutkimusraportti

Maa- ja metsätalousministeriö

AQCESS-hanke (312039)

Tähän tutkimusraporttiin on koottu EU:n rahoittaman monikansallisen tutkimushankkeen Suomea koskevia keskeisiä tuloksia. Tutkimusta varten haastateltiin ammattikalastajia, kalankasvattajia ja muuta paikallista väestöä yhdeksän kunnan alueella Saaristomerellä ja Ahvenanmaan maakuntaan kuuluvassa saaristossa. Tutkimuksen tavoitteena oli kerätä tietoa lähinnä henkilökohtaisin haastatteluin rannikkokalastukseen ja kalankasvatukseen liittyvien elinkeinojen kehittämiseksi.

Tutkimus osoitti, että kalastuksen ja kalankasvatuksen kannattavuus on melko alhainen. Molemmat elinkeinot kamppailevat kiristyneissä kalan markkinointiolosuhteissa. Kalankasvatus on lisäksi tiukasti viranomaisten ohjaamaa. Kalastajia sitovat ammattiin perinteet ja ammatin ei-taloudelliset arvot. Kalankasvattajia ankkuroivat alalle ensisijaisesti taloudelliset seikat kuten ammattiin tehdyt investoinnit. Ammattikalastajat ovat sopeutuneet muutoksiin hankkimalla tuloja useista lähteistä ja kalankasvattajista osa on pyrkinyt investoineen laajentamaan toimintaansa. Elinkeinojen kannalta olisi tärkeää kehittää eri sektoreiden ja toimijoiden välisiä vuorovaikutus- ja yhteistyömuotoja. Aiempaa useammat kalastajat ja kalankasvattajat voisivat hyödyntää osaamistaan hankkimalla lisätuloja myös matkailuun ja palveluihin perustuvasta yritystoiminnasta.

Ammattikalastus, kalankasvatus, paikallinen väestö, ammattikalastus, kestävä kehitys, teemahaastattelu

Kala- ja riistaraportteja 312

591-776-444-8

1238-3325

56 s. + 8 liitettä

Suomi

Julkinen

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos
Reposaaren toimipiste
Konttorikatu 1
28900 Pori
Puh / Faksi 020 575 1895

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos
PL 6, Pukinmäenaukio 4
00721 Helsinki

Puh. 0205 7511 Faksi 0205 751 201

Sisällys

1. JOHDANTO	1
1.1. Luonnonolot ja väestö	1
1.2. Elinkeinoelämä.....	3
2. AINEISTO, AINEISTON KERUU JA KÄSITTELY	6
2.1. Perusjoukko ja otanta	6
2.1.1. Ammattimaiset kalastajat	6
2.1.2. Kalankasvattajat	6
2.1.3. Muu paikallinen väestö	7
2.2. Aineistojen keruu	8
2.2.1. Haastattelulomakkeet	8
2.2.2. Haastattelijat, ohjeistus ja haastatteluiden sujuminen	9
2.3. Aineistojen käsittely ja tulosten esittäminen	10
3. HAASTATELTUIJEN TAUSTAT	11
3.1. Ikä, sukupuoli ja ruokakunnan rakenne.....	11
3.2. Uravalinnan motiivit	11
3.3. Koulutus	13
4. AMMATTIKALASTUKSEN HARJOITTAMINEN	14
4.1. Pyyntitavat ja saaliit	14
4.2. Yritysmuoto ja työvoima.....	16
4.3. Alukset	16
4.4. Kalavedet ja kalastusmatkat	17
4.5. Kalastuspäivät ja kalastuksen ajoittuminen.....	19
4.6. Muut tulolähteet	20
4.7. Ansiot	22
5. KALANKASVATUKSEN HARJOITTAMINEN	24
5.1. Strategiat, laitokset ja tuotanto	24
5.2. Työvoima	25
5.3. Muut tulolähteet	26
5.4. Ansiot	28
6. MUUT PAIKKAKUNNALLA ASUVAT	31
6.1 Tulolähteet.....	31
6.2. Tulot	31
7. AMMATILLINEN JA ALUEELLINEN LIKKUVUUS	33
7.1. Sitoutuminen ammattiin	33
7.2. Sitoutuminen kotiseutuun.....	38
7.3. Ammatin vaihdos – mitä tilalle ?	40
8. NÄKEMYKSET TOIMIJARYHMIEN ANTAMASTA TUESTA JA ELINKEINOJEN TULEVAISUUDESTA.....	42
8.1. Paikallisten tuki	42
8.2. Kesäasukkaiden ja matkailun tuki.....	44
8.3. Päätöksentekotahojen tuki.....	45
8.4. Elinkeinojen tulevaisuus	48

9. TULOSTEN TARKASTELUA	50
9.1. Elinkeinojen sopeutuminen	50
9.2. Kalaelinkeinot ja virkistyspalvelut.....	50
9.3. Kestävä kehitys, elinkeinot ja hallinto	51
KIITOKSET	53
LÄHTEET	54

1. Johdanto

Tähän raporttiin on koottu Lounais-Suomen saaristossa kalastajien, kalankasvattajien ja muun paikallisen väestön keskuudessa tehtyjen haastatteluiden keskeiset tulokset. Tutkimus kuului osana EU:n rahoittamaan AQCESS (Aquaculture and Coastal, Economic and Social Sustainability; Vesiviljely ja rannikkoalueiden kestävä taloudellinen ja sosiaalinen kehitys) -hankkeeseen, johon osallistui tutkimusryhmiä myös Skotlannista, Irlannista, Portugalista ja Kreikasta.

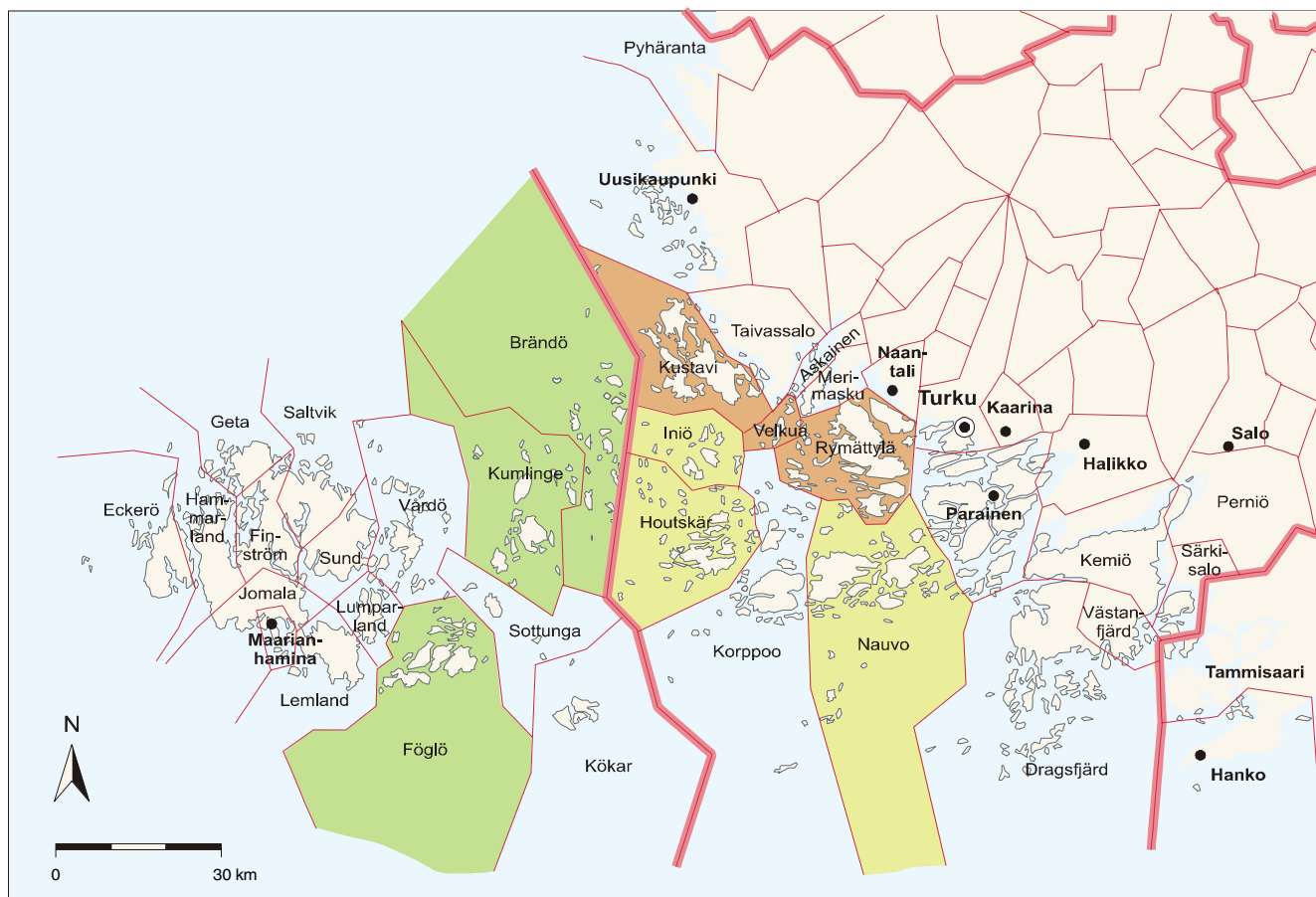
Monitieteisen tutkimuksen tavoitteena oli yhdistelemällä vesiympäristön biologisia, ja alueen väestön sosiaalisia ja taloudellisia tutkimustietoja tehdä suosituksia rannikkokalastuksen ja kalankasvatuksen ohjauksen kehittämiseksi kestävä kehityksen mukaisesti. Kustakin osallistujamaasta valittiin tapaustutkimusalueita, joilta aineistoa kerättiin. Suomen kolme tutkimusaluetta valittiin Saaristomereltä, johon maamme ruokakalantutuotanto keskittyy (Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos 2003). Ammattikalastuksen osalta Saaristomeri on varsinkin monien sisävesikalalajien tärkeintä pyyntialuetta (Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos 2001) ja joka myös vapaa-ajankalastajien määrän perusteella on keskeinen (Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos 2004).

Suomessa tutkimusalueiden vesiympäristön tilaa koskevan tiedon osalta tukeuduttiin olemassa oleviin tutkimuksiin. Niinpä aineiston keruu keskitettiin kalastus- ja kalankasvatuselinkeinojen sosio-ekonomisten rakenteiden ja elinkeinojen joustavuuden selvittämiseen. Ammattikalastajien ja kalankasvatusalalla työskentelevien lisäksi hankittiin myös paikallisilta tietoja muun muassa ruokakuntien taloudesta ja työvoiman liikkuvuudesta. Lisäksi osana kansainvälistä hanketta kerättiin henkilökohtaisten haastatteluiden avulla tietoa muiden toimijaryhmien edustajilta sekä erillistarkasteluna kriittisesti kalankasvatusta kohtaan suhtautuneilta kesäasukkailta (Salmi ym. 2004).

Tämä yhteenvetoraportti esittelee Suomea koskevia keskeisiä tuloksia. Tähän mennessä tiettyihin aihepiireihin ja näkökulmiin rajattuja tutkimustuloksia on esitelty kansainvälisissä kongresseissa (Salmi P. ym. 2003, Salmi J. ym. 2003). Kaikkien hankkeeseen osallistuneiden maiden keräämien tulosten pohjalta on myös laadittu englanninkielinen synteesi, johon on koottu tärkeimmät johtopäätökset.

1.1. Luonnonolot ja väestö

Saaristomeri käsittää varsinaisen Saaristomeren (8300 km²) ja Ahvenanmaan maakuntaan kuuluvan saariston (6785 km², Andersson ja Eklund 1999). Kaksi tutkimusalueista on varsinaisella Saaristomerellä ja yksi Ahvenanmaan saaristossa. Kuhunkin tutkimusalueeseen kuului kolme kuntaa (kuva 1). Suomenkieliset Kustavin, Velkuan ja Rymättylän kunnat edustavat Saaristomeren pohjoisosaa ja ruotsinkieliset Nauvo, Iniö ja Houtskär Saaristomeren eteläosaa. Saaristomeren länsiosasta valittiin tutkimuskunniksi Brändö, Föglö ja Kumlinge, joista käytetään jäljempänä tässä raportissa nimitystä Ahvenanmaa.

Kuva 1. Tutkimuskuntien sijainti.

Saaristomerellä on suunnilleen 13 000 vähintään hehtaarin suuruista saarta (Rikkinen 1994). Saarten maapinta-alan osuus kokonaispinta-alasta on vajaa viidennes (18,6 %, Jaatinen 1984). Maisemaa hallitsevat kalliosaaret, joista useimmat ovat korkeintaan muutaman hehtaarin suuruisia. Suurimpiin asuttuihin saariin on autolauttayhteys ja pienempiin liikennöivät yhteysalukset. Tutkimuskunnista Saaristomerän pohjoisosan kuntakeskuksiin ovat maantieyhteydet, mutta alueen eteläosan ja Ahvenanmaan kunnat ovat meriyhteyksien varassa. Saaristomerän keskisyvyys on 23 metriä ja muutamien paikoin löytyy saaristosta jopa yli 100 metrin syvänteitä (Löfgren 1989). Talvella jääpeite pysyy ulkosaaristossa keskimäärin 50-70 vuorokautta, mutta mantereen sisälähdissä reilusti yli 100 vuorokautta (Rikkinen 1994). Joinakin talvina kelirikko vaikeuttaa etenkin ulkosaaristossa asuvien liikennöintiä.

Ahvenanmaa on saanut asutuksensa jo esihistoriallisena aikana Ruotsista tulleista siirtolaisista (Pitkänen 1994). Ahvenanmaalaisten kanssakäyminen Ruotsin kanssa on myöhempinäkin vuosisatoina ollut Suomea vilkkaampaa. Ruotsin Uplannin ja Ahvenanmaan kulttuurin ja ruotsinkielien murteiden samankaltaisuus osoittaa tiiviin yhteyden läntiseen naapuriin säilyneen vuosisatoja (Andersson 1963). Saaristomerän suurimmilla saarilla on ollut asutusta viimeistään varhaiskeskiajalla (Helle 1961). Lounais-Suomen saariston ruotsinkielinen väestö näyttäisi suurimmaksi osaksi periytyvän 1200-luvun ja 1300-luvun alkupuoliskolla alueelle saapuneista siirtolaisista (Pitkänen 1994).

Saaristomeri pysyi suhteellisen harvaan asuttuna aina 1800-luvun alkupuoliskolle, jolloin väestömäärä alkoi kiihtyvällä vauhdilla kasvaa (Moring 1986). Vuosisadan lopul-

la asutus alkoi levitä myös ulkosaariston pienimmille luodoille silakan verkkopyynnin turvin ja silloin Saaristomeren asukasluvu oli suurimmillaan noin 50000 (Jaatinen 1984). Vuosisadan vaihteessa lukuisilla saarilla asui vain yksi tai kaksi perhettä (Rikkinen 1994). Kuitenkin jo vuoden 1910 tienoilla ulkosaaristosta alkoi suuntautua muuttovirta pois päin (Helle 1961, Moring 1986). Vielä 1900-luvun alussa esimerkiksi Ahvenanmaalla oli yli 150 asuttua saarta, mutta vuonna 1959 määrä oli enää 98 (Rikkinen 1994). Saariston väestöä muutti runsaasti Manner-Suomeen, mutta myös Ruotsiin (Helle 1961, Andersson ja Eklund 1999). 1980-luvulle tultaessa Saaristomeren väkiluku oli laskenut jo alle 15000 (Jaatinen 1984). Saaristomeren väkiluvun alenemisen tasaantumista oli kuitenkin havaittavissa merkkejä jo edellisen vuosikymmenen aikana (Andersson ja Eklund 1999).

1.2. Elinkeinoelämä

Saariston väestö eli aina 1900-luvun alkuun saakka pääosin omavaraistaloudessa. Rahaista tuloa hankittiin kalastuksen ja puutarhaviljelyn ohella lähinnä kotieläintuotannosta ja merenkulusta (Andersson ja Eklund 1999). 1900-luvun alussa ulkosaaristossa asuville kalastajille silakka ja hauki olivat taloudellisesti tärkeimmät saalisalat. Aivan rannikon tuntumassa hauen ohella monien muiden sisävesikalalajien pyynti oli kalastajille tärkeää (Järvi 1932). Rymättylässä harjoitettiin myös paikallistalouden kannalta merkittävää silakan talvinuottausta etenkin vuosisadan kolmen ensimmäisen vuosikymmenen aikana (Pennanen 1986).

Erityisesti Ahvenanmaalla hylkeiden ja vesilintujen metsästyksellä sekä saaristolintujen munien keruulla oli vielä 1990-luvun alussa saaristolaisien toimeentulon kannalta huomattava merkitys (Andersson 1945). Monet alueen talonpojista liittivät etenkin 1800-luvun alkupuolella elinkeinoonsa merenkulun markkinoimalla tuotteitaan muun muassa Viroon ja Tukholmaan. Nämä ns. talonpoikaispurjehtijat kuljettivat aluksillaan silakkaa Viroon, erityisen paljon Korppoosta, Kustavista ja Iniöstä. Tukholmaan vietiin varsinkin haukea, mutta myös lihaa, juustoa ja voita, useasti myös hylkeenrasvaa ja merilintuja (Järvi 1932, Kaukiainen 1970, Andersson ja Eklund 1999). Ensimmäisen maailmansodan jälkeen loppui kalan vienti Viroon ja Venäjälle, minkä seurauksena oli jo kalan liikatuotantoa. Siitä seurasi kalojen hinnan lasku ja kalastajaväestölle vaikeammat ajat (Hellevaara 1927). Saaristolaislaivurit hankkivat aina 1930-luvulle saakka tuloja merenkulusta kuljettamalla Manner-Suomesta elävää kalaa ja jonkin verran myös suolasilakkaa Tukholman markkinoille (Salmi ja Salmi 1991).

Ammattikalastajien määrästä 1900-luvun ensimmäisellä puoliskolla on vain suuntaa antavia arvioita. Tiedetään kuitenkin, että ulkosaariston autoituminen ja kalastajaväestön väheneminen kävivät käsikädessä. Esimerkiksi ruotsinkielisellä Saaristomerellä päätoimisten kalastajien määrä oli vuonna 1934 vielä noin 2000, mutta 1970-luvulla enää 100. Sivutoimisten kalastajien määrä laski neljänkymmenen vuoden aikana 1450:sta 80:een (Åbolands Fiskarförbund 1977). Saariston paikallistalouden ongelmat jatkuivat 1950-luvulla, jolloin kalastus menetti edelleen kannattavuuttaan. Tutkimuskunnissa ammattikalastajien määrä oli 1960-luvun puoliväliin mennessä alentunut 954 ammattikalastajaan. Tuolloin pääammatikseen kalastavat olivat selvänä vähemmistönä (28 %, Hintikka 1967). Vuoteen 2000 mennessä kuntien kalastajamäärä oli pudonnut 324:een, mikä oli hieman yli 10 % merialueen ammattikalastajien määrästä.

Saaristomeren kuten yleisemminkin koko Suomen ammattikalastuksen ongelmana on sen sesonkiluonteisuus: pääosa tuloista kertyy hyvin lyhyessä ajassa. Monin paikoin rannikkoa ammattikunta on pyrkinyt pääsemään eroon kausiluonteisuudesta investoimalla avomeripyyntiin (Salmi P. ym. 1999). Saaristomeren kalastajat eivät juurikaan ole olleet kiinnostuneita kalastuksen tehostamisesta ja siirtymisestä avomerialastuksen pariin (Virtanen ja Salmi 1997). Saariston kalastuksen kannattavuutta on viime vuosina pyritty edistämään paikallisista lähtökohdista: kehittämällä alueelle soveltu-

vaa pyyntitekniikkaa, hankkimalla kalavesiä ammattikalastajien käyttöön, kehittämällä kalan kylmäverkkoa ja edistämällä ammattikalastajien kalan käsittelytaitoa (Saarinen ja Saarinen 2001).

Kalankasvatus on Lounais-Suomen saaristossa varsin uusi elinkeino, joka 1970-luvun alussa levisi alueelle korvaamaan kannattavuudeltaan taantunutta ammattikalastusta. Ammattikalastajien ohella moni maanviljelijä ja muu saariston asukas aloitti etenkin 1980-luvulla pienimuotoisen kalankasvatuksen (Eklund 1989, Salo ym. 2000). Merialueella kalankasvatus aloitettiin aluksi Saaristomerellä (Eklund 1989). Vuonna 1978 merialueella oli 32 ruokakalaa tuottavaa laitosta, mutta vuonna 1986 jo 177, joista noin 120 sijaitsi Saaristomerellä tai Ahvenanmerellä (Eklund 1989, Kalatalous ajassa 1993). Laitosten määrä alkoi vähetä 1990-luvulla selvästi etenkin Saaristomerren pohjoisosassa. Sen sijaan Ahvenanmaalla muutokset ovat pysyneet suhteellisen pieninä. Tiukentunut ympäristölainsäädäntö oli yksi kalankasvatuksen vähenemiseen vaikuttaneista tekijöistä. Myös norjalaisen lohen tuonnin vapautuminen 1990-luvulla vei nopeasti markkinoita kotimaiselta kirjolohelta (Setälä ym. 2003).

Lounaisen saariston elinkeinoelämä alkoi 1960-luvulla monipuolistua kun autolauttaliikenteen käynnistyminen tarjosi työpaikkoja varsinkin Ahvenanmaan saaristossa asuville naisille. Tuolloin säädettiin aluelakeja, joilla pyrittiin edistämään haja-asutusalueiden elinkeinoelämää. Valtion toimesta alettiin voimakkaasti kehittämään esimerkiksi Saaristomerren yhteysalusliikennettä. Yhteysalusliikenteestä tuli paikoin saariston tärkein työllistäjä. Esimerkiksi vuonna 1976 Varsinais-Suomen saaristossa yhteysalusliikenne työllisti kaikkiaan 90 henkeä. Kovina jäätälvinä, jolloin alukset eivät voineet liikennöidä, pyrittiin saaristolaisten välttämättömin asiointi hoitamaan muun muassa helikoptereilla ja ilmatyynyaluksilla (Öhman 1995).

Valtion toimesta alettiin 1970-luvulla myös kannustamaan maatilan omistajia rakentamaan ja vuokraamaan mökkejä matkailijoille (Andersson ja Eklund 1999). Manteleen ja suurten asutuskeskusten läheiset kunnat alkoivat puolestaan houkutella rannoilleen yhä enemmän kesäasukkaita ja vapaa-ajankalastajia (Vuori 1966, Salmi J. ym. 2001). Vuosituhannen vaihteeseen mennessä tutkimuskunnissa oli jo yli 9000 kesäasuntoa, paikallisten asukkaiden määrän ollessa 7000 (Tilastokeskus 2001). Veneilyn, turismin ja vapaa-ajanasutuksen lisääntyminen edistivät yhdessä paikallisten palveluiden kysyntää (Eklund 1989, Andersson ja Eklund 1999).

Maatalouden ja kalastuksen parissa työskenteleviä oli Ahvenanmaalla vielä vuoden 1975 tienoilla suunnilleen puolet työvoimasta, mutta vuonna 1995 enää neljännes. Turun ja Porin läänissä alkutuottajien osuus työvoimasta laski mainitun ajanjakson aikana hieman alle neljännekseen (Andersson ja Eklund 1999). Koko maassa vuonna 1975 alkutuotannossa työskentelevien osuus koko työvoimasta oli enää vain 15 % ja neljännesvuosisata myöhemmin tämäkin luku oli puolittunut (Alestalo 1983, Jokinen ja Saaristo 2002). Vuosituhannen vaihteessa Saaristomerren kunnissa alkutuotannon parissa työskentelevien osuus oli valtakunnalliseen keskiarvoon verrattuna kaksinkertainen vaihdellen kunnittain yleensä 13 ja 20 % välillä. Kustavin ja Rymättylän kuntien työvoimasta huomattavin osa työskenteli teollisuuden parissa. Ruotsinkielisissä kunnissa liikenne ja julkiset palvelut työllistivät huomattavan osan työvoimasta (taulukko 1).

Erityisesti julkisella alalla ja liikenteen parissa työskentelevien osuus työvoimasta kasvoi 1970-luvulta lähtien. Vuonna 2001 Iniön ja Houtskarinn kunnissa liikenteen ja julkisten palveluiden parissa työskenteleviä oli suunnilleen puolet työvoimasta. Ahvenanmaan kunnissa molemmat sektorit olivat keskeisiä joskaan niiden parissa työskentelevien osuus ei ollut aivan yhtä suuri kuin Saaristomerren eteläosan kunnissa (taulukko 1).

Taulukko 1. Työvoiman jakautuminen eri elinkeinoaloille vuonna 2001, % (Kuntafakta 2003).

Kunnat	Alkutuotanto	Teollisuus	Liikenne	Julkiset palvelut	Muut	Yhteensä
Saaristomeri						
Kustavi	13,4	41,3	9,4	12,4	23,5	100
Velkua	19,0	19,0	9,5	24,8	27,7	100
Rymättylä	16,3	27,9	8,9	17,2	29,7	100
Nauvo	17,2	15,9	14,5	22,4	30,0	100
Iniö	18,9	6,6	32,1	24,5	17,9	100
Houtskari	17,1	4,9	20,8	26,5	30,7	100
Ahvenanmaa						
Brändö	20,0	13,0	24,8	19,1	23,1	100
Föglö	17,0	16,3	18,4	22,3	26,0	100
Kumlinge	8,4	14,6	30,3	27,3	19,4	100

Vuonna 2001 Varsinais-Suomen työvoimasta työttömien osuus oli 10,3 %, mutta Ahvenanmaalla vain 1,7 %. Jos tarkastelu rajataan seutukuntiin niin Turunmaan seutukunnassa¹ työttömyysaste oli koko maakuntaan verrattuna selvästi alhaisempi: 7,2 %. Ahvenanmaan saariston seutukunnassa² työttömyysaste sen sijaan oli hieman korkeampi (2,1 %) kuin koko maakunnassa (Kuntafakta 2003).

Vuonna 1981 saariston kehityksen edistämiseksi säädettiin laki (494/1981), joka edellytti valtiolta ja kunnilta toimia saariston elinkeinojen, liikenneyhteyksien ja palveluiden kehittämiseksi (Sisäasianministeriö 2003). Lain mukaan saaristoon katsotaan kuuluviksi sellaiset merialueen ja sisävesistöjen saaret, joihin ei ole kiinteää tieyhteyttä, sekä muut saaret ja mantereiden alueet, jotka ovat muutoin olosuhteiltaan saaristoon verrattavissa. Kaikki tutkimuksessa mukana olleet kunnat laskettiin saaristokunniksi, jotka saivat muun muassa saaristolisää valtionosuuksissa. Saariston elinkelpoisuuden kehittämiseksi on vuosille 2003-2006 tehty saaristo-ohjelma, jonka tavoitteena on muun muassa edistää vakituisen asumisen ohella saariston virkistyskäyttöä (Sisäasianministeriö 2003).

¹ Dragsfjärd, Houtskari, Iniö, Kemiö, Korppoo, Nauvo, Parainen ja Västana fjärd.

² Brändö, Föglö, Kumlinge, Kökar, Sottunga ja Vårdö

2. Aineisto, aineiston keruu ja käsittely

2.1. Perusjoukko ja otanta

2.1.1. Ammattimaiset kalastajat

Kehikkoperusjoukon muodosti maa- ja metsätalousministeriön ylläpitämä ammattikalastajarekisteri, johon on pyritty saamaan kalastuksesta myyntituloa hankkivat. Tutkimuskuntien kalastajat poimittiin rekisterin osoitetietojen perusteella, joiden perusteella alueilla oli kaikkiaan 324 kalastajaa, joista 129 sai vähintään 30 % tuloistaan kalastuksesta.

Tässä tutkimuksessa ruokakunta muodosti toiminnallisen yksikön. Rekisterin osoitetietoja tarkistettaessa huomattiin tapauksia, joissa oli kaksi samaan talouteen kuulunutta kalastajaa, joten samaan ruokakuntaan kuuluvista jäsenistä otettiin haastateltavaksi vain toinen: yrityksen päätöksenteosta vastaava kalastaja. Myös kuolleet tai kalastuksen lopettaneet poistettiin otantakehikosta. Tarkistusten jälkeen ammattikalastajia, jotka ansaitsivat vähintään 30 % kalastuksesta oli 106 (taulukko 2).

Taulukko 2. Ammattikalastajien perusjoukko, otantasuhde ja toteutuneet haastattelut.

	Tulot vähintään 30 %				Tulot alle 30 %		Kaikki toteutuneet haastattelut n
	Perusjoukko n	%	Suunnitellut haastattelut n	Toteutuneet haastattelut n	Suunnitellut haastattelut n	Toteutuneet haastattelut n	
Saaristomerен pohjoisosa	33	100	33	24	15	12	36
Saaristomerен eteläosa	25	100	25	24	15	10	34
Ahvenanmaa	48	67	32	28	15	15	43
<i>Kaikki</i>	<i>106</i>	<i>85</i>	<i>90</i>	<i>76</i>	<i>45</i>	<i>37</i>	<i>113</i>

Vähintään 30 % kokonaistuloistaan kalastuksesta saaneita ammattikalastajia oli selvästi eniten Ahvenanmaalla (48 kpl), jossa päätettiin jättää haastattelemaan joka kolmas. Sen sijaan Saaristomerен pohjois- ja eteläosassa, jossa tulorajan ylittäneitä oli selvästi vähemmän päätettiin poimia kaikki perusjoukon kalastajat (taulukko 2).

Sivutoimisten kalastajien (alle 30 % kalastustuloista) rekisteriä pidettiin liian puutteellisenä satunnaisotannan tekemiseen. Epätäydellinen rekisteri johtui lähinnä siitä, että osa sivutoimisemmin kalastavista koki rekisteröitymisvelvoitteen olevan vain päätömisillä. Sivutoimisten kalastajien osalta päädyttiinkin kiintiötöytäntään ja että kaikilta tutkimusalueilla haastatellaan sama määrä sivutoimisesti kalastavia (taulukko 2).

2.1.2. Kalankasvattajat

Kalankasvattajien ja kalankasvatustyöntekijöiden osalta ei ollut saatavilla otantakehikkoa. Kalankasvatus on kuitenkin luvanvaraista ja jokainen laitos vaatii ympäristöluvan. Vuonna 2002 tutkimusalueilla oli voimassa 135 Lounais-Suomen ympäristökeskuksen myöntämää ympäristölupaa. Lupien yhteystiedoista ilmeni, että monella

kalankasvattajalla oli useita laitoksia. Yhteydenotot kalankasvattajiin paljastivat, että laitosten omistus oli keskittynyt yhä harvempien käsiin. Tutkimusalueilla olikin kaikkiaan vain 37 kalankasvatusyritystä (taulukko 3).

Taulukko 3. Kalankasvatusyritysten perusjoukko, laitosluvat ja toteutuneet omistaja- ja työntekijähaastattelut.

	Yritykset	Luvat	Toteutuneet haastattelut		
			Omistajat	Työntekijät	Yhteensä
Saaristomerен pohjoisosa	13	58	8	3	11
Saaristomerен eteläosa	13	44	15	5	20
Ahvenanmaa	11	33	17	12	25
<i>Kaikki</i>	<i>37</i>	<i>135</i>	<i>40</i>	<i>20</i>	<i>56</i>

Työntekijöiden haastatteluiden järjestäminen osoittautui ongelmalliseksi. Heistä ei ollut rekisteriä ja monet kalankasvatusyrityksen omistajista olivat haluttomia antamaan yritystensä työntekijöiden yhteystietoja. Tästä syystä esimerkiksi Saaristomerен pohjoisosassa haastateltiin vain kolmea työntekijää. Omistajia pyrittiin haastattelemaan yksi kutakin yritystä kohden. Saaristomerен eteläosassa saatiin haastateltua kaikkien yritysten omistajaedustajia. Kieltäytymisten takia Saaristomerен pohjoisosassa jäi haastattelemaan viisi ja Ahvenanmaalla yksi omistaja. Vajeen kompensoimiseksi haastateltiin viiden yrityksen osalta kahta omistajaa ja niinpä lopullisesti toteutuneiden omistajahaastatteluiden määrä oli 40. Tutkimusalueiden kalankasvatusyrityksistä haastateltiin siten 72 %. Haastatelluista omistajista runsas kaksi viidesosaa omisti vähintään puolet kalankasvatusyrityksestä. Ahvenanmaalla haastatelluista neljällä omistusosuus oli alle 5 %. Heidät luokiteltiinkin työntekijöiksi. Siten lopullisessa aineistossa omistajia oli 36 ja työntekijöitä 20 (taulukko 3).

Kerätyn aineiston pohjalta voitiin arvioida, että kalankasvattamoilla oli 170 työntekijää. Työntekijöistä valtaosan työ oli pääasiassa sesonkiluonteista. Esimerkiksi Saaristomerен pohjoisosassa vakituudessa työsuhteessa oli suunnilleen vain viidennes (18 %) koko työvoimasta. Ainakin Ahvenanmerellä ja Saaristomerен pohjoisosassa osa työntekijöistä oli ulkomaalaisia. Kokonaismäärän pohjalta voidaan laskea, että kaikista tutkimusalueiden kalankasvatustyöntekijöistä haastateltiin 12 %.

2.1.3. Muu paikallinen väestö

Paikallisen väestön edustajien henkilökohtaisten haastattelujen poiminnassa käytettiin kiintiöotantaa. Molemmilla Saaristomerен tapaustutkimusalueista haastateltavat poimittiin satunnaisesti väestörekisteristä. Haastateltavien ja väestön ikärakenteen tuli olla yhdenmukainen. Ahvenanmaalla väestörekisteriä ei ollut käytössä joten haastateltavat poimittiin sattumanvaraisesti kentältä kiintiöperiaatteen mukaisesti ottamalla samalla huomioon tiedossa ollut väestön yleinen ikärakenne.

Otantaan tulleista paikallisista asukkaista osa kieltäytyi tai heitä ei tavoitettu. Heidän tilalleen valittiin seuraava otantalistan henkilö. Kaikkiaan haastateltiin henkilökohtaisesti 47 muuhun väestöön kuuluvaa henkilöä (taulukko 4). Haastateltujen joukkoon sattui kuusi entistä ammattikalastajaa.

Puhelimella haastateltavat poimittiin satunnaisesti käyttäen kuntakohtaista otantakehikkoa tavoitteena 7,5 % otanta (taulukko 4). Jos haastateltavaa ei tavoitettu otettiin hänen tilalleen seuraava henkilö. Poimintakäytännön vuoksi haastateltavaksi valikoitui runsaasti henkilöitä, jotka eivät olleet työelämässä.

Taulukko 4. Henkilökohtaisesti ja puhelimitse haastateltujen paikallisten asukkaiden otantakehikko sekä toteutuneet haastattelut.

	Väestö, yli 15 vuoti- aat	Henkilökohtaiset haastattelut			Puhelimitse haastatellut	Osuus ko- konais- määrästä, %
		Väestö- rekisteristä poimitut	Kentältä poimitut	Haastat- telut, yh- teensä		
Saaristomerен pohjoisosa	2664	12	4	16	181	7,4
Saaristomerен eteläosa	2016	16	1	17	135	7,5
Ahvenanmaa	1254	-	14	14	82	7,6
<i>Kaikki</i>	<i>5934</i>	<i>28</i>	<i>19</i>	<i>47</i>	<i>398</i>	<i>7,5</i>

2.2. Aineistojen keruu

Tutkimusta varten tehtiin henkilökohtaisia haastatteluja varten kaikille kolmelle ryhmälle, kalastajille, kalankasvattajille ja muulle paikallisille väestölle, oma kyselylomake. Paikallisille puhelimitse tehdystä haastattelusta puuttui seitsemän avoimen ja strukturoidun kysymyksen yhdistelmää (liite 1). Lomakkeet olivat haastateltavan äidinkielen mukaan joko suomen- tai ruotsinkielisiä.

2.2.1. Haastattelulomakkeet

Ammattikalastajille esitettiin kaikkiaan 76, kalankasvattajille 74, henkilökohtaisesti haastatelluille muille paikallisille 56 ja puhelimitse haastatelluille muille paikallisille 43 kysymystä, joista muutama käsitti useita alakohtia. Lukumääriin sisältyvät tapahtumia ja sairauksia koskevat 16 kysymystä, jotka on poistettu raportin liitteistä, koska niiden tuloksia ei tässä yhteydessä käsitellä. AQCESS –hankkeessa tehtiin periaatteessa täysin samanlaiset haastattelut kaikissa osallistujamaissa, mutta kullakin maalla oli mahdollisuus tehdä lisäkysymyksiä, joissa otettiin huomioon myös kansalliset erityispiirteet (liite 1).³

Haastattelulomake pyrittiin suunnittelemaan kaikkien kolmen ryhmän ja kaikkien hankkeeseen osallistuneiden maiden osalta mahdollisimman vertailukelpoisiksi. Tautatietojen ohella haastateltavilta kysyttiin työllistymiseen liittyviä kysymyksiä, tuotantoa ja taloudellisesta toimintaa sekä ammattikalastajien ja kalankasvattajien asemaa muihin intressiryhmiin nähden. Ammattikalastajilta ja kalankasvattajilta kysyttiin myös ammatissa toimimisen motiiveja ja elinkeinotoimintaa. Erityisesti ammatin merkityssisältöä ja suhdetta muihin toimijoihin pyrittiin kartoittamaan avoimien kysymysten avulla.

Suomessa lähinnä ammattikalastajille ja kalankasvattajille esitetyt lisäkysymykset koskivat pyyntitapojen merkitystä eri vuodenaikoina, tulolähteissä ja kalastustuloissa tapahtuneita muutoksia, kalastajien ja kalankasvattajien vesialueiden omistusta, työkokemuksen merkitystä kalastuksen aloittamisessa ja kalastuksen tulevaisuutta.

Kalastajien, kalankasvattajien ja soveltuvin osin myös muun paikallisen väestön osalta kysyttiin näkemyksiä omasta saaristolaisuudesta, elinkeinon ja asuinalueeseen sitoutumisesta, taloudellisten motiivien merkityksestä sekä muiden intressitahojen suhtau-

³ Haastattelulomakkeiden kysymysten numerointi ei ole juokseva, koska tutkimukseen osallistuneiden maiden yhteistä kysymysrunkoa täydennettiin Suomessa muutamilla tiettyjä aihepiirejä koskevilla lisäkysymyksillä ja kysymysten esitysjärjestystä muutettiin.

tumisesta kalastus- ja kalankasvatuselinkeinoihin. Projektin muissa tutkimusmaissa näitä seikkoja kysyttiin yleensä suoraan avoimen kysymyksen avulla, mutta Suomessa sovellettiin ns. laadullisen asennetutkimuksen (Vesala 1996, Vesala ja Rantanen 1999) käytäntöä. Haastateltaville esitettiin väittämä, johon häntä pyydettiin ensin ottamaan kantaa vaihtoehtoin 1) samaa mieltä, 2) eri mieltä ja 3) ei osaa sanoa. Tämän jälkeen haastattelijä esitti informantille: ”Voisitko kertoa hieman tarkemmin miksi valitsitte tämän vaihtoehdon?” ja kirjasi perustelut (tavoitteena 3-5 lausetta) mahdollisimman tarkoin vastaajan puhekielellä.

2.2.2. Haastattelijat, ohjeistus ja haastatteluiden sujuminen

Haastatteluaineiston keruuseen osallistui neljä haastattelijaa, jotka olivat suorittaneet kalatalouteen liittyviä tutkintoja ja joilla oli hyvä kalatalousalan tuntemus. Kaksi haastattelijasta oli aiemmin tehnyt runsaasti henkilökohtaisia haastatteluja. Kaikilla tutkimusaineiston keruuseen osallistuneilla oli tutkimusalueella ennestään tuttuja ammattikalastajia ja kalankasvattajia, joilta oli kerätty tutkimuksia varten kalanäytteitä, tietoa tai harjoitettu muunlaista yhteistyötä. Kaksi haastattelijasta oli äidinkieleltään ruotsinkielisiä ja he keräsivät aineiston ruotsinkielisestä saaristosta.

Hyvissä ajoin ennen haastatteluiden käynnistymistä lähetettiin sekä paikalliselle että maakunnan lehdistölle, radiokanaville ja järjestöille lyhyt tiedote käynnistyneestä AQCESS-hankkeesta. Tiedotteessa kerrottiin tutkimuksen tavoitteista. Lisäksi haastateltaviksi poimituille kalastajille ja kalankasvattajille lähetettiin ennen henkilökohtaista yhteydenottoa kirje, jossa kerrottiin käynnistyneen tutkimuksen tavoitteista ja aikataulusta sekä tutkimuskohteiksi valitut kunnat. Kirjeessä korostettiin kerättävän tiedon luottamuksellisuutta ja esitettiin arvio henkilökohtaiseen haastatteluun kuluvasta ajasta.

Haastatteluiden suunnitteluvaiheessa englanninkieliset haastattelulomakkeet käännettiin suomeksi ja muokattiin Suomen olosuhteita vastaaviksi minkä jälkeen lomakkeet käännettiin myös ruotsiksi. Haastatteluja varten laadittiin tulkinnanvaraisten kysymysten osalta ohjeistus, jossa selitettiin yksityiskohtaisesti kysymysten sisältöä ja yhtenäistettiin tulkintoja ja tallennuskäytäntöjä. Ennen haastatteluiden käynnistymistä järjestettiin koulutustilaisuus, jossa sovittiin

- kuinka haastateltavat poimitaan
- ammattikalastaja- ja kalankasvattajarekistereiden muutoksista ennen haastatteluiden käynnistymistä
- miten haastateltavaan otetaan yhteyttä
- kuinka haastattelukokemukset dokumentoidaan
- miten kyselylomakkeet täytetään yhdenmukaisesti
- miten kysymysten tulkintaa yhtenäistetään

Muutaman haastattelun jälkeen haastattelijat yhdessä täydensivät ja yhtenäistivät ohjeistusta.

Ensimmäiset haastattelut tehtiin joulukuussa 2001 ja viimeiset kesäkuussa 2002. Koska osa haastatteluista siirtyi kevääseen, joka kalastuksessa on kiireisin vuodenaika, syntyi ongelmia haastatteluajankohdasta sopimisessa. Valtaosa haastateltaviksi poimituista suhtautui myönteisesti haastatteluun: vain pieni osa kalastajista ja kalankasvattajista kieltäytyi haastattelusta. Kieltäytymisen syiksi mainittiin muun muassa kiire tai vakava sairaus. Hiljattain elinkeinonsa lopettaneilla ei myöskään ollut kiinnostusta haastattelua kohtaan. Yksi haastatelluista ei halunnut perustella kieltäytymistään. Kalankasvattajista muutamat kieltäytyivät luovuttamasta yritystä koskevia taloudellisia

tietoja. Esimerkiksi kuusi omistajaa ei vastannut yrityksen liikevaihtoa koskevaan kysymykseen. Haastattelujen käytännön sujumisen kannalta ruotsinkielisen saariston talviaikainen harva yhteysalusliikenne hidasti haastatteluiden etenemistä.

Ammattikalastajilta kerättiin haastatteluiden yhteydessä myös joitakin RKTL:n yhteistyökumppaneiden tarvitsemia tietoja. Tietotarve koski pyyntitekniikkaa (Iconex Ltd), kalastajien kalavesien sijaintia (Ahvenanmaan maakuntahallitus) ja veden laadussa tapahtuneita muutoksia (Lounais-Suomen ympäristökeskus). Lisäkysymykset olivat melko lyhyitä ja tietoa kerättiin vain muutamilta tai tiettyjen alueiden kalastajilta. Lisäkysymykset esitettiin vasta sen jälkeen kun haastateltava oli ensin vastannut AQ-CESS-hankkeen kysymyksiin.

2.3. Aineistojen käsittely ja tulosten esittäminen

Tässä raportissa tuloksia tarkastellaan alueellisesti ja strategiaryhmittäin. Alueellisessa tarkastelussa vertaillaan kolmen tutkimusalueen tuloksia keskenään. Ammattikalastajia luokiteltaessa strategiaryhmiin käytettiin tärkeintä pyyntitapaa, jonka mukaan kalastajat voitiin jaotella kolmeen pääryhmään: troolikalastajiin, silakan rysäkalastajiin ja muilla pyyntimuodoilla kalastaviin. Jälkimmäiseen ryhmään kuului etupäässä verkkokalastajia. Muilla pyyntimuodolla kalastavien tuloksia tarkasteltiin joissakin tapauksissa haastatellun tuloryhmien (kalastustulojen osuus vähintään 50 %, 30-49 % ja alle 30 %) mukaan.

Kalankasvattajien strategiaryhmiä edustivat työntekijät ja omistajakasvattajat, jotka puolestaan ryhmiteltiin liikevaihdon perusteella kahteen pääluokkaan: laajentajiin (liikevaihto vähintään 2 milj. euroa) ja perheyrittäjiin (liikevaihto alle 2 milj. euroa). Joitakin tuloksia esittäessä jälkimmäinen ryhmä jaettiin liikevaihdon perusteella vielä kahteen alaryhmään: alle 0,25 miljoonaa euroa ansaitseviin ja tulorajan ylittäneisiin.

Lisäksi ammattikalastajien ja kalankasvattajien ryhmittelyssä ja tulosten esittämisessä käytettiin ruokakuntien tulolähdeluokitusta. Ammattikalastajien ruokakunnat voitiin tulorakenteen perusteella jaotella ammattikalastukseen, maatilatalouteen, palkkatyöhön ja palveluihin suuntautuneisiin. Lisäksi eläkkeestä pääsiallisen tulonsa saaneet muodostivat oman ryhmänsä. Kalastukseen orientoituneiksi laskettiin ruokakunnat, joilla kalastustulojen osuus oli vähintään 50 %. Tätäkin alhaisemmat ruokakuntien tulo-osuudet hyväksyttiin mikäli maatilataloudesta tai matkailusta saadut tulot eivät saavuttaneet 30 % tai mikäli kalastustulot muodostivat suurimman tuloryhmän. Palkkatyöhön suuntautuneilla tai eläketuloja hankkivilla ruokakunnilla niistä saatujen tulojen piti olla vähintään puolet ruokakunnan kokonaistuloista. Luokittelun tulokset on esitetty sivuilla 21-22.

Kalankasvattajien ruokakunnat pyrittiin luokittelemaan samojen luokittelukriteerien mukaisesti, mutta tulokseksi saatiin vain kaksi ryhmää kalankasvatukseen ja palkkatyöhön suuntautuneet. Luokittelun tulokset on esitetty sivulla 27.

Kalastusta, kalankasvatusta ja taloudellista toimintaa koskevat tiedot perustuivat vuoden 2001 toimintaan. Tulokset esitetään ristiintaulukoina alueittain, strategiaryhmittäin tai suorina jakaumina.

3. Haastateltujen taustat

3.1. Ikä, sukupuoli ja ruokakunnan rakenne

Ammattikalastajien keski-ikä oli 52 vuotta, mikä oli kalankasvattajien keski-ikään (45 vuotta) verrattuna selvästi korkeampi. Haastateltujen muiden paikallisten asukkaiden keski-ikä oli hieman ammattikalastajien keski-ikää alhaisempi. Nuorimmat kalastajat (50 vuotta) olivat Saaristomeren pohjoisosassa. Ahvenanmaalla, jossa haastatelluista runsas neljännes oli vähintään 65 vuotiaita, kalastajien keski-ikä oli korkein (54 vuotta, liite 2).

Pyyntitaparyhmittäin tarkasteltuna rysäkalastajien keski-ikä oli korkein (58) ja troolikalastajien alhaisin (50). Siten myös päätoimiset – joista monet olivat troolikalastajia – olivat keski-ikänsä nuorempia: 51 vuotta. Sen sijaan alle 30 % kokonaistuloistaan kalastuksesta saaneet olivat keskimäärin 57 vuotiaita.

Kalankasvatusalalla omistajien keski-ikä (48 vuotta) oli selvästi työntekijöiden keski-ikää (42 vuotta) korkeampi. Kalankasvatusalalla työskentelevien keski-ikä oli alhaisin Saaristomeren pohjoisosassa (43 vuotta, liite 2). Ero selittyy lähinnä haastateltujen palkattujen työntekijöiden (n=3) huomattavasti keskiarvoa alhaisemmalla keski-ikällä (32 vuotta). Kalankasvattajat ovat työskennelleet alalla vain puolet ammattikalastajien uran pituudesta: keskimäärin 14 vuotta. Kalankasvattajien ammattikalastajia lyhyempi työura johtuu osittain myös siitä, että kalankasvatus alkoi yleistyä alueella vasta 1980-luvulla.

Kalankasvatus ja ammattikalastus ovat miesvaltaisia. Ammattikalastajista 12 % oli naisia, mutta kalankasvatuksen parissa työskennelleistä naisista oli vain 7 %, joista kaikki olivat palkkatyöntekijöitä. Naisten osuus molemmissa ammattikunnissa on kuitenkin todellisuudessa hieman suurempi, koska haastateltavaksi valikoitui elinkeinonharjoittajista päätöksenteosta vastaava henkilö, joka useimmissa tapauksissa oli mies.

Useimmat haastatelluista ammattikalastajista ja kalankasvatusalalla työskennelleistä olivat naimisissa tai asuivat avoliitossa. Ammattikalastajista naimisissa tai avoliitossa olevia oli 73 % ja kalankasvattajista 86 %. Ammattikalastajaperheissä tyypillinen ruokakunnan jäsenten määrä oli 2,7, mikä on lähes sama kuin paikallisen väestön parissa (2,6). Kalankasvatusalalla työskennelleillä jäsenten määrä oli ammattikalastajaruokakuntiin verrattuna hieman alhaisempi (2,4). Alueellinen vertailu osoittaa, että ammattikalastajien osalta ruokakunnan jäsenten määrä oli keskiarvoon verrattuna selvästi korkein Saaristomeren pohjoisosassa (2,9) ja kalankasvatusalalla työskentelevillä keskimääräistä alhaisempi Ahvenanmaalla (2,0, liite 2).

Kalankasvattajien ruokakunnassa oli keskimäärin 1,6 alle 16-vuotiasta. Keski-ikänsä kalankasvattajia vanhempien ammattikalastajien osalta lukumäärä oli vain 0,6. Henkilökohtaisesti haastatelluilla paikallisilla nuorten keskimääräinen luku ruokakunnassa selvästi korkeampi (1,7) kun taas puhelimitse haastatelluilla selvästi alhaisempi (0,7). Ahvenanmaalla alle 16 -vuotiaiden lukumäärä oli kaikkien kolmen ryhmän osalta yleensä muita alueita alhaisempi (liite 2).

3.2. Uravalinnan motiivit

Miksi sitten kalankasvattajaksi tai ammattikalastuksen pariin oli ryhdytty? Haastateltuja pyydettiin mainitsemaan seitsemästä etukäteen nimetystä tai vastaajan erikseen mainitsemasta vastausvaihtoehdosta vähintään yksi tekijä, joka on saanut ryhtymään

alalle. Erityisesti ammattikalastajat mainitsivat useamman kuin yhden syyn. Ammattikalastajien kohdalla vastauksissa esiintyi useimmiten elämäntapa (kaksi kolmasosaa vastanneista) ja kalankasvattajilla vaihtoehtoisten töiden puuttuminen (43 % vastanneista). Ammattikalastajat korostivat uravalinnassaan etenkin suvun kalastusperinteiden jatkamisen tärkeyttä. Puolet vastanneista katsoi, että muiden työmahdollisuuksien puuttuminen vaikutti uranvalintaan. Joka kymmenes vastaaja katsoi, että hyvät tulot olivat ammatinvalinnan kannusteena. Läheisten ihmisten painostuksella tai avustusten tai lainojen saatavuudella ei juurikaan ollut merkitystä ammatinvalintaan. Joka kuudes vastaaja mainitsi jonkin muun kuin edellä mainitun urapäätökseen vaikuttaneen tekijän. Muina uravalinnan motiiveina haastatellut ammattikalastajat halusivat mainita ammattiin liittyvän vapauden, lisäansioiden mahdollisuuden, asuinpaikan sijainnin meren äärellä ja suvussa harjoitetun kalakaupan (taulukko 5).

Taulukko 5. Tekijät, jotka ovat saaneet ryhtymään ammattikalastajaksi tai siirtymään kalankasvatusalalle, %. Useampi kuin yksi vaihtoehto vastaajan kohdalla mahdollinen.

	Saaristomerens pohjoisosassa	Saaristomerens eteläosa	Ahvenanmaa	Kaikki
Ammattikalastajat				
Elämäntapa	75	59	65	67
Suvun perinteiden ylläpito	63	53	60	59
Vaihtoehtoisten töiden puuttuminen	50	50	44	48
Hyvät tulot	6	15	9	10
Läheisten ihmisten painostus	8	3	0	4
Avustusten ja lainojen saatavuus	3	3	0	2
Muu syy	25	18	7	16
Kalankasvattajat				
Elämäntapa	55	25	12	25
Suvun perinteiden ylläpito	27	10	8	13
Vaihtoehtoisten töiden puuttuminen	45	35	48	43
Hyvät tulot	9	15	16	14
Läheisten ihmisten painostus	0	0	4	2
Avustusten ja lainojen saatavuus	9	5	0	4
Muu syy	36	50	48	46

Näkemyksen alueellinen vertailu osoittaa, että Saaristomerens pohjoisosassa korostettiin muita alueita enemmän elämäntavan merkitystä. Hyvät tulot houkuttelivat useimpia kalastajia Saaristomerens eteläosassa elinkeinon pariin. On merkillepantavaa, että kalastuslalle ryhtymisen motiivina vaihtoehtoisten töiden puuttuminen oli Saaristomerellä jopa hieman tärkeämpää kuin Ahvenanmaalla (taulukko 5).

Haastateltuja pyydettiin erikseen mainitsemaan uranvalintaan vaikuttaneista tekijöistä tärkein. Ammattikalastajista kolmannes mainitsi tärkeimmäksi tekijäksi elämäntavan, runsas neljännes (29 %) suvun perinteet ja runsas viidennes (22 %) vaihtoehtoisten töiden puuttumisen.

Kalankasvatusalalla työskennelleiden keskuudessa yleisin syy ryhtyä alalle oli muiden vaihtoehtoisten töiden puuttuminen (43 %). Toiseksi yleisimmin vastaajat mainitsivat elämäntavan. Sen sijaan harvemmin mainittuja syitä olivat hyvät tulot ja suvun perinteiden ylläpito. Vain yksittäiset haastatellut mainitsivat avustusten ja lainojen saatavuuden ja läheisten ihmisten painostuksen.

Saaristomerens pohjoisosassa ja Ahvenanmaalla korostettiin vaihtoehtoisten työmahdollisuuksien puutetta kalankasvatuslalle ryhdyttäessä. Erityisesti Saaristomerens pohjoisosassa kalankasvatus elämäntapana oli yksittäisistä uranvalintaan vaikuttaneista tekijöistä keskeisin (55 % vastanneista), mutta Ahvenanmaalla suunnilleen vain joka kymmenelle (12 %). Hyvät tulot vaikuttivat selvästi vähiten uranvalintaan Saaristomerens pohjoisosassa. Lähes puolet vastaajista mainitsi jonkin muun kuin vastausvaihto-

ehdoissa oli esitetty (taulukko 5). Muita tekijöitä, jotka saivat ryhtymään kalankasvatusalalle olivat alan mielenkiintoisuus, haastavuus ja itsenäisyys. Uran alkuvaiheissa kalankasvatusta pidettiin myös tulevaisuuden ammattina, joka arveltiin työllistävän saaristolaisia. Näkemystä korostettiin erityisesti Ahvenanmaalla (taulukko 5).

Tärkeimmäksi uravalintaan vaikuttaneista tekijöistä kalankasvattajat mainitsivat useimmiten joko tulonlähteiden puuttumisen (29 %), elämäntavan (17 %) tai hyvät tulot (10 %). Miltei joka kolmas (32 %) haastatelluista mainitsi jonkin muun kuin vastausvaihtoehdoissa olleen syyn uravalintaan.

3.3. Koulutus

Kalankasvatusalalla työskentelevät olivat yleensä koulutetumpia kuin ammattikalastajat ja suunnilleen samaa tasoa kuin paikallinen väestö. Kalankasvattajista suunnilleen kahdella kolmesta, mutta ammattikalastajista vajaalla puolella oli takanaan vähintään ammatti- tai keskiasteen opintoja. Kalankasvattajien osalta alueelliset erot koulutuksessa olivat vähäisiä. Sen sijaan ammattikalastajien keskuudessa vähintään ammatti- tai keskiasteen koulutuksen saaneita oli Ahvenanmaalla kaksi verroin suurempi osuus kuin Saaristomeren pohjoisosassa (liite 3).

Kalankasvattajista 9 % ja ammattikalastajista 7 % oli saanut kalatalousalan ammattikoulutuksen. Paikallisesta väestöstä kalatalouskoulutuksen saaneita oli 3 %. Alueelliset erot olivat yleensä pieniä lukuun ottamatta Saaristomeren eteläosan ammattikalastajia, joista miltei joka viides (18 %) oli saanut alan koulutusta (liite 3). Ammattikalastajista 43 % oli saanut oppivelvollisuuden tai ammattikoulutuksen jälkeen kalastusammatin harjoittamiseen liittyvää koulutusta, mikä yleensä käsitti muutaman päivän kestäneitä kursseja. Kurssin käyneiden osuus oli suurin troolikalastajien keskuudessa (58 %). Kalankasvattajista 39 % oli osallistunut oppivelvollisuuden tai ammattikoulutuksen jälkeiseen koulutukseen, joka oli kestoaltaan pääasiassa lyhytaikaista (alle 1 kk).

4. Ammattikalastuksen harjoittaminen

4.1. Pyyntitavat ja saaliit

Useimmat kalastajat harjoittivat vuoden mittaan useita pyyntitapoja. Lähinnä vain troolikalastajat eivät harjoittaneet monilajikalastusta tai se oli hyvin pienimuotoista. Rysäkalastajat harjoittivat tavallisesti myös ahvenen- ja kuhan verkkokalastusta. Muilla pyyntimuodoilla kalastaneiden verkkopyynti oli monipuolista: ahvenen, kuhan, mateen, silakan, lohen ja kampelan kalastus edellytti lajikohtaista pyydysvalikoimaa. Jotkut kalastajista kalastivat myös iskukoukuilla.

Kalastajien tärkeimmät pyyntitavat poikkesivat alueellisesti melko selkeästi toisistaan. Silakan rysäkalastajia oli vain Saaristomeren pohjoisosassa. Troolikalastajista puolet asui Saaristomeren eteläosassa. Muilla pyyntimuodoilla kalastavista lähes puolet oli Ahvenanmaalla (taulukko 6).

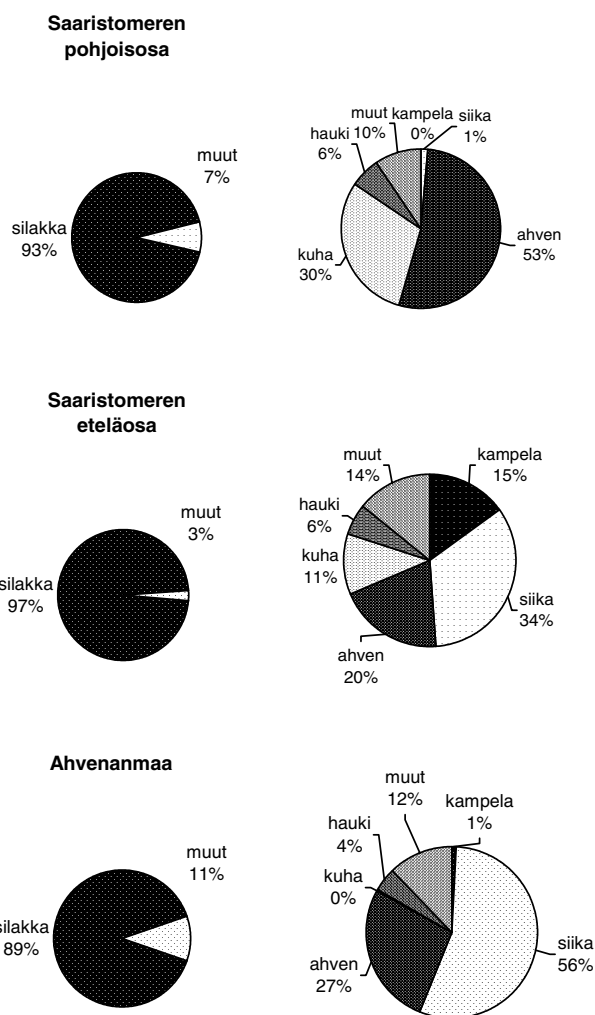
Taulukko 6. Kalastajien alueellinen sijoittuminen pyyntistrategiaryhmiin, %.

Pyyntistrategiaryhmä	Kalastajia, kpl	Saaristomeren pohjoisosassa	Saaristomeren eteläosa	Ahvenanmaa	Yhteensä
Troolikalastajat	11	27	55	18	100
Rysäkalastajat	12	100	-	-	100
Muilla pyyntimuodoilla kalastavat	88	24	30	46	100
<i>Yhteensä, kpl</i>	<i>111</i>	<i>35</i>	<i>33</i>	<i>43</i>	<i>-</i>

Tutkimuskunnissa kalastettiin 6,9 miljoonaa kiloa, josta silakan osuus oli 94,5 %. Silakkasaaliista suunnilleen puolet (3,4 miljoonaa kiloa) kalastettiin Saaristomeren eteläosasta. Ahvenanmaalla jäätin reilusti alle miljoona kiloa. Silakan jälkeen toiseksi suurin saalisuus (2,2 %) oli ahvenella, josta myyntituloa sai miltei joka neljäs kalastaja. Kalastajista 43 % oli myyntituloa siasta, vuotuisen saalismäärän jäätyä ahvenasaaliita selvästi alhaisimmiksi.

Trooli- ja rysäkalastajien saalis koostui lähinnä vain silakasta. Tutkimuskuntien silakkasaaliista troolikalastajat kalastivat 5,3 ja rysäkalastajat 1,0 miljoonaa kiloa. Sen sijaan muilla pyyntimuodoilla kalastaneiden saaliin lajikoostumus oli hyvin monipuolinen: pääosa saaliista kuitenkin koostui lähinnä ahvenesta (29 %) ja siasta (24 %) sekä lisäksi muita tärkeitä saalislajeja olivat kuha (18 %) ja silakka (12 %).

Jos eri kalalajien saalisosuuksia tarkastellaan ilman silakkaa niin Saaristomeren pohjoisosassa, jossa ahventa kalastettiin myös rysillä, ahvenen osuus kokonaissaaliista oli yli puolet ja molemmilla muilla alueilla ahvenen osuus jäi reilusti alle kolmanneksen. Ahvenanmaalla siian osuus kokonaissaaliista oli yli puolet ja Saaristomeren eteläosassa kolmanneksen. Kuhan saalisuus oli suurin Saaristomeren pohjoisosassa ja kampelan alueen eteläosassa. Hauen osuus kokonaissaaliista oli kaikilla alueilla suunnilleen samaa luokkaa (kuva 2). Kuvan 2 muut kalalajit koostuvat lähinnä kilohailista, lohesta, mateesta, lahnasta ja kirjolohesta.

Kuva 2. Kalalajien alueelliset saalisosuudet, % saaliin painosta.

Ruokakuntien tulolähdeluokista ammattikalastukseen erikoistuneilla silakka oli saalismäärän perusteella tärkein (45 %). Palkkatyöhön suuntautuneista ja eläkeläisten ruokakunnista kahdelle viidestä siika oli tärkein saaliskala. Sen sijaan maatilatalouteen ja matkailuun suuntautuneilla ei erottunut yhtä selkeästi yhtä kalalajia, vaan siika, silakka, ahven ja kuha olivat saalisosuuksien perusteella keskeisiä. Matkailuun panostaneilla ruokakunnilla myös kampela oli tärkeä saaliskohde.

Ruokakuntien tulolähdeluokista ammattikalastukseen erikoistuneilla silakka oli saalismäärän perusteella tärkein (45 %). Palkkatyöhön suuntautuneista ja eläkeläisten ruokakunnista kahdelle viidestä siika oli tärkein saaliskala. Sen sijaan maatilatalouteen ja matkailuun suuntautuneilla ei erottunut selkeästi yhtä kalalajia, vaan siika, silakka, ahven ja kuha olivat saalisosuuksien perusteella keskeisiä. Matkailuun panostaneilla ruokakunnilla myös kampela oli tärkeä saaliskohde.

4.2. Yritysmuoto ja työvoima

Kalastajista 80 % oli ammatinharjoittajia perheyrittäjäpohjalta. Vain yksittäistapauksissa muilla pyyntimuodoilla kalastaneiden yritysmuoto oli muu kuin ammatinharjoittaja. Muista yritysmuodoista yleisin (12 %) oli avoin yhtiö, joka oli yritysmuotona 57 % troolikalastajista. Ruokakuntien tulolähdeluokituksen mukaan matkailualalle suuntautuneeksi luokitelluista kolmannes oli valinnut avoimen yhtiön yritysmuodokseen.

Kalastajia pyydettiin mainitsemaan myös onko heidän yrityksensä perheyrittäjä. Ruokakunnista eniten perheyrittäjiä oli maatilatalouteen orientoituneissa (67 %). Ammatikalastukseen keskittyneistä ruokakunnista kaksi viidestä toimi perheyrittäjänä. Muiden ruokakuntastrategioiden osalta perheyrittäjien osuus jäi alle 30 %.

Kalastajista 41 % teki kalastusmatkan merelle yleensä yksinään. Ilman kalakaveria merelle lähtevät olivat lähinnä verkkokalastajia. Keskimäärin eniten työvoimaa - 2,8 henkeä - oli troolikalastajilla. Rysäkalastus työllisti työvoimaa keskimäärin vain hieman vähemmän (2,6 henkeä), mutta muilla pyyntimuodoilla jo selvästi vähemmän. Trooli- ja rysäkalastajilla koko-aikaisten osuus oli osa-aikaisia hieman suurempi. Perheenjäsenten työpanos oli selvästi suurin rysäkalastajilla (taulukko 7).

Taulukko 7. Työvoima eri pyyntitaparyhmissä, %. Suluissa työhön osallistuneiden perheenjäsenten keskiarvo.

	Kokoaikaisia työntekijöitä	Osa-aikaisia työntekijöitä	Kaikki yhteensä
Troolikalastajat	1,60 (0,63)	1,22 (-)	2,82 (0,63)
Rysäkalastajat	1,40 (0,60)	1,20 (0,90)	2,60 (1,50)
Muut kalastajat	0,65 (0,27)	0,96 (0,23)	1,61 (0,50)

4.3. Alukset

Kalastajilla oli keskimäärin kaksi alusta. Troolialusten päälliköillä oli yleensä vain yksi troolipyyntiin tarkoitettu alus, vaikka he omistivatkin keskimäärin 1,7 alusta. Useimmilla heistä oli kuitenkin myös lähinnä verkkokalastukseen tarkoitettu alle 8 metrin alus. Rysäkalastajilla oli käytössään keskimäärin selvästi enemmän aluksia kuin muilla pyyntimuodoilla kalastaneilla (taulukko 8).

Keskimäärin 20 metrin pituiset troolialukset olivat reilusti yli kaksi kertaa pitempiä kuin rysäkalastajilla ja miltei kolme kertaa pitempiä kuin muilla pyyntimuodoilla kalastaneilla. Troolialusten keskimääräinen konetehto oli 307 kW, keskimäärin seitsemän kertaa muiden pyyntitaparyhmien tärkeimmän aluksen konetehoa tehokkaampia (taulukko 8).

Tärkeimmän kalastusaluksen keskimääräinen ikä oli 30 vuotta. Vanhimmat alukset olivat troolikalastajilla (43 vuotta) ja uusimmat muilla pyyntimuodoilla kalastaneilla (16 vuotta). Pyyntitaparyhmien välillä aluksen arvossa oli huomattavia eroja. Suuremman kokonsa ja konetehonsa takia troolialukset olivat rysällä ja muilla pyyntimuodoilla kalastaneiden aluksia selvästi arvokkaampia (taulukko 8).

Taulukko 8. Eri pyyntitaparyhmiin kuuluvien kalastajien jakautuminen eri tuloryhmiin, %.

	Aluksia kaikkiaan, kpl	Tärkeimmän aluksen pi- tuus, m	Aluksen konetehto, kW	Tärkeimmän aluksen ikä, vuosia	Aluksen arvo, euroja
Troolikalastajat	1,7	20,0	307	43	92 121
Rysäkalastajat	2,7	8,3	40	29	7 736
Muilla pyyntimuodoilla kalastavat	1,1	6,4	48	16	10 732
<i>Keskimäärin</i>	<i>1,9</i>	<i>11,7</i>	<i>133</i>	<i>30</i>	<i>38 625</i>

Kalastajista 5 % oli saanut haastattelua edeltäneenä vuonna (2001) investointeihinsa valtiolta tai EU:lta lainaa tai avustusta. Taloudellista tukea saaneita oli vain muilla pyyntimuodoilla kalastaneissa, eniten kalastustuloiltaan 30-49 %:n ryhmässä (17 %). Kalastajilta kysyttiin myös, että ovatko he harkinneet alusten romutuskorvausten hakemista. Kiinnostusta alusten romuttamiseen oli lähinnä vain troolikalastajien keskuudessa (64% vastanneista). Rysäkalastajista ei yksikään ja muilla pyyntimuodoilla kalastaneista vain 2 % oli kiinnostunut alustensa romuttamisesta.

4.4. Kalavedet ja kalastusmatkat

Kalastajilta kysyttiin tärkeimmän kalastusalueen omistus- ja käyttöoikeudesta. Kaikki rysäkalastajat kalastivat vuokradesillä. Vuokradesien ohella myös oma vesialue oli useimmille merkityksellistä. Vajaa kolmannes rysäkalastajista turvautui yksinomaan vuokradesiin, mutta troolikalastajista peräti puolet turvautui yksinomaan vuokradesiin. Muutamit troolikalastajista ulottivat pyyntimatkinsa toisinaan saariston ulkopuolelle, valtion yleisvesille.

Omien kalavesien merkitys oli suurin muilla pyyntimuodoilla kalastaneiden keskuudessa. Tosin ryhmään luokitelluista päätoimisesti kalastaneista pääosa, runsaat kaksi kolmasosaa kalasti omien kalavesien ohella myös vuokradesillä. On kuitenkin huomattava, että vajaan kolmanneksen osalta käyttöoikeus perustui yksinomaan vuokraan. Alle 30 % kokonaistuloistaan kalastuksesta saaneet sen sijaan kalastivat yleensä vain omalla vesialueella (taulukko 9). Yksinomaan omilla kalavesillään kalastaneet olivat selvästi iäkkäämpiä (54 vuotta) kuin muut kalastajat (50 vuotta).

Taulukko 9. Kalastajien tärkeimpien kalavesien sijainti pyyntitaparyhmittäin, %.

	Omalla vesi- alueella	Vuokratulla vesialueella	Molemmat vesialueet	Yhteensä
Troolikalastajat	17	50	33	100
Rysäkalastajat	-	33	67	100
Muut kalastajat	57	12	31	100
vähint. 50 %	30	30	40	100
30-49 %	45	9	46	100
alle 30 %	71	7	22	100

Kalavesien käyttöoikeuksissa oli myös varsin selviä alueellisia eroja. Ahvenanmaalla hieman useampi kuin kaksi kolmesta haastatellusta kalasti omalla vesialueella, mutta Saaristomeren pohjoisosassa vain vajaa viidennes. Saaristomeren pohjoisosan kalastajista kaksi viidestä kalasti yksinomaan vuokradesillä. Yksinomaan omistamallaan vesillä kalastaneita oli vajaa viidennes (taulukko 10).

Taulukko 10. Kalastajien tärkeimpien kalavesien sijainti käyttöoikeuden perusteella eri alueilla, %.

	Saaristomerén pohjoisosa	Saaristomerén eteläosa	Ahvenanmaa
Omalla vesialueella	17	52	70
Vuokratulla vesialueella	39	16	2
Molemmilla vesialueilla	44	32	28
	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

Kalastajien matka tärkeimmille kalavesille kesti keskimäärin hieman yli tunnin. Pyyntistrategiakohtaiset erot olivat kuitenkin merkittäviä. Kun troolikalastajilla matkaan kului keskimäärin lähes kaksi ja puoli tuntia niin rysäkalastajilla ja muilla pyyntimuodoilla kalastaneilla matka taittui reilusti alle tunnissa. Omalla kalavesillä kalastaneilla kului selvästi vähiten aikaa matkantekoon (taulukko 11).

Taulukko 11. Matkan kesto pyyntipaikalle (tunteina ja minuutteina) tärkeimmän käyttöoikeuden mukaiselle pyyntipaikalle pyyntitaparyhmittäin.

	Omalla vesialueella	Vuokratulla vesialueella	Molemmilla vesialueilla	Keskimäärin
Troolikalastajat	1:25	1:58	2:43	2:21
Rysäkalastajat	-	0:43	0:47	0:46
Muut kalastajat	0:41	1:04	0:57	0:49
<i>Keskimäärin</i>	<i>0:55</i>	<i>1:31</i>	<i>1:16</i>	<i>1:06</i>

Matkan kestossa oli myös merkittäviä alueellisia eroja. Saaristomerén pohjoisosan troolikalastajien matka pyyntipaikalle kesti keskimäärin neljä ja puoli tuntia, mutta sen sijaan alueen eteläosan troolikalastajilla riitti matkantekoon vain vajaa tunti. Muilla pyyntimuodoilla kalastaneista vähiten aikaa pyyntipaikalle siirtymiseen kului Saaristomerén pohjoisosan kalastajilla (33 min) ja eniten Ahvenanmaan kalastajilla (59 min).

Kalastusmatka johon sisältyi edestakaisten pyyntimatkojen ohella myös varsinainen kalastus merellä, kului keskimäärin 7 tuntia ja 19 minuuttia. Pisimpään kalastusmatkalla viipyivät troolikalastajat – keskimäärin reilusti yli puoli vuorokautta – ja vähemmän aikaa vain hieman yli 5 tuntia rysäkalastajat. Saaristomerén pohjoisosan troolikalastajilla, jotka toisinaan kalastivat myös Selkämerén eteläosassa valtion yleisvesillä kului pyyntimatkaan keskimäärin vuorokausi. Sen sijaan Saaristomerén eteläosan ja Ahvenanmaan troolikalastajien pyyntimatka kesti keskimäärin vain hieman alle puoli vuorokautta (taulukko 12).

Muilla pyyntimuodoilla kalastaneilla pyyntimatkaan kului keskimäärin kuusi ja puoli tuntia. Alueelliset erot olivat vähäisiä. Kalastusmatkan kesto oli sidoksissa kalastuksen ammattimaisuuteen: päätoimisilla keskimääräinen kalastusmatka kesti suunnilleen kahdeksan tuntia, mutta alle 30 % kokonaistuloistaan kalastuksesta saaneilla vain 6 tuntia (taulukko 12).

Taulukko 12. Pyyntimatkan keskimääräinen kesto (tunteina ja minuutteina) pyyntitaparyhmittäin.

	Saaristomeren pohjoisosa	Saaristomeren eteläosa	Ahvenanmaa	Keskimäärin
Troolikalastajat	23:15	11:40	10:45	15:23
Rysäkalastajat	5:03	-	-	5:03
Muut kalastajat	6:15	6:35	6:34	6:29
vähint. 50 %	8:00	8:00	8:10	8:03
30-49 %	6:00	4:12	6:15	5:23
alle 30 %	3:56	6:35	6:17	6:00
<i>Keskimäärin</i>	<i>7:49</i>	<i>7:31</i>	<i>6:46</i>	<i>7:19</i>

4.5. Kalastuspäivät ja kalastuksen ajoittuminen

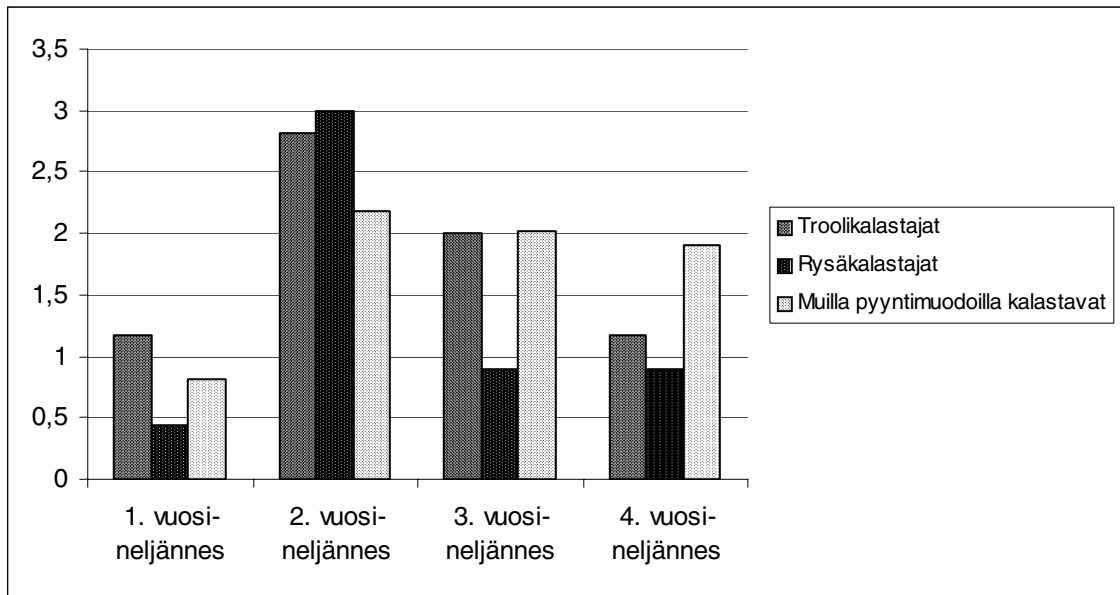
Kalastajille kertyi vuoden mittaan keskimäärin 147 kalastukseen liittyvää työpäivää. Alueellisesti tarkasteluna kalastuspäiviä kertyi eniten Saaristomeren molemmilla tutkimusalueilla, Ahvenanmaalla jäätiin tästä miltei puoleen. Molempien alueiden väliset erot olivat selviä kaikissa pyyntitaparyhmissä, myös muilla pyyntitavoilla kalastavien eri tuloryhmäluokissa (taulukko 13). Ahvenanmaan selvästi alhaisempia kalastuspäivien lukumääriä selittää ainakin osittain alueella talvisin esiintyvä pitkä kelirikkoaika, jolloin kalastus tavallisesti estyy.

Taulukko 13. Kalastuspäivien lukumäärä pyyntitaparyhmittäin eri alueilla.

	Saaristomeren pohjoisosa	Saaristomeren eteläosa	Ahvenanmaa	Kaikki
Troolikalastajat	128	124	40	97
Rysäkalastajat	229	-	-	229
Muut kalastajat	189	160	82	144
- vähintään 50 %	248	260	148	219
- 30-49 %	150	159	128	146
- alle 30 %	115	147	58	107
<i>Keskimäärin</i>	<i>174</i>	<i>173</i>	<i>94</i>	<i>147</i>

Eniten kalastuspäiviä kertyi silakan rysäkalastajille ja vähiten troolikalastajille. Silakan rysäkalastajat harjoittivat rysäpyynnin ohella myös verkkokalastusta, mikä selittää kalastuspäivien suurta määrää. Troolikalastuksessa alhaisempi pyyntipäivien määrä selittyy sillä, että talvella jääpeite estää tai rajoittaa kalastamista ja lisäksi keskikesällä kalastuksessa pidetään taukoa. Muilla pyyntimuodoilla kalastavista tuloistaan vähintään puolet kokonaistuloistaan kalastuksesta saaneilla kalastuspäivien määrä oli lähes sama kuin rysäkalastajilla. Kalastuksen sivutoimisuuden lisääntyessä myös kalastuspäivien määrä väheni selvästi (taulukko 13).

Haastatteluilla ei erikseen selvitetty kalastuspäivien vuodenaikaista jakautumista. Kalastajia pyydettiin kuitenkin arvioimaan eri pyyntitapojen merkitystä vuosineljänneksittäin, jota kautta voidaan saada käsitys kalastuksen sesonkiluonteisuudesta. Talvi oli kaikkien pyyntitaparyhmien kohdalla kalastuksen kannalta vähemmän merkityksellistä aikaa. Saaristomeren pohjoisosassa myös vuoden kolmas neljännes oli myös melko merkityksetöntä aikaa. Kaikkien kolmen pyyntitaparyhmän osalta vuoden toinen neljännes oli taloudellisesti tärkein. Kevään ja alkukesän merkitys korostui selvimmin silakan ja ahvenen kutupyynniin erikoistuneilla rysäkalastajilla. Trooli- ja rysäkalastajia paremmin muilla pyyntimuodoilla kalastavat kykenivät ylläpitämään kalastuksen taloudellisen merkityksen tasaisempaan ympäri vuoden (kuva 3).

Kuva 3. Neljännesvuosittain tärkeimmän pyyntimuodon taloudellinen merkitys (keskiarvot vaihtoehdoista: 0=ei merkitystä, 1=vähäinen taloudellinen merkitys, 2= melko tärkeä ja 3= hyvin tärkeä) pyyntitaparyhmittäin.

4.6. Muut tulolähteet

Haastatelluista ammattikalastajista vain 6 % oli 'puhtaita ammattikalastajia', joilla ei ollut kalastustulojen ohella muita tuloja. Haastatelluista hieman yli puolella kalastustulot olivat vähintään puolet kokonaistuloista. Vajaalla kolmanneksella (30 %) kalastajista kalastustulojen osuus jäi alle 30 %. Pyyntitaparyhmittäin tarkasteltuna kalastus oli päätoimisinta troolikalastajien keskuudessa: kolmella neljästä ryhmään kuuluneesta kalastustulot muodostivat pääosan henkilökohtaisista tuloista. Sivutoimisinta kalastus oli muilla pyyntimuodoilla kalastavien keskuudessa, joista kahdella kolmesta kalastustulojen osuus jäi alle 30 % (taulukko 14).

Ruokakuntakohtainen tarkastelu osoittaa, että runsaalla viidenneksellä kalastustulojen osuus oli vähintään puolet kokonaistuloista. Vähintään puolet ruokakunnan tuloista kalastuksesta saaneita oli eniten - miltei puolet - troolikalastajien ja vähiten - alle viidenneksen - muilla pyyntimuodoilla kalastavien keskuudessa. Miltei kahdella kolmesta ruokakunnasta kalastustulot jäivät alle 30 % (taulukko 14).

Taulukko 14. Eri pyyntitaparyhmiin kuuluvien kalastajien ja kalastajaruokakuntien jakautuminen eri tuloryhmiin, %.

Tulot, %	Troolikalastajat	Rysäkalastajat	Muilla pyyntimuodoilla kalastavat	Keskimäärin
Vähint. 50	75	38	24	55
49-30	17	25	13	15
alle 30	8	37	63	30
	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
Vähint. 50	46	40	17	22
49-30	15	30	11	14
alle 30	39	30	72	64
	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

Useimmilla ammattikalastajista oli kalastuksen ohella jokin muu tulonlähde. Miltei puolet kalastajista hankki palkkatuloa – Ahvenanmaalla jopa kolme neljästä. Monet alueen kalastajista olivat töissä esimerkiksi yhteysaluksilla tai merivartiostossa. Saaristomeren kalastajista joka kolmannella ja Ahvenanmaalla joka viidennellä oli tuloa maatilataloudesta. Saaristomeren eteläosassa – jossa kalastajilla oli muita alueita enemmän erilaisia tulonlähteitä – etenkin matkailuala työllisti kalastajia (taulukko 15).

Koko ruokakunnan tulolähteissä palkkatyö oli yleisin, etenkin Ahvenanmaalla ja Saaristomeren pohjoisosassa. Ahvenanmaalla tosin kalastajan omat palkkatulot esiintyivät muita alueita yleisemmin tulolähteenä. Ruokakuntien saamat muut tulot olivat useimmissa tapauksissa lapsilisiä (taulukko 15).

Taulukko 15. Ammattikalastajien henkilökohtaiset ja ruokakunnan tulolähteiden esiintyminen alueittain, % koko ryhmästä.

	Saaristomeren pohjoisosassa	Saaristomeren eteläosa	Ahvenanmaa	Kaikki
Haastatellun muut tulolähteet				
Kalankasvatus	8	3	5	5
Maatilatalous	31	32	21	27
Matkailu	-	35	9	14
Muu oma yritystoiminta	17	21	7	14
Muu palkkatyö	36	21	72	45
Muut tulot	6	18	7	10
Ruokakunnan muut tulolähteet				
Kalankasvatus	8	3	7	6
Maatilatalous	33	35	23	30
Matkailu	-	37	9	14
Muu oma yritystoiminta	17	15	9	13
Muu palkkatyö	58	38	67	56
Muut tulot	28	21	21	23

Kaksi viidestä ruokakunnasta oli palkkatyöhön ja runsas viidennes kalastukseen suuntautuneita. Maatilatalouteen suuntautuneita oli joka kuudes ruokakunta. Ruokakuntien tulolähteiden mukaan luokitelluissa ryhmissä oli laaja valikoima erilaisia tulolähteitä. Monipuolisimmin tuloja eri lähteistä hankkivat matkailuun suuntautuneet (taulukko 16).

Taulukko 16. Ruokakuntien tulolähdeluokat ja luokkien tulolähteiden keskimääräiset %-osuudet.

	Kalastukseen suuntautuneet n=25	Maatilatalouteen suuntautuneet n=18	Palkkatyöhön suuntautuneet n=46	Matkailuun suuntautuneet n=15	Eläke päätulo- lähde n=9	Kaikki n=113
Kalastus	72	24	14	30	22	31
Kalankasvatus	6	-	1	3	-	2
Maatilatalous	2	52	2	10	-	10
Matkailu	2	3	1	26	-	5
Muu oma yritystoiminta	1	5	3	16	-	4
Muu palkkatyö	12	10	75	14	20	39
Muut tulot	5	6	4	1	58	9
<i>Yhteensä</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

4.7. Ansiot

Ruokakunnista lähes kahden kolmasosan kokonaistulot jäivät alle 33 500 euron. Tulorajan ylittäneiden ruokakuntien osuus oli suurin Ahvenanmaalla ja alhaisin Saaristomeren pohjoisosassa. Ruokakuntien keskimääräiset tulot olivat hieman yli 30 000 euroa (taulukko 17).

Pyyntitaparyhmittäin tarkasteltuna tulorajan 33 500 euroa ylittäneiden osuus oli suurin – kaksi viidestä – muilla pyyntimuodoilla kalastaneiden keskuudessa, joilla ruokakunnan keskimääräiset tulot ovat myös korkeimmat: hieman yli 31 000 euroa (taulukko 17). Eniten – kolme neljästä – tulorajan alle jääneitä ruokakuntia oli rysäkalastajien keskuudessa.

Taulukko 17. Ruokakuntien sijoittuminen kokonaistuloryhmiin pyyntitaparyhmittäin, %

Pyyntistrategiaryhmä	alle 16650 €	16650-33500 €	33500- 50456 €	yli 50456 €	Kaikki
Troolikalastajat	25	42	8	25	100
Rysäkalastajat	9	64	18	9	100
Muilla pyyntimuodoilla kalastavat	16	43	29	12	100
<i>Keskimäärin</i>	<i>17</i>	<i>52</i>	<i>16</i>	<i>15</i>	<i>100</i>

Ruokakuntien keskimääräiset tulot olivat 30 770 euroa. Pyyntistrategiakohtaiset erot olivat vähäisiä. Haastatellun henkilön kalastustulojen osuus oli keskimäärin 29 % ruokakunnan tuloista. Troolikalastajilla haastatellun kalastustulojen osuus ruokakunnan tuloista oli korkein: 57 %. Rysäkalastajilla ja muilla pyyntimuodoilla harjoittaneilla osuus jäi neljännekseen. Kalastuksesta saadut ansiotulot olivat troolikalastajilla selvästi korkeimmat muihin pyyntitaparyhmiin nähden. Rysäkalastajien ja muilla pyyntimuodoilla kalastaneiden tulot olivat keskimäärin samaa suuruusluokkaa (taulukko 18).

Kalastajien keskimääräiset kalastuskustannukset olivat hieman yli 5800 euroa. Keskiarvoon nähden troolikalastajien kalastuskustannukset olivat lähes nelinkertaiset ja selvästi ansioitakin suuremmat. Rysäkalastajilla kalastuskustannukset olivat hieman keskiarvoa ja varsinkin muilla pyyntimuodoilla harjoitettavia korkeammat (taulukko 18).

Haastatellut kalastajat käyttivät kalastukseen liittyviin töihin aikaa keskimäärin 1 180 tuntia. Eniten aikaa kului rysäkalastajilta ja vähiten muilla pyyntimuodoilla kalastavilta. Kalastajien tuntiansio oli keskimäärin 7,56 euroa. Kalastajakohtaiset tuntiansiot

vaihtelivat huomattavasti. Tuntiansiot jäivät alle yhden euron 14 % haastatelluista ja yli 20 euroa ansainneita oli 6 %. Pyyntitaparyhmistä selvästi korkeimmat tuntiansiot – 13,65 euroa – olivat troolikalastajilla (taulukko 18).

Muilla pyyntimuodoilla kalastaneilla ammatin sivutoimisuuden lisääntyessä tuntiansiot alenivat: päätoimisten tuntiansiot olivat 7,56 euroa, mutta alle 30 % kokonaistuloistaan kalastuksesta saaneilla vain 5,80 euroa. Kalastajien tuntiansioissa oli selviä alueellisia eroja. Ahvenanmaalla tuntiansiot olivat selvästi suuremmat (17,59 €) kuin Saaristomeren eteläosassa (10,08 €) ja alueen pohjoisosassa (5,01 €).

Taulukko 18. Pyyntitaparyhmittäiset ruokakuntien kokonaistulot, haastatellun kalastustulot (% , €), kalastuskustannukset (€), vuotuinen kalastukseen käytetty työaika (tunteina) ja kalastuksen tuntiansio (€).

	Troolikalastajat	Rysäkalastajat	Muut kalastajat	Kaikki keskimäärin
Ruokakunnan keskimääräiset tulot ennen verotusta, €	30 131	29 433	31 014	30 770
Haastatellun kalastustulojen osuus, %	57	26	25	29
Haastatellun kalastustulot, €	17 175	7 653	7 754	8 923
Kalastuskustannukset, €	22 812	6 329	3 684	5 837
Vuotuinen työaika tunteina	1 258	1 395	1 145	1 180
Tuntiansio, €	13,65	5,49	6,77	7,56

Vertailtaessa ruokakuntien tulolähdeluokittelun mukaisia taloudellisia tietoja havaitaan joitakin eroavaisuuksia. Ruokakuntien kokonaistulot olivat suurimmat ruokakunnissa, joissa kalastuksen osuus tulolähteenä oli vähäisin. Varsinkin palkkatyöhön tai maatilatalouteen suuntautuneilla ruokakunnilla oli päätoimisia kalastajaruokakuntia selvästi suuremmat kokonaistulot. Matkailuun erikoistuneiden ruokakuntien päämiehet käyttivät muihin ryhmiin verrattuna eniten aikaansa kalastukseen ja heidän tuntiansionsa olivat myös varsin alhaiset (taulukko 19).

Taulukko 19. Ruokakuntien tulolähdeluokittelun mukaiset kokonaistulot, haastatellun kalastustulot (% , €), vuotuinen kalastukseen käytetty työaika (tunteina) ja kalastuksen tuntiansio.

	Tulolähdeyhmä					Kaikki
	Kalastus	Maatila	Palkkatyö	Palvelut	Eläke	
Ruokakunnan keskimääräiset tulot ennen verotusta, €	26 279	28 499	37 472	25 926	18 921	30 770
Haastatellun kalastustulojen osuus, %	61	26	16	21	22	29
Haastatellun kalastustulot, €	16 030	7 410	5 996	5 444	4 163	8 923
Vuotuinen työaika tunteina	1 656	1 120	853	1 737	724	1 180
Tuntiansio €	9,68	6,62	7,03	3,13	5,75	7,56

Kalastajia pyydettiin ottamaan kantaa väitteeseen: ”Tärkein asia punnitessani nykyisen elinkeinoni jatkumahdollisuuksia on vertailla tuntiansiotani muualta saataviin tuntiansioihin”. Vastanneista 68 % ei ollut tässä mielessä vertaillut tuntiansioitaan muiden elinkeinon harjoittajien saamiin tuntiansioihin. Rysäkalastajista ainoastaan yksi oli tehnyt vertailuja. Sen sijaan miltei joka neljäs troolikalastaja ja muilla pyyntimuodoilla kalastava oli tehnyt vertailuja. Ruokakuntien tulolähdeluokittelun mukaisista ryhmissä vähiten tuntiansioiden vertailuja tekivät matkailuun suuntautuneet (7 %) ja yleisemmin maatilatalouteen keskittyneet (44 %).

5. Kalankasvatuksen harjoittaminen

5.1. Strategiat, laitokset ja tuotanto

Tutkimusta varten haastateltiin kaikkiaan 34 kalankasvatyrittäystä. Haastatellut yritykset ryhmiteltiin liikevaihdon mukaan kahteen päästrategiaryhmään: liikevaihdoltaan alle 2 milj. euron yrityksiin (perheyrittäjät) ja sen ylittäviin (laajentajat). Lisäksi työntekijät muodostivat oman ryhmänsä. Kaksi kolmesta haastatellusta edusti perheyrittäystä. Laajentajiksi luokitellut omistajat edustavat vain kuutta kalankasvatyrittäystä, sillä neljän yrityksen osalta haastateltiin kahta omistajaa. Laajentajat olivat yhtä lukuun ottamatta Ahvenanmaalta ja perheyrittäjät jakautuivat melko tasaisesti kolmen alueen kesken (taulukko 20).

Taulukko 20. Haastateltujen kalankasvatusalalla työskentelevien alueellinen sijoittuminen eri strategiaryhmiin, %.

	Haastateltuja yrityksiä	Haastateltuja kaikkiaan	Haastateltujen alueellinen jakauma, %			
			Saaristomerens pohjoisosa	Saaristomerens eteläosa	Ahvenanmaa	Yhteensä
Laajentajat	6	10	10	-	90	100
Perheyrittäjät	28	30	23	47	30	100
Työntekijät		16	19	38	43	100
<i>Yhteensä, kpl</i>	<i>34</i>	<i>56</i>	<i>11</i>	<i>20</i>	<i>25</i>	<i>-</i>

Omistajien keskuudessa osakeyhtiö oli yritysmuotona selvästi yleisin (90 %). Kaikki laajentajiksi luokitellut olivat yritysmuodoltaan osakeyhtiöitä. Muut yritysmuodot olivat jo tuntuvasti harvinaisempia: kommandiittiyhtiö 8 %, avoin yhtiö 6 % ja yksityisomistus 3 %.

Haastateltujen yritysten laitosten määrä vaihteli yhden ja 15 välillä. Perheyrittäjillä oli keskimäärin kaksi ja laajentajilla kymmenen laitosta. Laajentajien laitokset saattoivat olla hyvinkin etäällä toisistaan, jopa usean kunnan alueella. Kahdella haastatelluista oli laitoksia Saaristomerens ja Ahvenanmaan ulkopuolella. Suunnilleen puolella yrityksistä laitokset sijaitsivat yksistään vuokratulla vesialueella. Joka neljännellä kalankasvatustajalla laitokset olivat yksinomaan omalla vesialueella.

Tilavuudeltaan suurimmat altaat olivat laajentajilla. Liikevaihdoltaan pienimmässä perheyrittäjien luokassa altaan keskimääräinen tilavuus jäi vain neljännekseen verrattuna laajentajien altaisiin (taulukko 21).

Taulukko 21. Omistajakasvatustajien laitosten lukumäärät, joissa yritys toimii sekä kalankasvatustajien keskimääräinen tilavuus strategiaryhmittäin.

	Yritysten lukumäärä	Laitoksia/ yritys, kpl	Kalankasvatustajien keskimääräinen tilavuus, m ³
Laajentajat	6	10,0	13 200
Perheyrittäjät			
<i>liikev. 0,25–2 milj.</i>	23	2,7	5 671
<i>liikev. < 0,25 milj.</i>	5	1,5	3 450

Laitokset olivat toimineet nykyisessä paikassaan keskimäärin 17 vuotta (vaihteluväli 9-32 vuotta). Alueelliset erot olivat vähäisiä, joskin Saaristomeren eteläosassa laitos oli ollut samassa paikassa keskimääräistä hieman vähemmän aikaa: 15 vuotta.

Kalankasvatusyritysten kalakanta oli vuoden 2002 alussa keskimäärin 150,7 tonnia. Kaikki yritykset kasvattivat kirjolohta. Neljä kalankasvatusyritystä kasvatti jonkin verran myös siikaa. Ahvenanmaan yritysten keskimääräinen biomassa oli keskiarvoon nähden lähes kaksinkertainen (298,9 tonnia) ja Saaristomeren pohjoisosassa vain 43,7 tonnia. Kalankasvatusyritysten kalakannasta kaksi kolmasosaa oli 2-vuotiaita. Joillakin yrityksillä, lähinnä Ahvenanmaalla, kasvatettiin 3-vuotiasta vientikalaa (taulukko 22).

Kalankasvatusyritykset ostivat vuonna 2001 keskimäärin 27,5 tonnia kalaa. Biomassan lisäkasvu oli vuonna 2001 keskimäärin 140,1 tonnia. Kasvu oli suurinta Saaristomeren eteläosassa (166 tonnia) ja pienintä Ahvenanmaalla (82,2 tonnia). Eniten laitosta kohden ostettiin kalaa Ahvenanmaalla (keskimäärin 31,4 tonnia) ja vähiten Saaristomeren pohjoisosassa (7,7 tonnia). Vuonna 2001 laitosten keskimäärin myymä kalamäärä oli 400 tonnia. Laitosten keskimäärin myymä kalamäärä vaihteli Ahvenanmaan vajaan 820 tonnista Saaristomeren pohjoisosan hieman alle 115 tonniin. Myyty biomassa oli lähes kolminkertainen lisäkasvuun verrattuna ja 14,6 kertainen sisään ostettuun biomassaan verrattuna (taulukko 22).

Taulukko 22. Kalankasvatusyritysten kalakanta vuoden 2002 alussa, vuonna 2001 myyty ja ostettu kalamäärä sekä biomassan lisäkasvu, tonnia.

	Saaristo- meren poh- joisosa n = 7	Saaristo- meren eteläosa n = 5	Ahve- nanmaa n = 21	Keskiarvo n = 30
Biomassa vuoden 2002 alussa, tonnia	43,7	56,6	298,9	150,7
Vuonna 2001 ostettu kalamäärä, tonnia	7,7	24,3	31,4	27,5
Vuonna 2001 myyty kalamäärä, tonnia	113,8	160,0	817,2	400,1
Biomassan lisäkasvu, tonnia	122,2	166,0	82,2	140,1

5.2. Työvoima

Kalankasvatusyrityksen omistajien työ oli luonteeltaan hyvinkin monipuolista. Osa heistä toimi johtajana, mutta osallistui myös muun muassa kalojen käsittelyyn ja ruokintaan. Lähes puolet omistajista osallistui kalojen perkaukseen ja lähes yhtä moni muuhun käytännön työhön.

Kalankasvatusyritysten palkatut työntekijät, joilla ei ollut omistususuutta laitokseen tai se oli alle 5 %, olivat pääasiassa kokoaikaisia. Yritysten liikevaihdon kasvaessa työntekijöiden määrä kasvoi: laajentajilla oli keskimäärin hieman yli 30 työntekijää. Liikevaihdoltaan 0,25 – 2 milj. euron perheyryksissä oli keskimäärin vain kuusi työntekijää. Liikevaihdoltaan alle 0,25 milj. euron yrityksillä oli työntekijöiden määrä oli hieman alhaisempi. Yritysten palkkaamien työntekijöiden määrä oli sekä kesällä että talvella suunnilleen samaa suuruusluokkaa (taulukko 23).

Työntekijät olivat yleensä paikallisia tai naapurikuntien asukkaita, mutta varsinkin laajentajat olivat hankkineet työvoimaa esimerkiksi Baltian maista. Kalankasvattajan perheenjäsenet ottivat osaa kalankasvatustyöhön lähinnä vain perheyryksissä. Per-

heenjäsenen panos oli ratkaisevin pienimpään liikevaihtoluokkaan kuuluvilla yrityksillä, joilla heitä kesäaikaan työskenteli eniten: keskimäärin 1,4 (taulukko 23).

Taulukko 23. Kalankasvatusyritysten työntekijöiden määrä yrityksessä strategiaryhmittäin. Lukuihin sisältyvät perheenjäsenet, joiden määrä on suluisa.

	Kokoaikaisia työntekijöitä		Osa-aikaisia työntekijöitä		Kaikki yhteensä	
	Kesä	Talvi	Kesä	Talvi	Kesä	Talvi
Laajentajat	26,1(0,1)	30,1 (0,1)	3,7 (-)	3,2 (-)	29,8 (0,1)	33,3(0,1)
Perheyrietykset						
-lv 0,25-2 milj.	4,0 (0,6)	3,8 (0,4)	2,0 (0,3)	2,4 (-)	6,0 (0,9)	6,2 (0,4)
-lv. <0,25	2,8 (0,7)	1,6 (0,5)	2,1 (0,7)	2,0 (-)	4,9 (1,4)	3,6 (0,5)

Haastatellut omistajakasvattajat työskentelivät yrityksessään kuukausittain keskimäärin 110 tuntia. Liikevaihdoltaan alle 0,25 miljoonan euron yritysten edustaja teki töitä kuukaudessa keskimäärin 53 tuntia, mutta laajentajan tuntimäärä kipusi keskimäärin kolminkertaiseksi (162). Vuonna 2001 työntekijät tekivät töitä yrityksessään keskimäärin 112 tuntia kuukaudessa. Sekä työntekijöiden että omistajien keskimääräinen työpäivän pituus oli 8 tuntia. Haastatellun laajentajan keskimääräinen työpäivän pituus oli 9,6 tuntia, mutta alle 0,25 miljoonan euron perheyrietysten edustajalla keskimäärin vain 6,8 tuntia.

Työntekijöiden keskimääräinen työpäivien lukumäärä kuukaudessa oli talvipuoliskolla 23,7 päivää ja kesäkuukausina 18,7 päivää. Liikevaihdoltaan vähintään 0,25 miljoonan euron kasvattamoiden omistajien työmäärässä ei ollut vuodenaikojen välillä olennaisia eroja. Sen sijaan pienimmässä, liikevaihdoltaan alle 0,25 miljoonan euron strategiaryhmässä omistajat tekivät kesäpuoliskolla töitä useampana päivänä (19,0) kuin talvella (14,8).

5.3. Muut tulolähteet

Kalankasvattajilla oli ammattikalastajia harvemmin muita tulonlähteitä. Reilusti yli puolella (57 %) kalankasvatus oli ainoa tulonlähde. Yhdeksällä kymmenestä haastatellusta kalankasvatuksesta saadut tulot muodostivat vähintään puolet kokonaistuloista. Kaikilla laajentajilla kalastustulojen osuus henkilökohtaisista tuloista oli vähintään puolet. Perheyrietyksistä ja työntekijöistäkin tulorajan ylittäneitä oli lähes yhdeksän kymmenestä (taulukko 24).

Kun tarkastellaan koko ruokakunnan tuloja niin yksinomaan kalankasvatuksesta toimeentulonsa saaneita oli viidennes. Pääasiallisen tulonlähteen kalankasvatus muodosti 83 % kalankasvatustuloja saaneista ruokakunnista (taulukko 24).

Taulukko 24. Eri strategiaryhmiin kuuluvien kalankasvattajien ja kalankasvattajaruokakuntien jakautuminen eri tuloryhmiin, %.

Tulot, %	Laajentajat	Perheyrittäjät	Työntekijät	Keskimäärin
100	67	58	47	58
99-50	33	27	40	33
49-30	-	-	-	-
alle 30	-	15	13	9
	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
100	33	18	6	19
99-50	67	55	69	64
49-30	-	9	12	7
alle 30	-	18	13	10
	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

Haastateltujen kalankasvattajien yleisin yksittäinen sivutulolähde oli maatilatalous, josta Saaristomeren eteläosassa joka neljäs hankki lisätuloa. Ahvenanmaalla vajaa viidennes hankki lisäansioita muusta yritystoiminnasta (taulukko 25).

Kun tarkastellaan ruokakunnan tuloja niin puolet hankki palkkatuloa muualta kuin kalankasvatusalalta. Saaristomeren pohjoisosan kalankasvattajilla oli vähiten muita tulonlähteitä. Ahvenanmaalla palkkatuloa hankki peräti kolme neljästä ruokakunnasta. Osa ruokakunnista hankki tuloa myös muusta yritystoiminnasta ja maatilataloudesta. Ainostaan yhdellä ruokakunnista oli matkailutuloa (taulukko 25).

Taulukko 25. Kalankasvattajien henkilökohtaiset ja ruokakunnan lisätulonlähteiden esiintyminen alueittain, % koko ryhmästä.

	Saaristomeren pohjoisosa	Saaristomeren eteläosa	Ahvenanmaa	Kaikki
Haastatellun muut tulolähteet				
Kalastus	-	-	12	5
Maatilatalous	9	25	8	14
Matkailu	-	-	-	-
Muu oma yritystoiminta	-	10	16	11
Muu palkkatyö	-	15	12	11
Muut tulot	27	15	8	14
Ruokakunnan muut tulolähteet				
Kalastus	9	-	12	7
Maatilatalous	9	25	8	14
Matkailu	-	-	4	2
Muu oma yritystoiminta	9	15	20	16
Muu palkkatyö	27	55	72	57
Muut tulot	36	20	28	27

Ammattikalastajaruokakuntien tavoin myös kalankasvatusalalla työskentelevät luokiteltiin tulolähdeluokkiin (s. 10). Luokittelun tuloksena saatiin vain kaksi ryhmää: joko kalankasvatukseen tai palkkatyöhön suuntautuneet ruokakunnat. Neljä viidestä ruokakunnasta oli kalankasvatukseen suuntautuneita, joilla lähinnä vain maatilataloudella ja palkkatyöllä oli lisätulonlähteenä merkitystä. Palkkatyöhön suuntautuneilla, joita oli vajaa viidennes, kalankasvatuksen ohella myös muu yritystoiminta antoi monille perheille lisätuloja.

5.4. Ansiot

Ruokakuntien verotettavat ansiot olivat vuonna 2001 omistajakasvattajilla selvästi korkeammat (45 200 €) kuin kalankasvattamotyöntekijöillä (31 400 €). Työntekijöiden ruokakuntien ansiot olivat korkeimmat (37 800 €) Saaristomeren eteläosassa ja omistajaruokakunnista Ahvenanmaan saaristossa asuvilla (49 700 €).

Strategiaryhmittäinen tarkastelu osoittaa, että laajentajista ainoastaan yhden haastattelun ruokakunnan tulot jäivät 33 500 euron alle. Tulorajaan yltäneitä ruokakuntia oli vähiten – vajaa kolmannes – liikevaihdoltaan alle 0,25 miljoonan euron jääneiden yritysten omistajien ja työntekijöiden keskuudessa (taulukko 26).

Taulukko 26. Ruokakuntien sijoittuminen kokonaistuloryhmiin strategiaryhmittäin, %.

	N	Ruokakunnan kokonaistulot, €				Kaikki
		alle 16650	16650- 33500	33500- 50500	yli 50500	
Laajentajat	10	-	10	50	40	100
Perheyriykset	28	15	41	32	12	100
<i>liikev. 0,25-2 milj.</i>	17	9	32	38	21	100
<i>liikev. alle 0,25 milj.</i>	11	27	45	23	5	100
Työntekijät	5	-	70	30	-	100
<i>Yhteensä/Keskimäärin</i>	43	10	39	37	14	100

Haastatellun kalankasvatustulojen osuus ruokakunnan kokonaistuloista oli omistajilla reilusti yli puolet. Liikevaihdoltaan pienimmässä luokassa haastatellun kalastustulojen osuus oli peräti kolme neljäsosaa. Työntekijöillä kalankasvatustulojen osuus ruokakunnan tuloista jäi suunnilleen neljännekseen (taulukko 27).

Kalankasvatusyritysten liikevaihto vaihteli 2190 euron ja 15,5 miljoonan euron välillä, keskimääräisen liikevaihdon ollessa 1,7 miljoonaa euroa. Omistajista kahden kolmesta liikevaihto sijoittui 0,25 ja 2 miljoonan euron välille. Alueellisesti liikevaihdossa oli varsin selviä eroja. Ahvenanmaalla kalankasvatusalalla työskennelleiden liikevaihto oli korkein, lähes kaksinkertainen (3,3 miljoonaa €) keskiarvoon (1,7 miljoonaa €) nähden. Saaristomeren pohjoisosassa keskimääräinen liikevaihto oli 1,4 miljoonaa euroa, mutta eteläosassa jäätiin hieman alle 400 000 euron.

Haastatellun kalankasvatuksesta saadut ansiotulot ja liikevaihto kasvoivat käsikädessä. Perheyriyksissä pienimpään tuloluokkaan kuuluneiden ansiotulot jäivät alle puoleen laajentajien tuloista. Työntekijöiden ansiot kaikkein alhaisimpina jäivät vajaan puoleen liikevaihdoltaan pienimpään perheyriykseen verrattuna (taulukko 27).

Taulukko 27. Ruokakuntien kokonaistulot, haastatellun kalastustulot, kalankasvatusyrityksen liikevaihto, vuotuinen kalankasvatukseen käytetty työaika ja tuntiansio.

	Laajentajat	Perheyritykset		Työntekijät	Kaikki
		lv 0,25-2 milj. €	lv alle 0,25 milj. €		
Ruokakunnan keskimääräiset tulot ennen verotusta, €	52 138	43 729	21 023	34 899	40 971
Haastatellun kalankasvatustulojen osuus, %	66	61	75	24	55
Haastatellun kalankasvatustulot, €	34 411	26 675	15 767	8376	22 534
Kalankasvatusyrityksen liikevaihto, €	9 521 119	697 910	185 007	-	2 710 120
Kalankasvatusyrityksen kustannukset, €	1 696 565	192 546	85 085	-	1 442 682
Vuotuinen työaika tunteina	2297	2224	2358	886	1911
Tuntiansio, €	14,98	12,00	6,69	9,45	11,79

Laajentajien kustannukset olivat miltei kymmenkertaiset ansioihin nähden. Perheyrityksillä kustannukset olivat suunnilleen kaksinkertaiset ansiotuloihin nähden (taulukko 27).

Kalankasvatusyritysten tärkein menoerä muodostui rehukustannuksista, joiden kustannusosuus oli suurin laajentajilla (41 %) ja alhaisin liikevaihdoltaan pienimmässä perheyritysten luokassa (36 %). Laajentajilla myös palkka- ja lainakulut (molemmat noin 17 %) olivat tuntuvia menoeriä. Perheyrityksillä poikaskustannusten ja muiden kulujen osuus oli laajentajiin verrattuna tuntuvasti suurempi. Myös ympäristönhoitovelvoitteiden osuus - vaikka niiden osuus kokonaiskustannuksista oli vähäinen - oli suurin liikevaihdoltaan pienimmillä yrityksillä (taulukko 28).

Taulukko 28. Kalankasvatusyritysten kustannusryhmien jakautuminen (%) strategiaryhmittäin.

	Perheyritykset		Laajentajat
	liikevaihto	liikevaihto	
	< 0,25 milj. euroa	0,25-2 milj. euroa	
Rehu	36,0	38,1	41,4
Poikaset	17,1	21,3	4,9
Kalusto	2,3	4,2	5
Ympäristönhoitovelvoitteet	1,6	1,1	0,3
Palkat	13,5	16,3	17,1
Lainakustannukset	0,4	3,7	16,7
Poistot	5,8	4,2	6,5
Muut kulut	23,3	11,1	8,1
	100	100	100

Haastatellut käyttivät kalankasvatukseen liittyviin töihin keskimäärin 1911 tuntia. On kuitenkin huomattava, että työntekijöiden vuotuiset työtunnit jäivät keskimäärin hieman alle 900. Kaikkien omistajaryhmien haastatelluilla vuotuinen työaika oli keskimäärin hieman yli 2200 tuntia (taulukko 29).

Kalankasvatusalalla työskentelevien keskimääräinen tuntiansio oli 11,79 euroa. Tuntiansio oli omistajilla korkeampi (13,38 €) kuin työntekijöillä (9,45 €). Ahvenanmaalla tuntiansiot olivat lähes kaksinkertaiset (12,92 €) Saaristomeren pohjoisosaan verrattuna (6,74 €). Kalankasvattajista vajaan kolmanneksen (31 %) tuntiansiot jäivät alle 5 euroa ja 12 % kertyi vähintään 20 euron tuntiansio, jonka rajan ylittäneet olivat ahvenenmaalaisia.

Kalankasvatukseen ja palkkatyöhön suuntautuneiden ruokakuntien vertailu osoittaa taloudellisissa tunnusluvuissa selkeitä eroja. Kalankasvatukseen erikoistuneet ruokakunnat, joissa elinkeinon harjoittamiseen käytettiin enemmän aikaa ja resursseja myöskin ruokakuntien kokonaistulot olivat palkkatyöhön suuntautuneisiin ruokakuntiin verrattuna huomattavasti korkeammat (taulukko 29).

Taulukko 29. Kalankasvatukseen ja palkkatyöhön suuntautuneiden ruokakuntien kokonaistulot, haastatellun kalankasvatustulojen osuus, kalankasvatusyrityksen liikevaihto, kustannukset, vuotuinen työaika ja tuntiansio.

	Kalankasvatukseen suuntautuneet	Palkkatyöhön suuntautuneet	Kaikki keski- määrin
Ruokakunnan keskimääräiset tulot ennen verotusta, €	46 534	35 740	40 971
Haastatellun kalankasvatustulojen osuus, %	62	25	55
Haastatellun kalankasvatustulot, €	28 851	8 935	22 534
Kalankasvatusyrityksen liikevaihto, €	3 120 307	268 529	2 710 120
Kalankasvatusyrityksen kustannukset, €	1 611 487	221 261	1 442 682
Vuotuinen työaika tunteina	2163	1094	1911
Tuntiansio, €	13,34	8,17	11,79

Kalankasvattajista 64 % ei pitänyt tärkeimpänä asiana tuntiansioita punnitessaan elinkeinon jatkumahdollisuuksia. Vain viidennes oli tehnyt ansiovertailuja eri alojen välillä. Kalankasvattajista tuntiansioiden vertailuja tekivät useimmiten (puolet haastatelluista) työntekijät, mikä onkin ymmärrettävää koska heille maksetaan tuntipalkkaa.

6. Muut paikkakunnalla asuvat

6.1 Tulolähteet

Henkilökohtaisesti haastatelluista tutkimuspaikkakunnilla asuvista henkilöistä miltei kaksi kolmasosaa sai palkkatuloa – tätäkin huomattavasti yleisemmin Ahvenanmaalla. Saaristomeren pohjoisosan paikallisista asukkaista joka neljännellä oli tuloa maatilataloudesta ja yhtä monella muusta yritystoiminnasta. Kullakin kolmella osa-alueella yksi haastatelluista hankki kalastustuloa. Ruokakuntien alueellinen tulolähteiden frekvenssi oli samansuuntainen (taulukko 30).

Taulukko 30. Henkilökohtaisesti haastateltujen muiden paikallisten asukkaiden tulolähteiden frekvenssi henkilökohtaisista ja ruokakunnan kokonaistuloista, %.

	Saaristomeren pohjoisosa	Saaristomeren eteläosa	Ahvenanmaa	Kaikki
Haastatellun tulolähteet				
Kalastus	6	6	7	6
Kalankasvatus	-	-	-	-
Maatilatalous	25	6	-	11
Matkailu	6	6	7	6
Muu oma yritystoiminta	25	6	7	13
Muu palkkatyö	44	59	86	62
Muut tulot	25	47	0	26
Ruokakunnan tulolähteet				
Kalastus	6	0	7	4
Kalankasvatus	-	-	7	2
Maatilatalous	31	13	-	15
Matkailu	6	6	14	9
Muu oma yritystoiminta	31	13	14	19
Muu palkkatyö	50	81	93	72
Muut tulot	63	50	14	43

Puhelinhaastatteluiden mukaan haastateltujen palkkatöiden tärkeimmät alat olivat hoitoala (14 %), palveluala (11 %), julkishallinto (9 %) ja merenkulku (9 %). Ammat-
taloissa oli jonkin verran myös alueellisia eroja. Esimerkiksi Saaristomeren pohjois-
osassa haastatellut työllistyivät useimmin pankkialalle (17 %) ja palvelualalle (17 %),
kun taas Saaristomeren eteläosassa hoitoala (15 %) ja julkishallinto (11 %) antoivat
useimmille tuloa. Lisäksi alueen haastatelluista 14 % ammensi pääosan tuloistaan
maatilataloudesta. Ahvenanmaalla suunnilleen yhtä moni paikallista työllistyi hoito-
alalle (18 %) ja merenkulkuun liittyviin ammatteihin (16 %). Kaikista puhelimitse
haastatelluista 2 % ilmoitti saaneensa edellisenä vuotena kalastustuloa ja yhtä monella
oli työskennellyt kalankasvatusalalla.

6.2. Tulot

Kahdella eri menetelmällä kerätyt tutkimuskuntien asukkaiden ruokakuntien tuloja
koskevat tulokset poikkeavat jonkin verran toisistaan. Ruokakunnan keskimääräiset
tulot ennen verotusta olivat melko lähellä toisiaan: henkilökohtaisten haastatteluiden
mukaan ruokakunnan vuotuiset tulot olivat keskimäärin 29 310 euroa ja puhelinhaas-

tatteluiden mukaan hieman alhaisemmat: 27 474 euroa (taulukko 31). Molemmat tiedustelut viittaavat kuitenkin siihen, että ruokakuntien keskimääräiset tulot olivat paikallisilla asukkailla hieman alhaisemmat kuin ammattikalastusalalla toimineilla (kts. sivu 24). Kalankasvatusalalla työskentelevien ansiotaso oli muihin paikallisiin verrattuna jo selvästi korkeampi. Puhelinhaastattelussa haastatellun tulot olivat selvästi alhaisemmat kuin henkilökohtaisissa haastatteluissa (sivu 31). Ero johtuu pääosin siitä, että henkilökohtaisissa haastatteluissa haastateltiin perheen 'päämiestä' ja puhelinhaastattelut kohdistettiin keneen tahansa.

Taulukko 31. Henkilökohtaisesti ja puhelimitse haastateltujen paikallisten asukkaiden ruokakuntakohtaiset kokonaistulot ja haastatellun tulot alueittain.

	Saaristomeren pohjoisosassa	Saaristomeren eteläosa	Ahvenanmaa	Kaikki
Henkilökohtaisesti haastatellut				
Ruokakunnan keskimääräiset tulot ennen verotusta, €	23 656	27 633	36 640	29 310
Haastatellun tulojen osuus, %	62	47	75	61
Haastatellun tulot, €	14 666	12 988	27 480	18 378
Puhelinhaastatellut				
Ruokakunnan keskimääräiset tulot ennen verotusta, €	29 433	28 180	24 808	27 474
Haastatellun tulojen osuus, %	33	31	34	33
Haastatellun tulot, €	9 713	8 736	8 435	8 961

7. Ammatillinen ja alueellinen liikkuvuus

7.1. Sitoutuminen ammattiin

Ammattikalastajat ja kalankasvattajat ovat vahvasti sitoutuneet ammattiinsa. Kolme neljästä kalastajasta ei ollut koskaan harkinnut kalastuksen lopettamista, vain viidenes oli. Sen sijaan kalankasvatusalalla työskentelevissä oli suunnilleen yhtä paljon niitä jotka eivät koskaan ole harkinneet elinkeinon lopettamista ja niitä jotka ovat joskus harkinneet. Ammattikalastajien keskuudessa lopettamista harkinneita oli eniten – runsas neljännes – Saaristomeren pohjoisosassa. Vähiten lopettamista kohtaan tunnettiin kiinnostusta Ahvenanmaalla (taulukko 32).

Pyyntiparyhmittäin tarkasteltuna lopettamista harkinneita oli eniten – puolet – troolikalastajissa, joista peräti kaksi kolmesta (64 %) oli harkinnut troolialuksen romutus-korvauksen hakemista. Lopettamista harkinneita oli vähiten, suunnilleen vain viidenes muilla pyyntimuodoilla kalastavien keskuudessa (taulukko 33).

Kalankasvatuksen lopettamista harkinneita oli eniten – kolme neljäsosaa – Saaristomeren pohjoisosassa, sen sijaan alueen eteläosassa näkemys oli kalankasvatusalalla työskentelevillä selvänä vähemmistönä (taulukko 33). Strategiaryhmittäinen tarkastelu osoittaa, että työntekijöistä ja perheyrittäjästä suunnilleen puolet on harkinnut kalankasvatuksen lopettamista, mutta kuudesta laajentajista vain yksi (taulukko 33).

Taulukko 32. Elinkeinoon lopettamista koskaan harkinneet ammattikalastajat ja kalankasvattajat alueittain, %.

	Saaristo- meren poh- joisosa	Saaristo- meren eteläosa	Ahvenan- maa	Kaikki
Ammattikalastajat				
Ei	67	68	84	73
Ehkä	5	20	16	8
Kyllä	28	12	0	19
	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
Kalankasvattajat				
Ei	9	58	48	44
Ehkä	18	5	8	9
Kyllä	73	37	44	47
	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

Taulukko 33. Elinkeinon lopettamista koskaan harkinneet ammattikalastajat ja kalankasvattajat pyynti- ja yritysstrategiaryhmittäin, %.

Ammattikalastajat	Troolikalastajat	Rysäkalastajat	Muut kalas- tajat	Kaikki
Ei	8	70	83	54
Ehkä	46	10	2	19
Kyllä	46	20	15	27
	100	100	100	100
Kalankasvattajat	Laajentajat	Perheyriitykset	Työntekijät	Kaikki
Ei	80	29	56	55
Ehkä	-	11	11	7
Kyllä	20	60	33	38
	100	100	100	100

Ammattikalastajilta ja kalankasvattajilta kysyttiin, mikä on saanut heidät pysymään alalla. Ammattikalastajista valtaosa (86 %) katsoi, että heille elannon hankkiminen merestä oli ennen kaikkea elämäntapa. Huomattavasti harvemmassa olivat kalastajat, jotka toivat esiin vaihtoehtoisen työn puuttumisen, suvun perinteiden ylläpidon, hyvät tulot, työpaikan varmuuden, työskentelyolosuhteet tai kalastukseen tehdyt investoinnit (taulukko 34).

Saaristomeren pohjoisosassa haastatellut korostivat muita alueita enemmän elämäntavan ohella useita kalastukseen sitovia muita tekijöitä kuten työpaikan varmuuden, työskentelyolosuhteet ja suvun perinteiden ylläpidon. Saaristomeren eteläosassa ja Ahvenanmaalla alalla pysymisen motiivina korostettiin elämäntavan lisäksi vaihtoehtoisten töiden puuttumista (taulukko 34). Muita kalastajien erikseen mainitsemia alalla pysymisen syinä pidettiin ammatin mielenkiintoisuutta ja mahdollisuutta yhdistää työ ja vapaa-aika.

Taulukko 34. Tekijät, jotka ovat saaneet pysymään ammattikalastajana, %. Useampi kuin yksi vaihtoehto vastaaajaa kohden mahdollinen.

	Saaristomeren pohjoisosa	Saaristomeren eteläosa	Ahvenan- maa	Kaikki
Elämäntapa	89	71	70	86
Vaihtoehtoisten töiden puuttuminen	22	41	26	29
Suvun perinteiden ylläpito	33	24	7	20
Hyvät tulot	22	9	16	16
Työpaikan varmuus	42	6	-	15
Työskentelyolosuhteet	33	6	-	12
Kalastukseen tehdyt investoinnit	19	12	2	11
Avustusten ja lainojen saatavuus	1	-	-	1
Muu syy	14	12	26	18

Avoimen kysymyksen ”Haluan pysyä kalankasvattajana koko elämäni ajan” perusteissaan kalankasvattajat mainitsivat seuraavia syitä alalla jatkamiseen: taloudellisesti parempien aikojen odotus, mahdollisuus asua edelleen kotiseudulla, kalankasvatus katsottiin koulutusta vastaavaksi ja työ tarjosi mahdollisuuden kokeilla uusia haasteellisia menetelmiä. Eräs haastatelluista mainitsi, että lähestyvä eläkeikä ei enää motivoinut alanvaihtoon.

Kalankasvattajilla kalankasvatukseen tehdyt investoinnit (46 % vastanneista) olivat tärkein yksittäinen syy jatkaa ammatin harjoittamista. Lähes yhtä tärkeitä tekijöitä olivat vaihtoehtoisten töiden puuttuminen ja elämäntapa. Suunnilleen joka viides vastaaja mainitsi työpaikan varmuuden, työskentelyolosuhteet ja hyvät tulot syiksi pysyä alalla.

Sen sijaan suvun perinteiden ylläpito ja avustusten sekä lainojen saatavuus esiintyivät harvoin vastauksissa (taulukko 35).

Kalankasvatukseen tehtyjen investointien ja elämäntavan merkitystä korostettiin etenkin Saaristomerellä, kun taas vaihtoehtoisten töiden puuttumiselle ja hyvillä tuloilla annettiin painoa Ahvenanmaalla (taulukko 35).

Taulukko 35. Tekijät, jotka ovat saaneet pysymään kalankasvatusalalla, %. Useampi kuin yksi vaihtoehto vastaaajaa kohden mahdollinen.

	Saaristomer pohjoisosa	Saaristomer eteläosa	Ahvenan- maa	Kaikki
Kalankasvatukseen tehdyt investoinnit	55	60	32	46
Vaihtoehtoisten töiden puuttuminen	9	20	64	38
Elämäntapa	55	35	28	36
Hyvät tulot	-	10	44	23
Työpaikan varmuus	45	20	16	23
Työskentelyolosuhteet	36	5	24	20
Suvun perinteiden ylläpito	-	10	4	5
Avustusten ja lainojen saatavuus	-	-	4	2
Muu syy	18	15	16	16

Elinkeinojen harjoittajien alalla pysymiseen vaikuttaa etenkin viihtyminen työssään. Tästä saatiin käsitys kun ammattikalastajia ja kalankasvattajia pyydettiin arvioimaan joitakin elinkeinojen ominaisuuksia vaihtoehdoin hyvä, menettelee ja huono.

Lähes kaikki ammattikalastajat pitivät kalastustyönsä hyvänä puolena siihen liittyvää riippumattomuutta ja mahdollisuuksia päättää omista asioistaan. Valtaosa katsoi myös, että kalastus elämäntapana on yksi hyvistä ominaisuuksista. Puolet vastanneista katsoi, että ajanjaksot, jolloin oltiin merellä ja poissa kotoa kuuluivat ammatin hyviin ominaisuuksiin. Työskentelyolosuhteiden puolesta kalastuksen katsottiin lähinnä menettelevän (liite 4).

Huonoista ominaisuuksista ammattikalastajat toivat selvästi esiin ammatin alhaiset ansiot ja työpaikan epävarmuuden, jota etenkin Ahvenanmaalla haastatellut korostivat. (liite 4). Rysäkalastajista ainoastaan yksi piti kalastusta ansioiden suhteen huonona ammattina. Miltei kaksi kolmesta troolikalastajasta ja lähes puolet muilla pyyntimuodoilla kalastavista toivat esiin ammattikalastuksen ansioiden suhteen huonona.

Kalankasvattajat eivät korostaneet ammattinsa yksittäisten ominaisuuksien hyviä puolia yhtä selkeästi kuin ammattikalastajat. Miltei kaikkien kysymyksessä esitettyjen ominaisuuksien suhteen kalankasvatuksen ominaisuudet lähinnä menettelivät. Hyvistä ominaisuuksista kalankasvatusalalla työskentelevät mainitsivat useimmin – lähes puolet haastatelluista – elämäntavan. Saaristomerellä eteläosassa haastateltujen näkemyksissä korostettiin muita alueita enemmän ammatin hyvinä puolina elämäntapaa ja mahdollisuuksia olla poissa kotoa. Ahvenanmaalla korostettiin erityisesti kalankasvatustyön riippumattomuutta (liite 5).

Ammattiin liittyvistä huonoista puolista kolmannes kalankasvattajista toi esiin työpaikan pysymisen epävarmuuden. Vaikka miltei viidennes piti ammattia ansioiden suhteen hyvänä niin suunnilleen yhtä moni oli vastakkaista mieltä (liite 5). Tulojen suhteen kalankasvatusta pidettiin huonona varsinkin Saaristomerellä eteläosassa ja strategiaryhmittäin tarkasteltuna perheyrittäjien edustajien keskuudessa (neljännes). Laajentajista kolmannes piti työtään ansioiden suhteen hyvänä ja loput vastanneista katsoivat kalankasvatuksesta saatujen tulojen suhteen ammatin menettelevän.

Elinkeinonharjoittajille esitettiin myös kysymys *Kuinka paljon kalastustulojen tulisi laskea ennenkuin lopettaisitte kalastuksen ja etsisitte muuta työtä?*

Kaksi viidestä ammattikalastajasta oli sitä mieltä, että he lopettavat kalastuksen jos siitä saatavat tulot alenevat nykyisestään. Kalankasvattajista tätä mieltä oli reilusti yli puolet. Kalastajien keskuudessa tulojen alenemiseen perustuvat lopettamisaikheet olivat yleisimpiä troolikalastajien ja vähäisimpiä rysäkalastajien keskuudessa. Sen sijaan kalankasvattajien eri strategiaryhmien välillä ei ollut merkittäviä eroja (taulukko 36).

Taulukko 36. Miten monta prosenttia kalastus- tai kalankasvatustulojen tulisi aleta jotta niiden harjoittamisesta luovuttaisiin, %.

Henkilökohtaiset tulot	(Ei yhtään) 0 %	1<49 %	vähintään 50 %	Ei osan- nut sanoa
Ammattikalastajat				
Troolikalastajat	69	23	8	-
Rysäkalastajat	8	50	42	-
Muut kalastajat	45	12	12	31
<i>Kaikki keskimäärin</i>	<i>41</i>	<i>32</i>	<i>17</i>	<i>10</i>
Kalankasvattajat				
Laajentajat	60	10	10	20
Perheyriykset	59	27	8	6
Työntekijät	56	11	11	22
<i>Kaikki keskimäärin</i>	<i>58</i>	<i>16</i>	<i>10</i>	<i>16</i>

Erillisellä kysymyksellä kalastajilta tiedusteltiin valmiutta työskennellä kalankasvatusalalla ja vastaavasti kalankasvattajilta kiinnostusta työskennellä kalastuksen parissa. Kalastajista suunnilleen neljänneksellä oli valmius vaihtaa kalataloussektoria. Alueiden väliset näkemuserot olivat melko pieniä joskin ahvenanmaalaisten ammattikalastajien keskuudessa oli eniten – kolme neljäsosaa – niitä jotka eivät halunneet työskennellä kalankasvatusalalla (taulukko 37). Eniten kiinnostusta kalankasvatusta kohtaan tulolähteenä tunnettiin trooli- ja rysäkalastajien keskuudessa.

Kalankasvattajista vajaalla viidenneksellä oli valmius työskennellä kalastusalalla. Kalastusurasta kiinnostuneita oli eniten – neljännes – Saaristomeren pohjoisosassa, mutta Ahvenanmaalla miltei vain joka kymmenes haastatelluista oli valmis työskentelemään kalastusalalla (taulukko 37). Vähäisin kiinnostus ammattikalastusta kohtaan oli kalankasvatustyöntekijöiden ja laajentajien keskuudessa.

Taulukko 37. Kalatalouselinkeinojen harjoittajien valmius työskennellä kalankasvatuksen/kalastuksen parissa, %.

	Saaristo- meren poh- joisosassa	Saaristo- meren eteläosa	Ahvenan- maa	Kaikki
Ammattikalastajien				
<i>valmius työskennellä kalankasvatusalalla</i>				
Ei	55	64	76	65
Ehkä	18	18	2	11
Kyllä	27	18	22	24
	<u>100</u>	<u>100</u>	<u>100</u>	<u>100</u>
Kalankasvattajien				
<i>valmius työskennellä kalastusalalla</i>				
Ei	64	65	88	75
Ehkä	9	15	0	7
Kyllä	27	20	12	18
	<u>100</u>	<u>100</u>	<u>100</u>	<u>100</u>

Myös paikallisilta kysyttiin, että ovatko he valmiit työskentelemään kalastuksen tai kalankasvatuksen parissa. Vastanneista 16 % ilmaisi varauksetta kiinnostuksensa työskennellä ammattikalastajana ja 20 % kalankasvattajana. Vastanneista yksikään ei ollut epävarma näkemyksestään, vaan kaikilla muilla ei ollut kiinnostusta aloja kohtaan.

Haastatelluista kalastajista ja kalankasvatusalalla työskentelevistä monet ovat työskennelleet uransa jossain vaiheessa myös toisella kalataloussektorilla. Kalankasvattajista 38 % on työskennellyt joskus kalastajana ja ammattikalastajista 20 % on toiminut kalankasvatusalalla.

Kalastusammattista kalankasvattajaksi siirtyminen merkitsi tulojen pysymistä vähintäänkin ennallaan ja miltei kolme neljästä (71 %) katsoi ansionsa kohonneen. Vastavasti kalankasvattajasta kalastajaksi siirtyminen merkitsi runsaalle kolmannekselle (38 %) tulojen nousua ja yli puolelle (52 %) tulojen ennallaan pysymistä.

Puhelimitse haastatellusta paikallisesta väestöstä 23 % oli aiemmin toiminut kalastajana ja 9 % kalankasvatusalalla. Eniten ammattikalastajana aiemmin toimineita oli Ahvenanmaalla: vajaa kolmannes. Saaristomerens pohjoisosassa haastatelluista 23 % ja alueen eteläosassa 17 % oli entisiä ammattikalastajia.

Entiset kalankasvatusalalla työskennelleet paikkakuntalaiset jakautuivat melko tasaisesti eri alueille: Saaristomerens pohjoisosassa 10 %, alueen eteläosassa 7 % ja Ahvenanmaalla 9 %. Kalastusalalla toimineet mainitsivat lopettamisen syyksi yleisemmin kalastuksen käymisen kannattamattomaksi. Kalankasvatusalalla työskennelleille lopettamisen syynä oli useimmiten työn tilapäisyys. Alalla toimineet kertoivat kalastajia useimmin uran päättymiseksi syyksi työn loppumisen. Saaristomerens eteläosassa korostettiin muita alueita enemmän alan töiden loppumista ja sairauksien merkitystä lopettamisen syinä (taulukko 38). Yli puolet aiemmin kalankasvatusalalla työskennelleistä oli naisia.

Taulukko 38. Ammattikalastuksen ja kalankasvatuksen lopettamisen syyt, %.

	Ammattikalastus n = 93	Kalankasvatus n = 35
Tilapäinen työ	18	32
Kannattamattomuus	29	14
Sairaus ym.	16	23
Uusi työpaikka	16	11
Työn loppuminen	6	14
Korkea ikä	12	6
Opiskelu	3	-
	100	100

Myös paikallisilta, entisiltä ammattikalastajilta ja kalankasvattajilta kysyttiin muuttivatko heidän ansionsa ammatin lopettamisen jälkeen. Puhelinhaastatteluiden mukaan kalastajana aiemmin toimineet mainitsivat alanvaihdon myötä tulojen yleisemmin nousseen (50 % vastanneista) tai pysyneen ennallaan (33 %). Kalankasvatusalalla työskennelleistä valtaosa (60 %) mainitsi tulojen pysyneen ennallaan. Niitä jotka mainitsivat tulojen nousseen tai laskeneen oli suunnilleen yhtä paljon: viidennes.

Ammattikalastajana aiemmin toimineista kaksi viidestä ja kalankasvatusalalla työskennelleistä puolet piti työpaikkojen vähyyttä työllistymisen kannalta ongelmallisena. Ammattikalastusalalla toimineista 30 % mainitsi, että työllistymisen kanssa ei ollut ongelmia. Kalankasvatusalalla työskennelleillä osuus oli hieman alhaisempi (25 %).

Aiemmin kalastajana tai kalankasvattajana toimineilta kysyttiin heidän kiinnostustaan palata jompiaan kumpaan ammattialaan. Puhelinhaastatteluiden mukaan 82 % ei tuntenut kiinnostusta paluuta kohtaan. Kalastus- tai kalankasvatusalalle paluusta kiinnostuneita oli eniten Saaristomeren pohjoisosassa (29 %) ja vähiten Ahvenanmaalla (7 %).

7.2. Sitoutuminen kotiseutuun

Kalankasvattajat ja ammattikalastajat ovat kotipaikkauskollisia ja kasvattajaomistajista vain viidennes ja ammattikalastajista neljännes oli elämänsä aikana vaihtanut asuin-kuntaa. Alueellinen liikkuvuus oli yleisintä kalankasvatustyöntekijöiden keskuudessa: 44 % oli kotikuntaa vaihtaneita. Henkilökohtaisesti haastateltujen muiden paikallisten kotipaikkauskollisuus ei ollut aivan yhtä suurta: 46 % oli vaihtanut kotikuntaa. Puhelinhaastateltujen mukaan paikallisten alueellinen liikkuvuus oli vielä suurempaa: vain 15 % oli pysynyt samalla paikkakunnalla.

Elinkeinonharjoittajilta kysyttiin *'oletteko valmis muuttamaan toiselle alueelle jatkaaksenne kalastusta/kalankasvatusta'*. Kalankasvattajista 13 % ja ammattikalastajista 4 % oli tarpeen tullen valmis vaihtamaan paikkakuntaa. Kielteisesti muuttoon suhtautuneita satoi kotiseutuun maatalo, muut ansiomahdollisuudet tai puolison työ. Kalankasvatusalalla työskentelevillä työntekijöillä oli omistajia suurempi valmius vaihtaa kotikuntaa. Ahvenanmaalla vaihtoehtoisten ansiomahdollisuuksien puuttuminen lisäsi kiinnostusta asuin-kunnan vaihtamista kohtaan (taulukko 39). Ammattikalastajien keskuudessa varmaa muuttohalukkuutta löytyi yksinomaan Ahvenanmaan troolikalastajien parista.

Taulukko 39. Ammattikalastajien ja kalankasvattajien valmius muuttaa toiselle alueelle elinkeinon jatkamiseksi, %.

	Saaristomeren pohjoisosassa	Saaristomeren eteläosa	Ahvenanmaa	Kaikki
Ammattikalastajat				
Ei	91	100	91	94
Ehkä	9	-	-	3
Kyllä	-	-	9	3
	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
Kalankasvattajat				
Ei	91	95	72	86
Ehkä	-	-	8	3
Kyllä	9	5	20	11
	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

Haastatelluille esitettiin myös väite *'ilman kalastusmahdollisuuksia tai kalankasvatusmahdollisuuksia muuttaisin alueelta pois'*. Vastanneista ammattikalastajista yhdeksän kymmenestä halusi ehdottomasti pysyä kotiseudullaan, loput haastatelluista olivat valmiit tarvittaessa vaihtamaan kalavesiään. Saaristomeren eteläosan haastatelluista kenelläkään ei ollut muuttohalua, alueen pohjoisosassa 8 %:lla, Ahvenanmaalla viidenneksellä. Valmius asuinpaikan vaihtoon oli lähes yksinomaan troolikalastajilla (taulukko 40).

Kalankasvattajat eivät olleet aivan yhtä kotipaikkasidonnaisia kuin ammattikalastajat, vaan kaksi viidestä piti ainakin jossain määrin mahdollisena asuinkunnan vaihdosta. Valmius kotiseudun vaihtamiseen oli yleisintä laajentajien ja työntekijöiden keskuudessa (taulukko 40). Eräällä laajentajista oli laitoksia Saaristomeren ulkopuolella muun muassa Ruotsissa ja eräs toinen oli kiinnostunut perustamaan laitoksia Saaristomeren ulkopuolelle.

Taulukko 40. Eri strategiaryhmien näkemykset väitteen "Ilman kalastusmahdollisuuksia tai kalankasvatusmahdollisuuksia muuttaisin alueelta pois" paikkansapitävyydestä, %.

	Kyllä	Ei osannut sanoa	Ei	Kaikki
Ammattikalastajat				
Troolikalastajat	31	-	69	100
Rysäkalastajat	-	-	100	100
Muut kalastajat	3	2	95	100
<i>Kaikki keskimäärin</i>	<i>11</i>	<i>1</i>	<i>88</i>	<i>100</i>
Kalankasvattajat				
Laajentajat	50	-	50	100
Perheyrytykset	15	26	59	100
Työntekijät	25	12	63	100
<i>Kaikki keskimäärin</i>	<i>30</i>	<i>13</i>	<i>57</i>	<i>100</i>

Elinkeinonharjoittajat perustelivat näkemyksiään muutamalla lauseella. Ammattikalastajat edellyttivät, että asuinpaikan vaihdoksen tulisi taata heille pääsyn taloudellisesti tärkeiden kalavesien läheisyyteen. Kalankasvattajat, jotka ilmaisivat valmiutensa muuttoon, olivat sitä mieltä, että kalankasvatuksen loputtua seudulta myös muut elinkeinot hiipuisivat, joten heidän olisi etsittävä töitä muulta. Kielteisesti asuinseudun vaihtoon suhtautuneet kalankasvattajat ja erityisesti ammattikalastajat eivät olleet ha-

lukkaita luopumaan synnyinseudustaan, jossa heillä oli omakotitalo, monella myös maatala. Jotkut haastatelluista mainitsivat, että alueelle sitoo myös matkailusta tai palkkatyöstä saatavat lisäansiot sekä puolison työ.

7.3. Ammatin vaihdos – mitä tilalle ?

Elinkeinonharjoittajilta kysyttiin myös mahdollisia vaihtoehtoisia aloja, joilla he voisivat työskennellä, jos lopettaisivat nykyisen kalatalousammattinsa. Ammattikalastajien näkemyksissä esiintyi laaja valikoima erilaisia ammatteja ja toimialoja. Valmiiksi esitetystä vastausvaihtoehdoista yleisemmin (15-18 %) esiintyvät matkailu, merenkulku ja maatilatalous. Matkailualaa kohtaan tunnettiin eniten kiinnostusta Saaristomeren eteläosassa ja merenkulkua kohtaan Ahvenanmaalla. On kuitenkin huomattava, että Ahvenanmaalla monet haastatelluista kalastajista jo nykyisin hankkivat tuloa mainitsemastaan alasta kuten merenkulusta. Kalastajista vain 7 % uskoi työskentelevänsä kalankasvatuksen parissa (taulukko 41).

Taulukko 41. Ala, jolla uskoo työskentelevänsä, jos lopettaa kalastuksen, %

	Saaristomeren pohjoisosa	Saaristomeren eteläosa	Ahvenanmaa	Kaikki
Matkailu	9	35	7	18
Maatilatalous	18	16	9	15
Merenkulku	11	10	26	15
Kalankasvatus	9	4	9	7
Vähittäismyyntiala	-	2	-	1
Perustan oman yrityksen	2	4	5	4
Muu ala	27	27	28	28
Olen työtön	11	2	2	5
Ei tiedä	11	-	12	7
<i>Kaikki</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

Runsa neljännes kalastajista mainitsi jonkin muuan alan kuin etukäteen esitetyn vaihtoehdon (taulukko 41). Ahvenanmaalla ja Saaristomeren eteläosassa yleisimmin muina aloina mainittiin eläkkeelle siirtyminen ja edellä esitettyjä merenkulkuun liittyviä ammattialoja. Myös metsätyö, sähköasennus ja nuohoojan ammatti esiintyi mahdollisina ammatteina haastateltujen vastauksissa. Saaristomeren pohjoisosan kalastajat mainitsivat muita alueita useimmin vastauksissaan rakennusalan. Muita alueen kalastajien vastauksissa mainittuja aloja olivat metallityö ja autoilijan sekä lossinkuljettajan ammatit.

Kalastajien näkemykset vaihtoehtoisesta alasta jos he joutuisivat lopettamaan kalastuksen poikkesivat toisistaan myös pyyntistrategiakohtaisesti tarkasteltuna. Troolikalastajista lähes puolet (46 %) oli kiinnostunut merenkulusta ja vajaa kolmannes (31 %) matkailusta mahdollisina tulevaisuuden ammatteina. Rysäkalastajia kiinnosti yleisemmin maatilatalous, jota useimmat heistä jo harjoittivatkin. Muilla pyyntimuodoilla kalastavia ei yhtä selkeästi kiinnostanut tietty ammattiala, vaan niitä oli useita.

Kalankasvatusalalla työskentelevät tunsivat yleisemmin – viidennes vastanneista – kiinnostusta oman yrityksen perustamista kohtaan jos kalankasvatus täytyisi jostain syystä lopettaa. Yritystoimintaa kohtaan tunnettiin eniten mielenkiintoa Ahvenanmaalla, jossa peräti kaksi viidestä oli kiinnostunut alasta. Toiseksi yleisemmin kalankasvatijat mainitsivat mahdollisena ammattialana kalastuksen ja kolmantena vaihtoehtona maatilatalouden. Kiinnostus matkailua, merenkulkua ja vähittäismyyntialaa kohtaan oli vähäistä. Viidennes kalankasvatustajista mainitsi jonkin muun alan kuin kysymysvaihtoehtoina esiintyneet (taulukko 42). Muina aloina mainittiin yleisemmin rakennus-

ja ravintola-ala sekä eläkkeelle siirtyminen. Yksittäisinä aloina mainittiin kalanjalostus, venetelakan ylläpito ja metallityö.

Taulukko 42. Ala, jolla uskoo työskentelevänsä, jos lopettaa kalankasvatuksen, %

	Saaristomeren pohjoisosa	Saaristomeren eteläosa	Ahvenan- maa	Kaikki
Perustan oman yrityksen	12	9	38	20
Kalastus	18	16	11	13
Maatilatalous	18	16	8	11
Matkailu	12	13	8	7
Merenkulku	6	9	-	5
Vähittäismyyntiala	-	6	-	4
Muu ala	28	19	17	21
Olen työtön	6	3	4	6
En tiedä	-	9	14	13
<i>Kaikki</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

8. Näkemykset toimijaryhmien antamasta tuesta ja elinkeinojen tulevaisuudesta

8.1. Paikallisten tuki

Molemmille elinkeinoryhmille esitettiin puolistrukturoitu kysymys, jossa väitettiin: *'paikalliset ihmiset tukevat kalastustani/kalankasvatustani ja edellytyksiäni pysyä alueella'*. Muille paikkakunnalla asuville esitettiin erikseen väitteet paikallisten ihmisten sekä ammattikalastukselle että kalankasvatukselle antamasta tuesta (liite 1).

Ammattikalastajista ja kalankasvattajista runsas kaksi kolmasosaa oli sitä mieltä, että paikalliset ihmiset suhtautuvat myönteisesti heidän harjoittamaansa elinkeinon. Paikallinen väestö koki yleisemmin antavansa ammattikalastukselle ja kalankasvatukselle tukea kuin molempien elinkeinoryhmien edustajat siihen uskoivat (taulukot 44-45, liite 6). Kalankasvattajan asema kalankasvatuserityksessä näytti vaikuttavan selvästi näkemyksiin: omistajista 15 % oli sitä mieltä, että paikalliset eivät tue kalankasvatusta, mutta työntekijöistä tätä mieltä oli 88 %.

Elinkeinonharjoittajien parissa näkemys paikallisten myönteisestä suhtautumisesta molempia elinkeinoja kohtaan katsottiin vankimmaksi Ahvenanmaalla ja vähäisemmäksi Saaristomeren pohjoisosassa. Paikallisten näkemyksissä oli samansuuntaisia alueellisia eroja. On myös merkillepantavaa, että Saaristomeren pohjoisosassa oli selvästi eniten ammattikalastajia, kalankasvattajia ja muita paikkakunnalla asuvia, joilla ei ollut selvää käsitystä paikallisten asenteista (taulukot 43-44).

Taulukko 43. Kalastajien ja kalankasvattajien näkemykset väitteeseen ”paikalliset ihmiset tukevat kalastustani / kalankasvatustani ja edellytyksiäni pysyä alueella”, %.

	Saaristo- meren poh- joisosa	Saaristo- meren eteläosa	Ahvenan- maa	Kaikki
Ammattikalastajat				
Samaa mieltä	56	58	88	69
Ei osaa sanoa	25	21	5	16
Eri mieltä	19	21	7	15
<i>Kaikki</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
Kalankasvattajat				
Samaa mieltä	46	74	80	70
Ei osaa sanoa	36	16	8	16
Eri mieltä	18	10	12	14
<i>Kaikki</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

Taulukko 44. Muiden paikallisten asukkaiden näkemykset väitteeseen ”paikalliset ihmiset tukevat ammattimaista kalastusta/ kalankasvatusta ja ihmisten edellytyksiä pysyä alueella” %.

	Saaristo- meren poh- joisosa	Saaristo- meren eteläosa	Ahvenan- maa	Kaikki
<i>Tuki kalastukselle</i>				
Samaa mieltä	68	94	93	84
Ei osaa sanoa	13	6	7	9
Eri mieltä	19	-	-	7
<i>Kaikki</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
<i>Tuki kalankasvatukselle</i>				
Samaa mieltä	40	71	64	59
Ei osaa sanoa	20	17	7	15
Eri mieltä	40	12	29	26
<i>Kaikki</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

Haastatellut perustelivat avoimissa kysymyksissä paikallisten myönteistä suhtautumista sillä, että molempien elinkeinojen katsottiin työllistävän paikallisia ja myös lisäävän kuntien verotuloja ja kalan tarjontaa. Osoituksena paikallisten myönteisestä suhtautumisesta pidettiin vesien vuokraamista ammattikalastajille ja kalankasvattajille. Joidenkin kalankasvattajien mukaan paikallisten myönteistä tai neutraalia asennetta osoitti se, että he eivät erityisemmin ole tehneet muistutuksia laitoslupia haettaessa.

Kaikkien rysäkalastajien mielestä paikallinen väestö tukee elinkeinoa. Epäilevin suhtautuminen paikallisten tukeen oli troolikalastajien keskuudessa. Kalastajilla ongelmat paikallisten kanssa liittyivät vuokravesien saantiin ja heidän mielestään paikalliset tunsivat jonkin verran kateutta ammattikalastajia kohtaan. Taustalla nähtiin usein kilpailu samoista kalaresursseista. Kalankasvatusalalla työskentelevien mielestä tuen puuttuminen johtuu yleensä vähäisestä yhteydenpidosta paikallisiin, joidenkin mielestä myös paikallisten elinkeinoa kohtaan tuntemasta kateudesta. Siten paikallisten tietämystä kalankasvatuksesta pidettiin usein vääristyneenä tai vanhentuneena.

8.2. Kesäasukkaiden ja matkailun tuki

Kalastajille ja kalankasvattajille esitettiin väite *'matkailijat, kesäasukkaat ja virkistyspalveluiden järjestäjät tukevat kalastustani ja edellytyksiäni pysyä alueella'*. Muille paikallisille esitettiin erikseen väitteet näiden intressiryhmien sekä ammattikalastukselle että kalankasvatukselle antamasta tuesta (liite 1).

Ammattikalastajista, kalankasvattajista ja henkilökohtaisesti haastatelluista paikallisista selvästi alle puolet katsoi matkailijoiden, kesäasukkaiden ja virkistyspalveluiden järjestäjien tukevan elinkeinoa. Kaikkien kolmen ryhmän edustajat olivat selvästi epä-tietoisempia matkailualan kuin paikallisten asenteista ja tuen merkityksestä, koska ryhmien edustajista vähintään joka viides – kalankasvattajien osalta jopa runsas kolmannes – ei osannut kertoa näkemystään. Puhelimitse haastateltujen mukaan reilusti yli puolet paikallisista uskoi matkailun tukevan ammattikalastusta. Myös kalankasvatuksen osalta puhelinhaastatteluissa saatiin henkilökohtaisia haastatteluista selvästi myönteisempi näkemys matkailualalta saatavaan tukeen (taulukot 45-46, liite 7).

Ammattikalastajien keskuudessa matkailualan tarjoamaan tukeen uskovia oli eniten Ahvenanmaalla ja vähiten Saaristomeren pohjoisosassa. Kalankasvatusalalla työskentelevien usko matkailualan tukeen oli vankin Saaristomeren pohjoisosassa ja vähäisin Ahvenanmaalla. Paikalliset uskoivat matkailualan elinkeinoille antamaan tukeen vankimmin Ahvenanmaalla. Kaikkien kolmen ryhmän edustajissa matkailualan tuesta epä-tietoisia oli selvästi eniten Ahvenanmaalla (taulukot 45-46, liite 7). Ammattikalastajissa eri pyyntistrategioita ja kalankasvatusalalla työskentelevien omistajaryhmien ja työntekijöiden näkemyksissä ei ollut merkittäviä eroja.

Taulukko 45. Kalastajien ja kalankasvattajien näkemykset väitteeseen *'matkailijat, kesäasukkaat ja virkistyspalveluiden järjestäjät tukevat kalastustani/kalankasvatustani ja edellytyksiäni pysyä alueella'*, %.

	Saaristo- meren poh- joisosa	Saaristo- meren eteläosa	Ahvenan- maa	Kaikki
Ammattikalastajat				
Samaa mieltä	25	38	49	42
Ei osaa sanoa	17	21	32	26
Eri mieltä	58	41	19	32
<i>Kaikki</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
Kalankasvattajat				
Samaa mieltä	70	35	24	40
Ei osaa sanoa	15	25	36	35
Eri mieltä	15	40	40	25
<i>Kaikki</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

Taulukko 46. Muiden paikallisten näkemykset väitteeseen 'matkailijat, kesäasukkaat ja virkistyspalveluiden järjestäjät tukevat kalastusta/kalankasvatusta ja ihmisten edellytyksiä pysyä alueella', %.

	Saaristo- meren poh- joisosa	Saaristo- meren eteläosa	Ahvenan- maa	Kaikki
<i>Tuki kalastukselle</i>				
Samaa mieltä	38	35	43	38
Ei osaa sanoa	38	30	21	30
Eri mieltä	24	35	36	32
<i>Kaikki</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
<i>Tuki kalankasvatukselle</i>				
Samaa mieltä	20	25	42	29
Ei osaa sanoa	27	31	29	29
Eri mieltä	53	44	29	42
<i>Kaikki</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

Näkemyksensä perusteluissa vastaajat toivat esiin, että koska väitteessä mainittiin kolme intressiryhmää kokonaisnäkemysten esittäminen oli ongelmallista. Vaikka yksittäisen intressiryhmän katsottiin antavan tukea niin muiden asema saatettiin kokea täysin vastakkaisena. Ammattikalastajien parissa varauksellisin suhtautuminen oli ulkopaikkakuntalaisiin vapaa-ajankalastajiin ja kalankasvattajien puolestaan suhtautuivat karsaammin kesäasukkaihin.

Matkailualan tuesta vakuuttuneet elinkeinonharjoittajat katsoivat matkailijoiden tarjoavan lisäansiomahdollisuuksia kuten kalan suoramyynnin lisäämistä ja mökkien vuokraustoimintaa. Joidenkin kalastajien mielestä matkailuyritykset voisivat olla heille mahdollisia yhteistyökumppaneita. Matkailijoiden katsottiin jättävän alueelle myös kalastuslupatuloja. Eräs haastatelluista kalankasvattajista puolestaan mainitsi kesäasukkaiden tarpeen tullen vartioivan laitosta ilkeillä. Kesäasukkaiden tarpeen tullen vartioivan laitosta ilkeillä. Kesäasukkaiden tarpeen tullen vartioivan laitosta ilkeillä. Kesäasukkaiden tarpeen tullen vartioivan laitosta ilkeillä.

Ammattikalastajien varauksellinen asenne matkailualaan perustui useimmiten siihen, että vapakalastuksen irtautumisella paikallisten vesienomistajien hallinnasta ja sen myötä kalastajamäärien lisääntymisellä katsottiin olevan useita kielteisiä seurauksia: veneliikenteen lisääntyminen, haukikantojen väheneminen tehostuvan kalastuksen seurauksena ja verkkojen rikkoutuminen. Epäillen alan antamaan tukeen suhtautuneiden kalankasvattajien mielestä kesäasukkaat haluavat lopettaa elinkeinon. Heidän asenteensa katsottiin nojaavan ennakkoluuloihin sekä vääristyneeseen ja vanhentuneeseen tietoon.

8.3. Päätöksentekotahojen tuki

Väite, että 'EU, valtiolta ja viranomaiset tukevat kalastusta/kalankasvatusta ja edellytyksiäni pysyä alueella' ei erityisemmin saanut tukea ammattikalastajien ja kalankasvattajien keskuudessa. Muille paikallisille asukkailla esitettiin erikseen väitteet viranomaistahojen sekä ammattikalastukselle että kalankasvatukselle mahdollisesti antamasta tuesta (liite 1).

Ammattikalastajista vajaa kolmannes ja kalankasvattajista vain joka seitsemäs oli sitä mieltä, että eri keskushallinnon päätöksentekotahot tukevat heidän harjoittamaansa elinkeinoa. Muista paikallisista asukkaista viidennes oli vakuuttuneita, että ammattikalastus saa päätöksentekotahoilta tukea. Kalankasvatuksen EU:lta ja yhteiskunnalta saamaan tukeen uskoi vajaa kolmannes. Viranomaistahojen antaman tuen epäilijöitä oli eniten Saaristomerellä ja vähiten Ahvenanmaalla (taulukot 47-48).

Kalankasvatusalalla työskentelevien keskuudessa eri keskushallinnon päätöksentekotahoilta saatavan tuen epäilijöitä oli eniten Saaristomeren pohjoisosassa ja vähiten Ahvenanmaalla. Myös muut paikalliset asukkaat uskoivat Ahvenanmaalla muita alueita useammin viranomaistahojen tukevan elinkeinon harjoittamista (taulukot 47-48, liite 8). Tarkasteltaessa ammattikalastajien näkemyksiä pyyntistrategiaryhmittäin ilmeni, että yksikään rysäkalastaja ei katsonut saaneensa päätöksentekotahoilta riittävästi tukea. Myöskin Saaristomeren eteläosassa muilla pyyntimuodoilla kalastaneet katsoivat jääneensä ilman viranomaistahojen tukea. Kalankasvatusalalla laajentajista kolmasosa, mutta perheyrittösomistajista vain 18 % katsoi saaneensa tukea.

Avoimissa perusteluissaan monet vaihtoehtoon myönteisesti vastanneetkaan eivät olleet täysin vakuuttuneita kaikkien mainittujen tahojen tarjoamasta tuesta. Viranomaisien katsottiin tukevan elinkeinoa lähinnä myöntämällä investointi- ja kuljetustukia, polttoaineveron huojennusta, hyljevahinkokorvauksia ja antamalla kalastajille neuvontaa.

Kalastajat kritisoivat voimakkaimmin EU:ta ja kalankasvattajat ympäristölupaviranomaisia. Näkemyksissä oli myös alueellisia eroja. Ammattikalastajien keskuudessa eri päätöksentekotahojen tukea arvostettiin eniten Ahvenanmaalla ja vähiten Saaristomeren eteläosassa. Ahvenanmaan kalastajat kokivat maakuntahallituksen – jonka päätöksiin suhtaudutaan alueella usein myönteisesti – läheisemmäksi viranomaistahoksi.

Taulukko 47. Kalastajien ja kalankasvattajien näkemykset väitteeseen 'EU, valtiovalta ja viranomaiset tukevat kalastusta ja kalankasvatusta ja edellytyksiäni pysyä alueella', %.

	Saaristo- meren poh- joisosa	Saaristo- meren eteläosa	Ahvenan- maa	Kaikki
Ammattikalastajat				
Samaa mieltä	25	14	46	30
Ei osaa sanoa	17	17	26	20
Eri mieltä	58	69	28	50
<i>Kaikki</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
Kalankasvattajat				
Samaa mieltä	-	10	28	13
Ei osaa sanoa	18	20	32	23
Eri mieltä	82	70	40	64
<i>Kaikki</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

Taulukko 48. Muiden paikallisten asukkaiden näkemykset väitteeseen 'EU, valtiolta ja viranomaiset tukevat kalastusta/kalankasvatusta ja ihmisten edellytyksiä pysyä alueella', %.

	Saaristo- meren poh- joisosa	Saaristo- meren eteläosa	Ahvenan- maa	Kaikki
<i>Tuki kalastukselle</i>				
Samaa mieltä	25	12	42	25
Ei osaa sanoa	25	35	29	30
Eri mieltä	50	53	29	45
<i>Kaikki</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
<i>Tuki kalankasvatukselle</i>				
Samaa mieltä	27	19	43	29
Ei osaa sanoa	40	37	36	38
Eri mieltä	33	44	21	33
<i>Kaikki</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

Perusteluissaan ammattikalastajat näkivät viranomaiset ensisijaisesti pyyntirajoituksia ja lisävelvoitteita asettavana viranomaistahona, joiden päätöksistä ei heille koidu hyötyä. Viranomaistahojen asettamien velvoitteiden kuten kalastusveneiden rekisteröinnin, ammattikalastuksen valvonnan tehostamisen ja paperibyrokratian lisääntymisen katsottiin nakertaneen kalastuselinkeinon vapautta. Muutamat haastatelluista olivat sitä mieltä, että EU edistää tarpeettomia ja jopa turhia investointeja. Tukimuodoista katsottiin koituvan hyötyvä lähinnä vain suurille ja päätoimisille kalastusyrityksille.

Monet haastatelluista toivat esiin, että myös sivutoimisimmilla kalastajilla tulisi olla mahdollisuus saada taloudellista tukea. Sivutoimisen kalastuksen tukemisen ansioksi katsottiin, että se ei edistä tehokkaita pyyntimuotoja, jotka uhkaavat saariston kalankantoja. Kalastajat arvostelivat viranomaisia myös siitä, että suunnitteilla olevista päätöksistä ei ensin keskustella kalastajien kanssa. Valtion viranomaisten katsottiin päätöksenteossaan asettaneen etusijalle vapaa-ajankalastajien tarpeet ja odotukset. Tästä esimerkkinä mainittiin viehekalastuslaki, jonka katsottiin palvelevan vapaa-ajankalastajien intressejä.

Kalankasvatusalalla ongelmat näyttivät kulmineituvan ympäristölupajärjestelmään. Perusteluissaan kasvattajaomistajilla oli yleensä varsin selkeä näkemys eri viranomaistahojen asemasta kalankasvatuksen ohjausjärjestelmässä. Sen sijaan monet kalankasvatusyrityksen työntekijät korostivat tietonsa riittämättömyyttä.

Kalankasvatusalalla työskentelevien mielestä eri päätöksentekotahojen näkemykset kalankasvatuksen kehittämisen suhteen ovat osin ristiriitaisia. Kielteisemmin alaan katsottiin suhtautuvan ympäristölupaviranomaisten, jotka jokaisen lupakäsittelyn yhteydessä leikkaavat kasvatuslupia. Ongelmaksi koettiin, että jokaista päätöstä on vaikea ennakoita ja hakemusten käsittelyn katsottiin kestävän liian kauan. Yksi haastatelluista koki ristiriitaiseksi, että sijainninhjauksessa korostetaan lupien siirtämistä 'hyviin paikkoihin', mutta tästä huolimatta lupaviranomaiset leikkaavat lupakäsittelyn yhteydessä yhtä paljon kaikkien laitosten lupia.

Kalankasvatusalalla työskentelevien mielestä lupaviranomaiset korostavat yksipuolisesti vesiensuojelua eivätkä ota huomioon kalankasvatuksen taloudellista merkitystä. Kannan mainittiin tulevan esiin lupaviranomaisten leikatessa EU:n myöntämiä avustuksia. Joidenkin kalankasvatusalalla työskentelevien oli vaikea ymmärtää päätöksentekovallan siirtymistä Suomen rajojen ulkopuolelle. Myönteisemmin EU:n kalankasvatukselle antamaan tukeen suhtautuivat laajentajat. Joidenkin mielestä EU:n tukipolitiikan arveltiin suosivan myös suuria yrityksiä. Varsin yleisesti kalankasvattajat esitivät näkemyksen, että valtion viranomaisten ja erityisesti EU:n tulisi rajoittaa norjalaisen lohien halpatuontia.

8.4. Elinkeinojen tulevaisuus

Molemmille elinkeinoryhmien edustajille esitettiin kysymys: *Oletteko koskaan harkinneet kalastuksen/kalankasvatuksen lopettamista?*

Ammattikalastajista joka viides ja kalankasvattajista lähes joka toinen on harkinnut elinkeinonsa lopettamista. Molemmissa ryhmissä lopettamista harkinnoita oli selvästi keskimääräistä enemmän Saaristomeren pohjoisosassa. Ammattikalastajien parissa lopettamista harkinnoita oli vähiten Ahvenanmaalla ja kalankasvattajien parissa Saaristomeren eteläosassa (taulukko 49).

Taulukko 49. Näkemykset kysymykseen 'Oletteko koskaan harkinneet kalastuksen/kalankasvatuksen lopettamista'?

	Saaristo- meren poh- joisosa	Saaristo- meren eteläosa	Ahvenan- maa	Kaikki
Ammattikalastajat				
Samaa mieltä	28	12	16	19
Ei osaa sanoa	5	20	-	8
Eri mieltä	67	68	84	73
<i>Kaikki</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
Kalankasvattajat				
Samaa mieltä	73	39	44	46
Ei osaa sanoa	18	5	8	11
Eri mieltä	9	56	48	43
<i>Kaikki</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

Ammattikalastajien keskuudessa lopettamisen harkinnassa oli selviä pyyntistrategiakohtaisia eroja. Troolikalastajista lähes puolet oli harkinnut ammattinsa lopettamista. Ainostaan 8 % vastanneista ei tätä ollut tehnyt. Rysäkalastajista viidennes ja muilla pyyntimuodoilla kalastavista hieman tätäkin harvempi (15 %) oli harkinnut kalastuksen lopettamista.

Kalankasvattajien parissa lopettamista harkinnoita oli eniten perheyrityksien keskuudessa: 60 % vastanneista. Työntekijöistä kolmannes ja laajentajista viidennes oli harkinnut kalankasvatuksen lopettamista.

Elinkeinonharjoittajille esitettiin puolistrukturoitu kysymys, jossa esitettiin väite: *'haluan pysyä kalastajana/kalankasvattajana koko elämäni ajan'* (liite 1). Kalastajista kolme neljästä ja kalankasvattajista miltei puolet halusi pysyä ammatissaan myös jatkossa. Erityisesti Ahvenanmaalla haluttiin jatkaa kalastusammatin parissa. Saaristomeren eteläosassa puolestaan tunnettiin suurinta halua jatkaa kalankasvatuksen parissa. Epävarmuus alalla jatkamisen suhteen oli yleisintä Saaristomeren pohjoisosassa, jonka kalankasvattajista vain runsas neljännes aikoi jatkaa alalla koko työuransa ajan (taulukko 50).

Taulukko 50. Näkemykset väitteeseen ”haluan pysyä ammattikalastajana/kalankasvattajana koko elämäni ajan”, %

	Saaristo- meren poh- joisosa	Saaristo- meren eteläosa	Ahvenan- maa	Kaikki
Ammattikalastajat				
Samaa mieltä	72	62	84	73
Ei osaa sanoa	11	29	9	16
Eri mieltä	17	9	7	11
<i>Kaikki</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
Kalankasvattajat				
Samaa mieltä	27	65	36	45
Ei osaa sanoa	27	25	24	25
Eri mieltä	46	10	40	30
<i>Kaikki</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

Rysäkalastajat olivat yhtä lukuunottamatta halukkaita jatkamaan alalla. Troolikalastajista vajaa puolet aikoi pysyä alalla koko työikänsä. Muilla pyyntimuodoilla kalastavista kolme neljästä haluaa pysyä alalla koko työuransa ajan.

Kalankasvattajien laajentajaryhmästä 70 % haluaa pysyä alalla koko työuransa ajan. Työntekijöistä hieman yli puolella (56 %) ja perheyrittäjistä runsaalla kolmanneksella (35 %) oli aikomus jatkaa alalla.

Avoimissa perusteluissaan alalla pysyvyyttä koskevaan väitteeseen myönteisesti vaihtoehtokysymykseen vastanneet korostivat työnsä myönteisiä puolia kuten sen luonnonläheisyyttä ja sen harjoittamiseen liittyvää vapaudentunnetta. Kalastus oli heille elämäntapa ja ’kalastajaksi oli synnytty’ kuten eräs haastatelluista totesi. Mielenkiintoisesta ammatista luopumista pidettiin vaikeana eivätkä monet aikoneet luopua siitä edes eläkkeelle jäätyäänkään. Epäillen kalastusuransa tulevaisuuteen suhtautuneet toivat esiin elinkeinon heikon taloudellisen kannattavuuden. Heidän mielestään kalakauttan vapautuminen, saaliskiintiöt ja liian alhaisiksi määritellyt kalojen dioksiinipitoisuuden raja-arvot olivat ammatin tulevaisuuden kannalta negatiivisia seikkoja.

Kalankasvattajien kiinnostus jatkaa alalla perustui haluun pysytellä kotisaarella ja uskoon nykyistä valoisammasta tulevaisuudesta. Vaikka kalankasvatuksen tulevaisuus koettiin epävarmaksi lupapolitiikan ja kirjolohen hinnan alenemisen seurauksena, niin elinkeinoala tarjosi runsaasti myös mielenkiintoisia haasteita, kuten elinkeinon liittyvien teknisten uudistusten kehittämisen. Kannattavuuden ylläpitämiseksi yksi haastatelluista oli laajentanut toimintansa Ruotsiin ja toinen haastatelluista oli aikeissa tehdä samoin. EU:n ulkopuolelta tulevalle lohelle toivottiin minimihintaa.

Kalankasvatuksen lopettamista harkinneet perustelivat aikeitaan kalankasvatuksen taloudellisen epävarmuuden lisääntymisellä ja kannattavuuden heikkenemisellä. Omistajia askarrutti mahdollisesti entisestään tiukentuva ympäristölupapolitiikka. Alan vaihtoa harkinneet kokivat lupapolitiikan liian lyhytjänteisenä ja Norjan lohen tuonnin vapautumisen katsottiin nakertavan elinkeinon kannattavuutta. Elinkeinoon harjoittamiseen liittyvä epävarmuus sai monet suhtautumaan investointeihin varauksellisesti ja pitämään kalankasvatusta myös jatkossa pienimuotoisena perheyrittämisenä. Jotkut kalankasvattamoiden työntekijöistä harkitsivat alan vaihtoa, koska he pitivät kalankasvatusta fyysisesti liian rasittavana.

9. Tulosten tarkastelua

9.1. Elinkeinojen sopeutuminen

Kalastus ja kalankasvatus elävät kiristyneiden kalan markkinavoimien puristuksessa. Kalankasvatuselinkeino on lisäksi tiukasti viranomaisten ohjaamaa. Alhaisista kannattavuuslukemista huolimatta molempien elinkeinojen harjoittajat haluavat tiukasti pysyä ammatissaan ja kotiseudullaan.

Saaristomeren ammattikalastus on pääosin pienimuotoista saaristokalastusta, jossa kalastajat korostavat perinteiden ylläpitoa ja ammattinsa ei-taloudellisia arvoja. Tällaiseen talonpoikaiseen arvopohjaan viittaa se, että he pyrkivät harvoin laskemaan tuntiansioitaan tai edes vertaamaan niitä muilla aloilla saatuihin. Kalankasvattajat sen sijaan korostavat ammatissa pysymisen motiivina usein myös taloudellisia näkökohtia, kuten aiemmin tehtyjä investointeja.

Ammattikalastuksen kausiluonteisuutta ja tulojen vähyyttä on lievittänyt perinteinen talonpoikaiselta pohjalta lähtevä erilaisten tulojen yhdisteleminen. Verrattain uutena elinkeinostrategiana ammattikalastajien ruokakunnat ovat alkaneet yhä yleisemmin hankkia palkkatuloa kalastuksen ulkopuolelta ja keskittäneet kalastuksensa sesonkiaikoihin. Julkisten palvelujen kehittyminen ja esimerkiksi saaristoliikenne ovat tarjonneet monille kalastajille työpaikkoja. Siirtyminen toisen ammatin pariin ei kuitenkaan ole aina merkinnyt kalastuksesta kokonaan luopumista. Heidät pitää kalastuksen parissa hankittu ammattitaito ja pyyntivälineistö sekä maa- ja vesialueiden omistus, johon kytkeytyy luonteva mahdollisuus tulojen ja kotitarvekalastuksen yhdistämiseen. Useimmilla Saaristomeren sivutoimisimmistakin ruokakunnista kalastustulojen merkitys on pysynyt toimeentulon kannalta tärkeänä. Asetelma on hyvin samankaltainen kuin monilla suomalaisilla maataloilla, joista valtaosa oli jo vuosituhannen vaihteessa muuttunut sivutoimiseksi (Peltola 2000).

Kalankasvatus sitoo ammatinharjoittajan työhön lähes ympärivuotisesti. Kalankasvatus on ammattikalastusta selvemmin myös perheyrittämistä, joka työllistää myös muita perheenjäseniä. Viranomaisten toimesta laitosten tuotantolupia on karsittu miltei jokaisen lupakäsittelyn yhteydessä. Kompensoidakseen kalankasvatuksen kannattavuuden alenemista osa kalankasvattajista on sopeutunut muutoksiin hankkimalla toimintansa lopettaneiden yritysten luvat, usein hyvinkin kaukaa saaristosta. Kalankasvattajilla on siis selkeästi kaksi sopeutumiskeinoa: perheyrittäminen tulolähteitä yhdistellen ja viimeksi mainittu laajentamiseen suuntautunut joukko on hankkimalla omistukseensa uusia laitoksia lisännyt tuotantoaan. Tämä on merkinnyt toiminnan hajauttamista useiden kuntien vesialueille ja jopa Saaristomeren ulkopuolelle.

9.2. Kalaelinkeinot ja virkistyspalvelut

Saaristossa liikkuu ja asuu vapaa-aikanaan mökkiläisinä, veneilijöinä tai turisteina paljon ihmisiä, jotka kaipaavat paikallisia palveluja. Eri tyyppisten palvelujen ja ammatillaisen kalastuksen yhdistäminen joko toiminnallisiksi kokonaisuuksiksi tai ruokakunnan tulolähteiden yhdistelmiksi on jo nyt yksi monitoimitalouden versio. Kovin laajasti eivät kalastajat ja kalankasvattajat kuitenkaan ole kasvanutta palveluiden kysyntää hyödyntäneet. Tämä tutkimus osoitti, että mahdollisena tulevaisuuden toimialana yritystoiminta ei liiemmin kiinnosta kalastajia, päinvastoin kuin kalankasvatusalalla työskenteleviä. Myös saaristolaisen näkemys että kesäasukkaat ja matkailijat edustavat saaristolaisiin nähden aivan toisenlaista arvomaailmaa on ilmeisesti osaltaan

jarruttanut kehitystä (Salmi ym. 2004). Korostuneimmin tämä on tullut esiin muun muassa Nauvossa, jossa paikalliset ovat suhtautuneet hyvinkin kielteisesti viehekalastuksen vapautumiseen (Salmi ja Nordquist 2003).

Edellytykset erityisesti kalastajien ja loma-asukkaiden keskinäisen vuorovaikutuksen lisäämiseen ovat kuitenkin muuttumassa suotuisammiksi. Kesäasukkaat ja Saaristomeren vapaa-ajankalastajat arvostavat hankkimansa henkilökohtaiset ammattikalastajakontaktit korkealle (Salmi ym. 2001, Salmi ym. 2004). Tämä luo edellytyksiä hyödyntää kalastajien elinkeinon mukanaan tuomaa osaamista ja ammattitaitoa. Ammattikalastajat, jotka ovat työnsä kautta oppineet muun muassa huoltamaan ja kunnostamaan veneitä, moottoreita, laitureita ja kiinteistöjä, voisivat hyödyntää osaamistaan tarjoamalla palveluja myös kesäasukkaille ja vapaa-ajankalastajille (Salmi ym. 2001, Salmi ym. 2004). Kehitystä voitaisiin vauhdittaa ja osaamisalueita laajentaa järjestämällä halukkaille kalastajille kurssitusta.

Perinteisesti ammattikalastajien harjoittamaan kalastusmatkailuun on liitetty mökkien vuokrausta ja ohjattuja kalastusmatkoja. On kuitenkin huomattava, että monilla kalastajilla on laajaa saaristoluonnon ja sen historian tuntemusta, jota voitaisiin hyödyntää yksilöllisistä lähtökohdista. Kalastusta ja palvelua kalastajat voivat yhdistää markkinomalla pyytämäänsä ja jalostamiaan kalatuotteita matkailijoille. Kesäasukkaiden ja kalankasvattajien keskinäisen vuorovaikutuksen lisääminen olisi omiaan vähentämään ryhmien välisiä ennakkoluuloja. Kanssakäymisen edistämiseksi olisi tärkeää edistää myös välitöntä ja luonnollista vuorovaikutusta. Kalankasvattajat voisivat murtaa rajaitoja esimerkiksi järjestämällä laitoksille avointen ovien päiviä, jossa muun muassa kesäasukkailla ja matkailijoilla olisi tuotteiden ostamisen ohella mahdollisuus saada tietoa kalankasvatuksesta elinkeinona (Salmi J. ym. 2004).

9.3. Kestävä kehitys, elinkeinot ja hallinto

EU:n kalatalouspolitiikka on korostanut kalastuksen taloudellista ja hallinnollista tehokkuutta ja näin ohjannut tukea lähinnä päätoimiseen kalastukseen. On kuitenkin huomattava, että saaristo-olosuhteet tarjoavat kausiluonteiselle ja sivutoimiselle kalastukselle luonnolliset edellytykset kun taas toiminnan muuttaminen päätoimiseksi on monia muita rannikonosia ongelmallisempaa. Sivutoiminen kalastus voidaan nähdä voimavarana, joka ylläpitää saariston monitoimisuutta, paikalliskulttuuria ja edesauttaa kalaresurssien joustavaa hyödyntämistä. Saariston paikallisyhteisöt tukevat elinkeinoa, joka on osa niiden perinteitä ja identiteettiä. On myös otettava huomioon, että sivutoimiset kalastajat ylläpitävät kalatarjonnallaan monia markkinointiketjuja, kalatukkuja ja jalostusyriä. Jos kalatukku on joutunut joltain alueelta lopettamaan kalan keräilynsä vähäisen kalan tarjonnan takia on jäljelle jääneiden kalastajien markkinointi kokenut ongelmia (Saarinen ja Saarinen 2001). Toisaalta päätoimiset ja sivutoimiset kalastajat voisivat kehittää kalan markkinointikeinoja entistä tiiviimmässä yhteistyössä.

Kalankasvatuselinkeinojen harjoittamista on vaikeuttanut yksipuolinen ympäristönäkökohtien huomioiminen ja pitkäkätäimen kalankasvatuspolitiikan puuttuminen. Lupa-järjestelmä käytännössä ylläpitää kalankasvatusluvut tiettyihin paikkoihin sidottuina, mikä on vaikeuttanut laitosten siirtämistä tarkoituksenmukaisempiin paikkoihin, esimerkiksi saariston ulompiin osiin. Siten saman yrittäjän laitokset saattavat olla hajallaan saaristossa mikä aiheuttaa ylimääräisiä kustannuksia.

Saaristolaisten, samoin kuin kriittisesti kalankasvatukseen suhtautuvien kesäasukkaiden, mukaan syynä vesien tilan heikkenemiseen ei ole yksinomaan kalankasvatus ja vaikutukset ovat usein paikallisia (Salmi ym. 2001, Salmi ym. 2004). Viime vuosina tehdyt tutkimukset ovat osoittaneet, että kalankasvatuksen vaikutusta Saaristomeren ja Ahvenanmeren tilaan on vaikeaa osoittaa edes paikallisesti (Honkanen ja Helminen 2000). Pienimuotoinen perhepiirissä tapahtuva kalankasvatus, joka hyödyn-

tää lähinnä paikallista työvoimaa ja jonka toiminta on alueellisesti keskittyneempää, saa intressiryhmiltä suuremman hyväksynnän kuin paikallisyhteisön ulkopuolelta johdettu ja useissa laitoksissa tapahtuva toiminta (Salmi J. ym. 2004).

Kalankasvatuselinkeinon toimintaedellytysten ja ristiriitojen lieventämisen kannalta tulisi löytää keinoja vapaa-ajanvieton ja elinkeinon harjoittamisen yhteensovittamiseksi esimerkiksi hallinnon edustajien ja vesialueita käyttävien intressiryhmien keskinäisten neuvottelujen avulla. Kun sosiaaliset ja taloudelliset näkökulmat – yhdessä ekologisten, virkistyskellisten ja muiden intressien ohella – otetaan suunnittelussa huomioon, luodaan edellytykset kestävämpien ratkaisujen löytämiseksi. Yhteistoiminnan ja alueellisen suunnittelun avulla olisi mahdollisuus löytää kalankasvatukseen nykyistä paremmin soveltuvia vesialueita. Esimerkiksi laajentajilla tulisi olla mahdollisuus keskittää toimintansa riittävän yhtenäisille alueille. Keskittämällä toimintaa voitaisiin pienentää kalankasvatuksen ominaiskuormitusta, mikä loisi paremmat edellytykset myös yksittäisten laitosten kustannustehokkaalle valvonnalle. Elinkeinolle tulisi myös taata edellytykset suunnitella tuotantoaan pitkäjännitteisesti siten, että kalankasvattajat voisivat investoinneissaan ottaa ympäristönäkökohdat paremmin huomioon.

Kalankasvatuksen ja varsinkin kalastuksen toimintaympäristö vaihtelee huomattavasti eri puolilla rannikkoamme, joten elinkeinojen kehittämiseksi tulisi suunnittelussa kyetä ottamaan eri alueiden ominaispiirteet huomioon. Tarvitaan laajaa ja monipuolista tietämystä ammatinharjoittajista samoin kuin tietoa elinkeinoelämän ja eri sektoreiden vuorovaikutussuhteista. Taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävä työllistyminen edellyttää eri hallinnon- ja elinkeinoalojen yhteistyön lisäämistä. Muun muassa pienimuotoisen ja monitoimisen kalastuksen ja kalankasvatuksen olemassaolon edellytyksiä voitaisiin kehittää madaltamalla hallintosektoreiden välisiä raja-aitoja esimerkiksi maa-seutu- ja kalatalousviranomaisten välillä.

Kalankasvattajien ja ammattikalastajien välisen yhteistyön edistäminen – esimerkiksi kalan markkinoinnissa – voisi palvella molempien intressiryhmien etuja (Salmi J. ym. 2004). Saariston harveneva ammattikalastajakunta on huolissaan saariston kalankuljetusverkoston harvenemisesta. Yhtenä ratkaisuna tähän ongelmaan voisi olla se, että alueen kalankasvattajat ja ammattikalastajat verkostuisivat; jalostaisivat ja osittain myös markkinoisivat yhdessä tuotteitaan matkailusektorin yrittäjille tai suoraan matkailijoille. Monipuolinen valikoima erilaisia kalatuotteita olisi omiaan houkuttelemaan asiakkaita kalankasvatuseritysten ylläpitämiin suoramyyntipisteisiin. Näin kalankasvatusta mielletäisiin paremmin ammattikalastuksesta täydentäväksi saaristoelinkeinoksi. Kalankasvatusta voidaan hyväksyä saariston elinkeinoksi, jos siitä muodostunut kuva on voittopuolisesti positiivinen korostaen sen taloudellista merkitystä saaristolaisille ja sitä miten toiminnassa on otettu ympäristönäkökohdat huomioon.

Kiitokset

Lämpimät kiitokset haastatteluaineiston keruuseen osallistuneille Camilla Lundströmille, Anna-Stina Sarlinille ja Pentti Virtaselle. Ilman heidän paikallistuntemustaan ja hyviä ammattikalastaja- ja kalankasvattajakontakteja aineiston keruu olisi tuottanut ongelmia.

Lähteet

- Alestalo, M. 1983. Yhteiskuntaluokat ja sosiaaliset kerrostumat toisen maailmansodan jälkeen. Teoksessa: Valkonen, T., Alapuro, R., Alestalo, M., Jallinoja, R. & Sandlund, T. (toim.). Suomalaiset. Yhteiskunnan rakenne teollistumisen aikana. s. 102-180. Porvoo-Helsinki-Juva. WSOY.
- Andersson, S. 1945. Åländskt skärgårdsliv. Helsingfors. 328 s.
- Andersson, S. 1963. Ahvenanmaan kansankulttuurin pääpiirteitä. Kotiseutu 7-8.
- Andersson, K. & Eklund E. 1999. Tradition and Innovation in Coastal Finland: The Transformation of the Archipelago Sea Region. *Sociologia Ruralis* 39:377-393.
- Eklund, E. 1989. Fiskodlingens struktur och betydelse i skärgårdshavet. *Nordenskiöld-samfundets tidskrift* 49 (Suppl.): 118-132.
- Helle, R. 1961. Turun saariston väestökehitys 1910-1959. Julkaisussa: Turun ylioppi-las VIII. Turun yliopiston ylioppilaskunta. s. 164-192.
- Hellevaara, E. 1927. Kalastuselinkeinon kohottamisesta. Ehdostus niiksi toimenpiteik-si joihin valtiovallan nykyhetkellä olisi ryhdyttävä. Suomen kalatalous 9. Maatalous-hallituksen tiedonantoja 184, s. 1-112.
- Hintikka, N. 1967. Kalansaalis, kalastajat ja kalastuksessa käytetyt veneet sekä pyynti rekisteröidyillä aluksilla Suomessa vuosina 1964 ja 1965. Suomen Kalatalous 28.
- Honkanen, T. & Helminen, H. 2000. Impacts of fish farming on eutrophication: com-parison among different biomonitoring methods. – *International Review of Hydro-biology* 85 (5-6): 637-686.
- Jaatinen, S. 1984. Saaristomeri. Kirjassa FINLANDIA. Otavan iso maammekirja 2. Varsinais-Suomi, Satakunta, Ahvenanmaa. s. 68-69.
- Jokinen, K. & Saaristo, K. 2002. Suomalainen yhteiskunta. WSOY. 356 s.
- Järvi, T.H. 1932. Suomen merikalastus ja jokipyynti. WSOY. 188 s. + 190 valokuvaa.
- Kalatalous ajassa 1993. Tilastoja ja tietoja kalastuksesta, kalanviljelystä ja kalakaupas-ta vuosina 1978-1992. SVT. Ympäristö 1993:11.
- Kaukiainen, Y. 1970. Suomen talonpoikaispurjehdus 1800-luvun alkupuoliskolla (1810-1953). Historiallisia tutkimuksia 79. Suomen historiallinen seura. Helsinki. 262 s. + 48 liitettä.
- Löfgren, K.-E. 1989. Saariston opas 2. Saaristomeri ja Ahvenanmaa. Suomen matkai-luliitto. Jyväskylä. 337 s.
- Moring, B. 1986. Befolkningsutvecklingen i Skärgårdshavet under 300 år. Skärgård 2: pp. 16-25.
- Peltola, A. 2000. Viljelijäperheen monitoimisuus suomalaisilla maatiloilla. Maatalou-den taloudellinen tutkimuslaitos. Julkaisuja 96. 280 s.
- Pennanen, J. 1986. Talviapajilla. Ammattimaisen kalastuksen sata vuotta. Suomen Kirjallisuuden seura. Helsinki 228 s.
- Pitkänen, K. 1994. Suomen väestön historialliset kehityslinjat. Kirjassa Koskinen, S., Martelin, T., Notkola, I-L., Notkola, V. & Pitkänen, K. (toim.): Suomen väestö. Gau-deamus. Hämeenlinna. s. 19-63.
- Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos 2004. Vapaa-ajankalastus 2002. Maa-, metsä- ja kalatalous 2004:51. SVT, 29 s.

- Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos 2001. Ammattikalastus merialueella 2001. SVT. Maa-, metsä ja kalatalous 2002:57. 52 s.
- Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos 2003. Vesiviljely 2002. SVT. Maa-, metsä ja kalatalous 2003:57. 16 s.
- Rikkinen, K. 1994. Suomen aluemaantiede. Helsingin yliopisto. Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. Suomi-kurssi. Oppimateriaaleja 29. 143 s.
- Saarinen, T. & Saarinen, M. 2001. Ammattikalastuksen nykytila Saaristomerellä ja strategia vuosille 2002-2006. Saaristomeren ammattikalastajat ry. 45 s. + 3 liitettä.
- Salmi, J. & Salmi, P. 1991. Silakan kalastuksesta monilajikalastukseen. Pohjois-satakunnan rannikon ammattikalastuksen muutokset. Kalatutkimuksia 30. 140 s. + 9 liitettä.
- Salmi, J. & Salmi, P. (toim.) 1997. Lähikuvia ammattikalastuksesta. Kalastusammattin rakenne, joustavuus ja mahdollisuudet. Kalatutkimuksia 122, 125 s.
- Salmi, J., Muje, K., Salmi, P. & Virtanen, P. 2001. Paikallinen vesialuehallinto ja muuttuva kalastus. Velkuan kalastusalueen intressiryhmien näkemyksiä. Kala- ja riistaraportteja 238.
- Salmi, J., Mäkinen, T., Salmi, P. & Setälä, J. 2003. The socio-economic profile of fish farmers and their perspectives on aquaculture in the Archipelago Sea Region, Finland. Paper presented in at the XVth Annual EAFE Conference, Brest, 14-16 May, 2003.
- Salmi, J., Nordquist, J., Mäkinen, T. & Salmi, P. 2004. Kalankasvatus ja kestävä kehitys – kesäasukkaiden näkökulmia Saaristomerellä ja Ahvenanmaalla. Kala- ja riistaraportteja (käsikirjoitus).
- Salmi, P., Salmi, J. & Mäkinen, T. 2003. Livelihood strategies and missing enhancement of rural pluriactivity – survival struggle of small-scale fisheries in the Finnish Archipelago Sea. Paper presented at the 21st Biennial Conference ‘Work, Leisure and Development in Rural Europe Today’ of the European Society for Rural Sociology, 18-22 August 2003. Sligo, Ireland.
- Salmi, P. & Nordquist, J. 2003. Kenen ehdoilla kalavesiä käytetään? Kalavesien omistus ja intressiryhmien näkökulmat Nauvon kalastusalueella. Kala- ja riistaraportteja 285, 36 s.
- Salo, H., Storhammar, E. & Kustula, V. 2000. Kalankasvatuksen merkitys Saaristomeren alueella – alueelliset ja paikalliset vaikutukset. Ympäristöntutkimuskeskuksen tiedonantoja 153. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä. s. 40.
- Setälä, J., Saarni, K., Honkanen, A. & Virtanen, J. 2003. SALMAR. Tuloksia eurooppalaisesta lohitutkimuksesta. Kala- ja riistaraportteja 273, 25 s. + 1 liite.
- Sisäasiainministeriö 2003. Saaristo-ohjelma. Saaret, meri, järvet, joet ja rantavyöhyke aluekehitystekijöinä. Sisäasiainministeriön julkaisusarja. 132 s.
- Tilastokeskus 2001. Kesämökit 2000. SVT. Asuminen 2001:5.
- Vesala, K. M. 1996. Yrittäjyys ja individualismi: Relationistinen linjaus. Helsingin yliopiston sosiaalipsykologian laitoksen tutkimuksia 2/1996.
- Vesala, K. M. & Rantanen, T. 1999. Pelkkä puhe ei riitä. Maanviljelijän yrittäjäidentiteetin rakentumisen sosiaalipsykologisia ehtoja. Yliopistopaino, Helsinki. 95 s.
- Virtanen, P. & Salmi, J. 1997. Vanhassa vara parempi. Saaristomeren ammattikalastuksen muotokuva. Julkaisussa Salmi, J. & Salmi, P. (toim.) Lähikuvia ammattikalastuksesta. Kalastusammattin rakenne, joustavuus ja mahdollisuudet. Kalatutkimuksia 122, s. 103-110.

Vuori, O. 1966. Kesähuvilaomistus Suomessa. Kartoittava tutkimus kesäasutuksesta ja huvilanomistuksesta taloudellisena ilmiönä. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C-osa 3. 251 s.

Åbolands Fiskarförbund 1977. Femtio år i Åboland. Åbolands Fiskarförbund 1926-1976. Ab Sydvästkusten, Åbo. 23 p.

Öhman, M. 1995. Meri yhdistää. Valtiollinen yhteysalusliikenne Varsinais-Suomen saaristossa 1920-1995. Merenkululaitos. Saaristomeren merenkulkupiiri. 126 s.

Internet:

Kuntafakta 2003. Cd-rom tietokanta

AMMATTIMAISTEN KALASTAJIEN HAASTATTELULOMAKE

Nimi: _____

Osoite: _____

Puhelin: _____ Kunta: _____ Mistä lähtien? _____

1. a) Mies Nainen 1. b) Syntymäaika 19 _____
 1. c) Synnyinmaa _____
 1. d) Synnyinkunta _____

2. Siviilisäätö
 Naimaton
 Naimisissa/ avoliitossa
 Eronnut / leski

3. Onko puolisonne töissä? (ympyröi) Kyllä Ei

4. Ruokakunnan jäsenten lukumäärä (lapset mukaanlukien) _____ 5. Alle 16-vuotiaiden lukumäärä _____

6. Työllistyminen- oletteko:
 Kokoaikaisesti työssä
 Osa-aikaisesti työssä
 Yrittäjä
 Työtön
 Saatteko työttömyyskorvausta? (ympyröi) Kyllä Ei
 Oletteko olleet työttömänä enemmän kuin 6 kuukautta? (ympyröi) Kyllä Ei
 Oletteko etsineet työtä neljän viimeksi kuluneen viikon aikana? Kyllä Ei

7. Mikä on pohja- ja mahdollinen jatkokoulutuksenne? (merkitse korkein taso)

Kansa- tai kansalaiskoulu	☐
Keski- tai peruskoulu	☐
Ylioppilas	☐
Ammatti- tai keskiasteen koulutus kalatalousalalle	☐
Ammatti- tai keskiasteen koulutus (muu)	☐
Akateeminen loppututkinto	☐

8. Oletteko oppivelvollisuuden/ammattikoulutuksen jälkeen saaneet koulutusta nykyiseen työhönne? (ympyröi) Kyllä Ei

Mitä se oli? _____

Kuinka kauan se kesti/ kestää

Alle kuukauden	☐
Alle vuoden	☐
Yli vuoden	☐

Kyllä Ei

9. Oletteko koskaan työskennellyt kalankasvattomolla? (ympyröi)
 - Jos "ei", siirry kysymykseen 14.
 - Jos työskentelee tällä hetkellä kalankasvatuksen parissa merkitse rasti ja siirry kysymykseen 14.

10. Miksi lopetit? _____

11. Mitkä ovat suurimmat ongelmat löytää työtä kalankasvatuksen ulkopuolelta?

12. Miten ansionne muuttuivat kalankasvatustyön lopettamisen jälkeen?

Nousivat

Laskivat

Pysyivät suunnilleen ennallaan

13. Kun lopetitte kalankasvatuksen saitteko uudelleenkoulutusta ? (ympyröi)

Kyllä

Ei

Kuinka kauan koulutus kesti? _____

14. Kuinka kauan olette harjoittaneet ammattimaista kalastusta? _____

15. Oletteko olleet kalastaja koko mainitun ajan ? (ympyröi)

Kyllä

Ei

16. Mitä teitte kun ette olleet kalastaja ?

Muuta työtä

Työtön

Kuinka pitkään ette ole ollut kalastaja?

Mitä? _____

17. Mikä on asemanne kalastustoiminnassa (aluksessa) ?

Päällikkö (vastuussa turvallisuudesta)

Muu asema

18. Omistatteko kokonaan tai osittain aluksen, jossa työskentelette? (ympyröi)

Kyllä

Ei

Minkä osuuden omistatte? _____%

19. Alustiedot (jos useita: tärkein alus, merkitse oikeat yksiköt):

Kokonaispituus (m)

Koneteho (hv / kW)

Kantavuus (GRT)

Ikä

20. Kuulutteko tuottajajärjestöön?

Kyllä

Ei

Omistajakysymykset

Kysytään vain jos haastateltavalla on oma kalastusyritys (esim. ammatinharjoittaja, perheyrittäjä), eli ei pelkästään hanki palkkatuloja toisen omistamassa kalastusyrityksessä.

21. Onko yrityksenne (voi merkitä useamman rastian):

Perheyrittäjä

--

Onko alus rekisteröity nimellenne (ympyröi)?

Kyllä Ei

Kuinka monta perheenjäsentä työskentelee yrityksessä? _____

Osakeyhtiö

Avoin yhtiö, yhtymä

Muu (erittele) _____

Kuinka monta kumppania? _____

22. Mikä on aluksen+ lisenssin+ kiintiön keskimääräinen (käypä) arvo? _____

23. Mitkä ovat vuotuiset juoksevat kulut + vakuutusmaksut? _____

24. Vuotuiset pyydysten huolto- ja ylläpitokulut _____

25. Muut kalastukseen (esim. kiinteään omaisuuteen) liittyvät kulut _____

26. Omistatteko osittain tai kokonaan muita aluksia? (ympyröi) Kyllä Ei
Kuinka monta? _____
27. Oletteko viime vuonna saanut valtiolta tai EU:lta lainaa tai avustusta alukseen? (ympyröi) Kyllä Ei
Mikä oli lainan/avustuksen arvo? _____
28. Harkitsetteko aluksen romutuskorvauksen anomista? (ympyröi) Kyllä Ei
Miksi? _____

Kalastustoiminta

29. Kuinka pitkä on keskimääräinen pyyntimatkanne? (sisältää edestakaisen matkan pyyntipaikalle) _____
30. Kuinka kauan kestää matka pyyntipaikalle? (tuntia / päivää) _____
31. Kuinka monta kalastukseen liittyvää työpäivää teette vuodessa (keskimäärin)? _____
(Käytä tarvittaessa liitetaulukkoa työpäivien laskemiseen)
32. Kuinka monta tuntia päivässä työskentelette kalastuksen parissa (keskimäärin)? _____
(Käytä tarvittaessa liitetaulukkoa työtuntien laskemiseen)
33. Mikä on/ mitkä ovat tärkeimmät pyyntimenetelmät? (esim. troolikalastus, rysäkalastus, verkkokalastus ym.)

34. Minkälaisia verkkoja käytätte? _____

- 33b. Kalastusmuotojen ajoittuminen ja merkitys eri kuukausina v. 2001.
Merkitysasteen kuvaus asteikolla 1-3 esim. 1= vähäinen taloudellinen merkitys, 2= melko tärkeä ja 3= hyvin tärkeä (*merkittävyys vuositasolla*)

Pyyntitapa	1. vuosineljännes	2. vuosineljännes	3. vuosineljännes	4. vuosineljännes

- 33c. Tärkein pyyntitapa ja kalanviljelyn harjoittaminen vuosikymmeninä vuoden 1950 jälkeen.

	1950-luku	1960-luku	1970-luku	1980-luku	1990-luku
Kalastus (X tai -)					
P-tapa 1. _____					
P-tapa 2. _____					
P-tapa 3. _____					
Kalanviljely (X tai -)					
Muu tulonlähde (X tai -)					
Tärkein, mikä _____					

35. Mikä on vuotuinen saaliinne? (varmistaa saaliin suuruus esim. tonneina tai kiloina)?

36. Mitä ovat saalisajit ja niiden osuudet kokonaissaaliissa (keskimäärin)?

37. Kuinka monta henkilöä tavallisesti työskentelee kalastusyrityksessänne (m.l. vastaaja)?
Kuinka moni heistä kuuluu perheeseen tai sukuunne?

Kokoaik.	Osa-aik.

37. b) Ovatko tärkeimmät kalastusalueenne (jos molemmat tärkeitä, rasti molempiin):

1. Omalla vesialueellanne (yksityisvesi tai osakkuus osakaskunnasta) vai

2. Vuokratulla vesialueella?

Lisätietoja _____

38. a. Mikä sai teidät ryhtymään kalastajaksi?

b. Mikä on tärkein syy?

Suvun perinteiden ylläpito
Hyvät tulot
Läheisten ihmisten painostus
Vaihtoehtoisten töiden puuttuminen
Avustusten ja lainojen saatavuus
Elämäntapa

Muu,
erittele: _____

a	b

39. a. Mikä on saanut teidät pysymään kalastajana?

b. Mikä on tärkein syy?

Suvun perinteiden ylläpito
Hyvät tulot
Elämäntapa
Vaihtoehtoisten töiden puuttuminen
Avustusten ja lainojen saatavuus
Aluksen romutuskorvauksen mahdollisuus
Alukseen tehdyt investoinnit
Työpaikan varmuus
Työskentelyolosuhteet
Muu,
erittele: _____

a	b

40. a) Onko ilman työkokemusta olevalla vaikea saada töitä kalastuksen parista? (palkattuna)
Jos "kyllä", miksi? _____

Kyllä Ei

b) Onko ilman työkokemusta olevalla vaikea aloittaa oma ammattimainen kalastustoiminta?
Jos "kyllä", miksi? _____

Kyllä Ei

41. Onko kalastus työnä hyvä, huono tai menettelee (OK, ei hyvä eikä huono) seuraavien ominaisuuksien suhteen:

Ansiot
Työskentelyolosuhteet
Ajanjaksot poissa kotoa
Elämäntapa
Riippumattomuus / saa päättää itse asioista
Työpaikan varmuus

Hyvä	OK	Huono

42. Oletteko koskaan harkinneet lopettavanne kalastusta? (ympyröi)

Kyllä Ei Ehkä

43. Oletteko valmis muuttamaan toiselle alueelle jatkaaksenne kalastusta? (ympyröi)

Kyllä Ei Ehkä

44. Oletteko valmis työskentelemään kalankasvatusalalla? (ympyröi)

Kyllä Ei Ehkä

45. Kuinka paljon kalastustulojen tulisi laskea ennen kuin lopettaisitte kalastuksen ja etsisitte muuta työtä? _____ (% / mk)

46. Jos lopettaisitte kalastuksen, millä alalla tämän jälkeen uskotte työskentelevänne ?

Maatilatalous	
Matkailu	
Kalankasvatus	
Merenkulku	
Vähittäismyynti	
Perustan oman yrityksen	
Olen työtön	
En tiedä	
Muu (erittele) _____	

47. Mitkä ovat tärkeimmät ongelmat löytää työtä kalastuksen ulkopuolelta?

48. Jos teille maksetaan kalastustyöstä palkkaa, oletteko:

Osuuspalkalla	
Tuntipalkalla	
Kuukausipalkalla	

49. Miten miehistön palkkaosuus lasketaan? _____

Intressitahot ja päätöksenteko

64. Arvostavatko ja tukevatko paikalliset ihmiset kalastuselinkeinoa?	Kyllä	Ei	EOS
65. Arvostaako ja tukeeko matkailuala kalastuselinkeinoa?	Kyllä	Ei	EOS
66. Arvostavatko ja tukevatko valtion viranomaistahot ja EU kalastuselinkeinoa?	Kyllä	Ei	EOS

72. Mitä mieltä olette seuraavista väitteistä?

72.1. Tunnen itseni saaristolaiseksi.	Samaa mieltä	EOS	Eri mieltä
---------------------------------------	--------------	-----	------------

73. 1. Voisitteko kertoa hieman tarkemmin miksi valitsitte tämän vaihtoehdon ? (kirjoita 3-5 lausetta mahdollisimman tarkoin vastaajan puhekielellä. Väittämä voidaan tarvittaessa toistaa.)

72.2. Haluan pysyä kalastajana koko elämäni ajan.

Samaa
mieltä

EOS

Eri mieltä

73.2. Voisitko kertoa hieman tarkemmin miksi valitsitte tämän vaihtoehdon ?

72.3. Ilman kalastusmahdollisuuksia muuttaisin alueelta pois.

Samaa
mieltä

EOS

Eri mieltä

73.3. Voisitko kertoa hieman tarkemmin miksi valitsitte tämän vaihtoehdon ?

72.4. Tärkein asia punnitessani nykyisen elinkeinoni
jatkomahdollisuuksia on vertailla tuntiansioitani muualta saataviin
tuntiansioihin.

Samaa
mieltä

EOS

Eri mieltä

73.4 Voisitko kertoa hieman tarkemmin miksi valitsitte tämän vaihtoehdon ?

74. Mitä mieltä olette seuraavista väitteistä?

74.1. Paikalliset ihmiset tukevat kalastustani ja edellytyksiäni pysyä alueella.	Samaa mieltä	EOS	Eri mieltä
--	--------------	-----	------------

75.1. Voisitko kertoa hieman tarkemmin miksi valitsitte tämän vaihtoehdon? (kirjoita 3-5 lausetta mahdollisimman tarkoin vastaajan puhekielellä. Väittämä voidaan tarvittaessa toistaa.)

74.2. Matkailijat, kesäasukkaat ja virkistyspalvelujen järjestäjät tukevat kalastustani ja edellytyksiäni pysyä alueella.	Samaa mieltä	EOS	Eri mieltä
---	--------------	-----	------------

75.2 Voisitko kertoa hieman tarkemmin miksi valitsitte tämän vaihtoehdon?

74.3 EU, valtiolta ja viranomaiset tukevat kalastustani ja edellytyksiäni pysyä alueella.	Samaa mieltä	EOS	Eri mieltä
---	--------------	-----	------------

75.3 Voisitko kertoa hieman tarkemmin miksi valitsitte tämän vaihtoehdon?

71. Mitkä ovat eri tulonlähteiden osuudet (%) haastateltavan henkilökohtaisista ja ruokakunnan kokonaistuloista viime vuonna ?

	Henkilökohtainen	Ruokakunta-kohtainen
Kalastus		
Kalankasvatus		
Maatilatalous		
Matkailu		
Muu oma yritystoiminta		
Muu palkkatyö		
Muut tulot		
	100 %	100 %

76. a) Onko ammattimaisella kalastuksella tulevaisuutta? (Ei hyväksytä pelkkiä kyllä / ei vastauksia.)

b) Miten näette tulevaisuuden omalta osaltanne? (oma kalastus + perheyriityksen jatkajakysymys)

KALANKASVATAJIEN HAASTATTELULOMAKE

Nimi: _____

Osoite: _____

Puhelin: _____ Kunta: _____ Mistä lähtien? _____

Mitä kalankasvattamoita tiedot koskevat? _____

1. a) Mies Nainen 1. b) Syntymäaika 19 _____
 1. c) Synnyinmaa _____
 1. d) Synnyinkunta _____

2. Siviilisäätö
 Naimaton
 Naimisissa / avoliitossa
 Eronnut / leski

3. Onko puolisonne töissä (ympyröi) Kyllä Ei

4. Ruokakunnan jäsenten lukumäärä (lapset mukaanlukien) _____

5. Alle 16-vuotiaiden lukumäärä _____

6. Työllistyminen – oletteko:
 Kokoaikaisesti työssä
 Osa-aikaisesti työssä
 Yrittäjä
 Työtön
 Saatteko työttömyyskorvausta? (ympyröi) Kyllä Ei
 Oletteko olleet työttömänä enemmän kuin 6 kuukautta? (ympyröi) Kyllä Ei
 Oletteko etsineet työtä neljän viimeksi kuluneen viikon aikana? Kyllä Ei

7. Mikä on pohja- ja mahdollinen jatkokoulutuksenne? (merkitse korkein taso)

Kansa- tai kansalaiskoulu
 Keski- tai peruskoulu
 Ylioppilas
 Ammatti- tai keskiasteen koulutus kalatalousalalle
 Ammatti- tai keskiasteen koulutus (muu)
 Akateeminen loppututkinto

8. Oletteko oppivelvollisuuden/ammattikoulutuksen jälkeen saaneet koulutusta nykyiseen työhönne? (ympyröi) Kyllä Ei

Mitä se oli? _____

Kuinka kauan se kesti/kestää

Alle kuukauden
 Alle vuoden
 Yli vuoden

9. Oletteko koskaan työskennelleet kalastajana? (ympyröi) Kyllä Ei
 Jos "ei" siirry kysymykseen 14

- Jos työskentelee tällä hetkellä kalastuksen parissa merkitse rasti ja siirry kysymykseen 14.

10. Miksi lopetit? _____

11. Mitkä ovat suurimmat ongelmat löytää töitä kalastuksen ulkopuolelta?

12. Miten ansionne muuttuivat ammattimaisen kalastuksen lopettamisen jälkeen?

Nousivat

Laskivat

Pysyivät suunnilleen ennallaan

13. Kun lopetitte kalastuksen saitteko uudelleen koulutusta?(ympyröi)

Kyllä

Ei

Kuinka kauan koulutus kesti? _____

14. Kuinka kauan olette työskennelleet kalankasvatuksen parissa? _____

15. Oletteko työskennelleet kalankasvatusalalla koko kyseisen ajan? (ympyröi)

Kyllä

Ei

16. Mitä teitte kun ette olleet töissä kalankasvatusalalla?

Muuta työtä

Olin työtön

Kuinka pitkään olitte työttömänä/ muussa työssä? _____

Mitä? _____

17. Mitä on nykyinen työnne kalankasvattamolla?

Johtaja

Toimistotyöntekijä (kirjanpitäjä, sihteeri, ym)

Kalankäsittelijä (ruokinta, fileointi ym)

Muu työ(erittele) _____

18. Maksetaanko teille

Tuntipalkkaa

Kuukausipalkkaa

19. Onko teillä omistusosuus kalankasvattamoon, jossa työskentelette? (ympyröi)

Kyllä

Ei

Mikä osuus teillä on? _____%

20. Onko teillä omistusosuus muuhun kalankasvattamoon tai yritykseen? (ympyröi)

Kyllä

Ei

21. Onko kalankasvatus kalankasvattamon omistajan päätoimi? (ympyröi)

Kyllä

Ei

22. Kuinka monta henkilöä tavallisesti työskentelee kalankasvattamolla (vastaaja mukaan lukien)?

Kuinka moni heistä kuuluu perheeseen tai sukuunne?

	Kesä		Talvi	
	Kokoaik.	Osa-aik.	Kokoaik.	Osa-aik.

Kalankasvattamon toiminta

23. Mitä lajeja viljellään _____

24. Kasvatetaanko laitoksessa pääasiassa

Ruokakalaa

Kalanpoikasia

25. Kuinka monessa paikassa kalankasvatusyritys toimii? _____

26. Mikä on kalankasvatuslaitaiden tilavuus? _____

27. Kuinka pitkään kalankasvattamo on toiminut nykyisessä paikassa/ nykyisissä paikoissa? _____

28. Kalakanta (ilmoita ovatko luvut esim. lukumääriä tai tonneja)

	Mäti	1-vuotiaat	2-vuotiaat	3-vuotiaat
Mikä on kalankasvattamon nykyinen kalakanta?				
Mikä oli viime vuonna (2001) myyty kalamäärä				
Mikä oli viime vuonna (2001) ostettu kalamäärä				
Mikä oli lisäkasvu vuonna 2001?				

29. Kuinka paljon rehua käytätte vuodessa? _____ tonnia

30 b) Tärkein pyyntitapa ja kalanviljelyn harjoittaminen vuosikymmeninä vuoden 1950 jälkeen.

	1950-luku	1960-luku	1970-luku	1980-luku	1990-luku
Kalastus (X tai -)					
P-tapa 1. _____					
P-tapa 2. _____					
P-tapa 3. _____					
Kalanviljely (X tai -)					
Muu tulonlähde (X tai -)					
Tärkein, mikä _____					

Omistajakysymykset

Kysytään vain jos haastatettava omistaa kalankasvattamon tai hänellä on osuus siitä.

31. Onko yrityksenne (voi merkitä useamman ristin):

Perheyritys

Onko yritys rekisteröity nimellänne (ympyröi)?

Kuinka monta perheenjäsentä työskentelee yrityksessä?

Kyllä

Ei

Osakeyhtiö

Avoim yhtiö, yhtymä

Yksityisomistuksessa

Muu (erittele) _____

Kuuluuko se monikansalliseen yritykseen?

Kyllä

Ei

Kuinka monta kumppania? _____

31. b) Onko kalankasvatusyksikkönne (pääosin):

1. Omalla vesialueellanne (yksityisvesi tai osakkuus osakaskunnasta) vai

2. Vuokratulla vesialueella?

Lisätietoja _____

32. Mikä oli kalankasvattamon liikevaihto? (2000)? _____

40. Oletteko koskaan harkinneet lopettavanne kalankasvatusta? (ympyröi) Kyllä Ei Ehkä
41. Oletteko valmis muuttamaan toiselle alueelle jatkaaksenne kalankasvatusta? (ympyröi) Kyllä Ei Ehkä
42. Oletteko valmis harjoittamaan ammattimaista kalastusta? (ympyröi) Kyllä Ei Ehkä
43. Kuinka paljon kalankasvatuksesta saatujen tulojen tulisi laskea ennen kuin lopettaisitte kalankasvatustyöt ja etsisitte muuta työtä? _____ (% / mk)

44. Jos lopettaisitte kalankasvatustyöt, millä alalla tämän jälkeen uskotte työskentelevänne ?

Maatilatalous	
Matkailu	
Kalastus	
Merenkulku	
Vähittäismyyntiala	
Perustan oman yrityksen	
Olen työtön	
En tiedä	
Muu (erittele) _____	

45. Mitkä ovat suurimmat ongelmat löytää töitä kalankasvatuksen ulkopuolelta? _____

Intressitahot ja päätöksenteko

62. Arvostavatko ja tukevatko paikalliset ihmiset kalankasvatuselinkeinoa? Kyllä Ei EOS
63. Arvostaako ja tukeeko matkailuala kalankasvatuselinkeinoa? Kyllä Ei EOS
64. Arvostavatko ja tukevatko valtion viranomaistahot ja EU kalankasvatuselinkeinoa? Kyllä Ei EOS

70. Mitä mieltä olette seuraavista väitteistä?

70.1. Tunnen itseni saaristolaiseksi. Samaa mieltä EOS Eri mieltä

71. 1. Voisitko kertoa hieman tarkemmin miksi valitsitte tämän vaihtoehdon ? (kirjoita 3-5 lausetta mahdollisimman tarkoin vastaajan puhekielellä. Väittämä voidaan tarvittaessa toistaa.)

70.2. Haluan pysyä kalankasvattajana koko elämäni ajan.

Samaa mieltä

EOS

Eri mieltä

71.2. Voisitko kertoa hieman tarkemmin miksi valitsitte tämän vaihtoehdon ? _____

70.3. Ilman kalankasvatustyötä muuttaisin alueelta pois.

Samaa mieltä

EOS

Eri mieltä

71.3. Voisitko kertoa hieman tarkemmin miksi valitsitte tämän vaihtoehdon ? _____

70.4. Tärkein asia punnitessani nykyisen elinkeinoni jatkumahdollisuuksia on vertailla tuntiansioitani muualta saataviin tuntiansioihin.

Samaa mieltä

EOS

Eri mieltä

71.4. Voisitko kertoa hieman tarkemmin miksi valitsitte tämän vaihtoehdon ? _____

72. Mitä mieltä olette seuraavista väitteistä?

72.1. Paikalliset ihmiset tukevat kalankasvatusta ja edellytyksiäni pysyä alueella.

Samaa
mieltä

EOS

Eri mieltä

73.1. Voisitko kertoa hieman tarkemmin miksi valitsitte tämän vaihtoehdon? (kirjoita 3-5 lausetta mahdollisimman tarkoin vastaajan puhekielellä. Väittämä voidaan tarvittaessa toistaa.)

72.2. Matkailijat, kesäasukkaat ja virkistyspalveluiden järjestäjät tukevat kalankasvatusta ja edellytyksiäni pysyä alueella.

Samaa
mieltä

EOS

Eri mieltä

73.2. Voisitko kertoa hieman tarkemmin miksi valitsitte tämän vaihtoehdon? _____

72.3. EU, valtiovalta ja viranomaiset tukevat kalankasvatusta ja edellytyksiäni pysyä alueella.

Samaa
mieltä

EOS

Eri mieltä

73.3. Voisitko kertoa hieman tarkemmin miksi valitsitte tämän vaihtoehdon? _____

72.4. Olen valmis osallistumaan kalankasvatusta ja saaristoa koskevaan suunnitteluun ja päätöksentekoon.

Samaa mieltä

EOS

Eri mieltä

73.4. Voisitko kertoa hieman tarkemmin miksi valitsitte tämän vaihtoehdon ? _____

Tulot

65. Mitkä ovat ruokakuntanne verotettavat kokonaistulot (vuosi 2000)?

- < 50 000 mk
- 50 000 - 99 000
- 100 000 – 149 000
- 150 000 – 199 000
- 200 000 - 249 000
- 250 000 - 299 000
- 300 000 – 349 000
- 350 000 - 399 000
- 400 000 - 449 000
- 450 000 – 499 000
- > 500 000 mk

66. Kuinka moni henkilö hankkii tuloja ruokakunnassanne? (vastaaja mukaan lukien) _____

67. Saako joku ruokakunnassanne yhteiskunnalta tulonsiirtoja? (ympyröi)

Kyllä

Ei

Jos "kyllä", mitä _____

68. a) Mitkä ovat eri henkilöiden osuudet ruokakunnan tulonmuodostuksessa?

b) Mitkä ovat eri henkilöiden kalankasvatustulojen osuudet ruokakunnan kokonaistuloista (%)?

	a)	b)
Haastateltava		
Puoliso		
Lapset		
Muut		
Tulonsiirrot		

100 %

69. Mitkä ovat eri tulonlähteiden osuudet (%) henkilökohtaisista ja ruokakunnan kokonaistuloista viime vuonna ?

	Henkilökohtainen	Ruokakuntakohtainen
Kalankasvatus		
Kalastus		
Maatilatalous		
Matkailu		
Muu oma yritystoiminta		
Muu palkkatyö		
Muut tulot		

100 %

100 %

74. a) Onko kalankasvatuselinkeinolla tulevaisuutta? (Ei hyväksytä pelkkiä kyllä / ei vastauksia.)

b) Miten näette tulevaisuuden omalta osaltanne? (oma kalankasvatus + perheyrittäjän jatkajakysymys)

PAIKALLISTEN ASUKKAIDEN HAASTATTELULOMAKE

Kysymyksiä 50-56 ei kysyty puhelihaastatteluissa.

Nimi: _____

Osoite: _____

Puhelin: _____ Kunta: _____ Mistä lähtien? _____

1. a) Mies Nainen 1. b) Syntymäaika 19 _____
 1. c) Synnyinmaa _____
 1. d) Synnyinkunta _____

2. Siviilisääty
 Naimaton
 Naimisissa / avoliitossa
 Eronnut / leski

3. Onko puolisonne töissä? (ympyröi) Kyllä Ei

4. Ruokakunnan jäsenten lukumäärä (lapset mukaanlukien) _____ 5. Alle 16-vuotiaiden lukumäärä _____

6. Työllistyminen- oletteko:
 Kokoaikaisesti työssä (> 30 t viikossa)
 Osa-aikaisesti työssä (< 30 t viikossa)
 Yrittäjä
 Työtön

Saatteko työttömyyskorvausta? (ympyröi) Kyllä Ei
 Oletteko olleet työttömänä enemmän kuin 6 kuukautta? (ympyröi) Kyllä Ei
 Oletteko etsineet työtä neljän viimeksi kuluneen viikon aikana? (ympyröi) Kyllä Ei

7. Mikä on nykyinen työnne?

8. Oletteko koskaan työskennellyt kalastuselinkeinon parissa (ympyröi) Kyllä Ei
 Jos "ei", niin siirry kysymykseen 13.

9. Miksi lopetitte? _____

10. Mitkä ovat suurimmat ongelmat löytää työtä kalastuksen ulkopuolelta?

11. Miten ansionne muuttuivat ammattimaisen kalastuksen lopettamisen jälkeen?
 Nousivat
 Laskivat
 Pysyivät suunnilleen ennallaan

12. Kun lopetitte kalastuksen saitteko uudelleen koulutusta (ympyröi) Kyllä Ei
 Kuinka kauan koulutus kesti? _____

13. Oletteko koskaan työskennellyt kalankasvattamolla? (ympyröi) Kyllä Ei
 Jos "ei", siirry kysymykseen 18.

14. Miksi lopetitte? _____

15. Mitkä ovat suurimmat ongelmat löytää työtä kalankasvatuksen ulkopuolelta?

16. Miten ansionne muuttuivat kalankasvatustyön lopettamisen jälkeen?

Nousivat

Laskivat

Pysyivät suunnilleen ennallaan

17. Kun lopetitte kalankasvatukseen liittyvän työn/ saitteko uudelleen koulutusta? (ympyröi)

Kyllä

Ei

Kuinka kauan koulutus kestit?

18. Mikä on pohja- ja mahdollinen jatkokoulutuksenne? (merkitse korkein taso)

Kansa- tai kansalaiskoulu

Keski- tai peruskoulu

Ylioppilas

Ammatti- tai keskiasteen koulutus kalatalousalalle

Ammatti- tai keskiasteen koulutus (muu)

Akateeminen loppututkinto

19. Oletteko oppivelvollisuuden/ammattikoulutuksen jälkeen saaneet koulutusta nykyiseen työhönne? (ympyröi)

Kyllä

Ei

Mitä se oli? _____

Kuinka kauan se kesti/ kestää?

Alle kuukauden

Alle vuoden

Yli vuoden

20. Maksetaanko teille:

Kuukausipalkkaa

Tuntipalkkaa

Saatteko palkan

Viikottain

Kahden viikon välein

Joka neljäs viikko

21. Kuinka monta tuntia töitä teette keskimääräisenä työpäivänä? _____

22. a) Olisitteko valmis työskentelemään kalankasvatuksen parissa jos tällainen vaihtoehto avautuisi?

Kyllä

Ei

22. b) Olisitteko valmis työskentelemään ammattikalastuksen parissa jos tällainen vaihtoehto avautuisi?

Kyllä

Ei

Suhtautuminen kalastukseen ja kalankasvatukseen

44. Arvostavatko ja tukevatko paikalliset ihmiset kalastuselinkeinoa?	Kyllä	Ei	EOS
45. Arvostaako ja tukeeko matkailuala kalastuselinkeinoa?	Kyllä	Ei	EOS
46. Arvostavatko ja tukevatko valtion viranomaistahot ja EU kalastuselinkeinoa?	Kyllä	Ei	EOS
47. Arvostavatko ja tukevatko paikalliset ihmiset kalankasvatuseinkeinoa?	Kyllä	Ei	EOS
48. Arvostaako ja tukeeko matkailuala kalankasvatuseinkeinoa?	Kyllä	Ei	EOS
49. Arvostavatko ja tukevatko valtion viranomaistahot ja EU kalankasvatuseinkeinoa?	Kyllä	Ei	EOS

50. Mitä mieltä olette seuraavista ammattimaista kalastusta koskevista väitteistä?

50.1. Ammattimainen kalastus on tärkeää alueen työllisyyden kannalta.	Samaa mieltä	EOS	Eri mieltä
---	--------------	-----	------------

51.1. Voisitteko kertoa hieman tarkemmin miksi valitsitte tämän vaihtoehdon? (kirjoita 3-5 lausetta mahdollisimman tarkoin vastaajan puhekielellä. Väittämä voidaan tarvittaessa toistaa)

50.2. Paikalliset ihmiset tukevat ammattimaista kalastusta ja ihmisten edellytyksiä pysyä alueella.	Samaa mieltä	EOS	Eri mieltä
---	--------------	-----	------------

51.2. Voisitteko kertoa hieman tarkemmin miksi valitsitte tämän vaihtoehdon?

50.3. Matkailijat, kesäasukkaat ja virkistyspalvelujen järjestäjät tukevat ammattimaista kalastusta ja ihmisten edellytyksiä pysyä alueella.

Samaa
mieltä

EOS

Eri mieltä

51.3. Voisitko kertoa hieman tarkemmin miksi valitsitte tämän vaihtoehdon?

50.4. EU, valtiolta ja viranomaiset tukevat ammattimaista kalastusta ja ihmisten edellytyksiä pysyä alueella.

Samaa
mieltä

EOS

Eri mieltä

51.4. Voisitko kertoa hieman tarkemmin miksi valitsitte tämän vaihtoehdon?

52. Mitä mieltä olette seuraavista kalankasvatusta koskevista väitteistä?

52.1. Kalankasvatus on tärkeää alueen työllisyyden kannalta.

Samaa mieltä

EOS

Eri mieltä

53.1. Voisitko kertoa hieman tarkemmin miksi valitsitte tämän vaihtoehdon? (kirjoita 3-5 lausetta mahdollisimman tarkoin vastaajan puhekielellä. Väittämä voidaan tarvittaessa toistaa)

52.2. Paikalliset ihmiset tukevat kalankasvatusta ja ihmisten edellytyksiä pysyä alueella.

Samaa mieltä

EOS

Eri mieltä

53.2. Voisitko kertoa hieman tarkemmin miksi valitsitte tämän vaihtoehdon?

52.3. Matkailijat, kesäasukkaat ja virkistyspalvelujen järjestäjät tukevat kalankasvatusta ja ihmisten edellytyksiä pysyä alueella.

Samaa mieltä

EOS

Eri mieltä

53.3. Voisitko kertoa hieman tarkemmin miksi valitsitte tämän vaihtoehdon?

52.4. EU, valtiovalta ja viranomaiset tukevat kalankasvatusta ja ihmisten edellytyksiä pysyä alueella.

Samaa mieltä

EOS

Eri mieltä

53.4. Voisitko kertoa hieman tarkemmin miksi valitsitte tämän vaihtoehdon? (kirjoita 3-5 lausetta mahdollisimman tarkoin vastaajan puhekielellä. Väittämä voidaan tarvittaessa toistaa)

25. Saako joku ruokakunnassanne yhteiskunnalta tulonsiirtoja? (ympyröi)
Jos "kyllä", mitä _____

Kyllä Ei

26. Mitkä ovat eri henkilöiden osuudet ruokakunnan tulonmuodostuksessa?

Haastateltava
Puoliso
Lapset
Muut
Tulonsiirrot

100 %

27. Mitkä ovat eri tulonlähteiden osuudet (%) haastateltavan henkilökohtaisista ja ruokakunnan kokonaistuloista viime vuonna?

Maatilatalous
Matkailu
Kalastus
Kalankasvatus
Muu oma yritystoiminta, mikä? _____
Muu palkkatyö, mikä? _____
Muut tulot, mitä? _____

Henkilökohtainen	Ruokakuntakohtainen

100 %

100 %

56. a) Onko ammattimaisella kalastuksella tulevaisuutta? (Ei hyväksytä pelkkiä kyllä / ei vastauksia.)

b) Onko kalankasvatuselinkeinolla tulevaisuutta? (oma kalankasvatus + perheyriksen jatkajakysymys)

Ammattikalastajien, kalankasvattajien ja henkilökohtaisesti haastateltujen paikallisten sosio-ekonomisia taustatietoja, %.

	Saaristomeren pohjoisosa	Saaristomeren eteläosa	Ahvenanmaa	Kaikki
Ammattikalastajat				
Ikä, vuosia	50	51	54	52
Miehiä, %	100	82	95	93
Ruokakunnan jäsenten määrä	2,9	2,6	2,6	2,7
Alle 16 v. määrä	0,8	0,5	0,6	0,6
Kalankasvattajat				
Ikä, vuosia	43	50	45	45
Miehiä, %	100	90	92	93
Ruokakunnan jäsenten määrä	2,7	2,6	2,0	2,4
Alle 16 v. määrä	1,8	2,1	1,0	1,6
Muut paikalliset (henkilökoht. haast)				
Ikä, vuosia	49	41	53	51
Miehiä, %	50	59	36	49
Ruokakunnan jäsenten määrä	2,7	2,8	2,4	2,6
Alle 16 v. määrä	1,8	1,8	1,5	1,7
Muut paikalliset (puhelinhaastattelut)				
Ikä, vuosia	51	53	51	52
Miehiä, %	47	50	52	50
Ruokakunnan jäsenten määrä	2,5	2,7	2,5	2,6
Alle 16 v. määrä	0,8	0,7	0,6	0,7

Ammattikalastajien, kalankasvattajien ja muun paikallisen väestön koulutustausta, %-osuudet

	Saaristomeren pohjoisosa	Saaristomeren eteläosa	Ahvenanmaa	Koko alue
Ammattikalastajat				
Kansa-tai kansalaiskoulu	50	9	35	31
Keski-tai peruskoulu	19	35	19	24
Ylioppilas	3	-	-	1
Ammatti-tai keskiasteen koulutus kalatalousalalle	3	18	2	7
Ammatti- tai keskiasteen koulutus	25	29	42	33
Akateeminen loppututkinto	-	9	2	4
Yhteensä	100	100	100	100
Kalankasvattajat				
Kansa-tai kansalaiskoulu	20	10	12	13
Keski-tai peruskoulu	20	10	24	18
Ylioppilas	-	15	-	5
Ammatti-tai keskiasteen koulutus kalatalousalalle	10	10	8	9
Ammatti- tai keskiasteen koulutus	50	55	48	51
Akateeminen loppututkinto	-	-	8	4
Yhteensä	100	100	100	100
Muut paikalliset (henkilökoht. haastattelut)				
Kansa-tai kansalaiskoulu	31	6	7	15
Keski-tai peruskoulu	-	12	14	9
Ylioppilas	19	18	-	13
Ammatti-tai keskiasteen koulutus kalatalousalalle	-	-	-	-
Ammatti- tai keskiasteen koulutus	44	52	57	50
Akateeminen loppututkinto	6	12	22	13
Yhteensä	100	100	100	100
Muut paikalliset (puhelinhaastattelut)				
Kansa-tai kansalaiskoulu	27	29	33	30
Keski-tai peruskoulu	13	18	23	18
Ylioppilas	4	7	4	5
Ammatti-tai keskiasteen koulutus kalatalousalalle	1	4	3	3
Ammatti- tai keskiasteen koulutus	43	32	31	35
Akateeminen loppututkinto	12	10	6	9
Yhteensä	100	100	100	100

Ammattikalastus työnä (hyvä, menettelee tai huono) muutamien ominaisuuksien suhteen.

	Hyvä	Menettelee	Huono	Kaikki
Ansiot				
Saaristomeren pohjoisosa	3	61	36	100
Saaristomeren eteläosa	12	44	44	100
Ahvenanmaa	14	35	51	100
<i>Kaikki</i>	10	46	44	100
Työskentelyolosuhteet				
Saaristomeren pohjoisosa	9	82	9	100
Saaristomeren eteläosa	23	58	17	100
Ahvenanmaa	51	40	9	100
<i>Kaikki</i>	36	52	12	100
Ajanjaksot poissa kotoa				
Saaristomeren pohjoisosa	41	50	9	100
Saaristomeren eteläosa	75	21	4	100
Ahvenanmaa	30	61	9	100
<i>Kaikki</i>	49	44	7	100
Elämäntapa				
Saaristomeren pohjoisosa	92	8	0	100
Saaristomeren eteläosa	85	9	6	100
Ahvenanmaa	74	19	7	100
<i>Kaikki</i>	81	13	6	100
Riippumattomuus				
Saaristomeren pohjoisosa	92	0	8	100
Saaristomeren eteläosa	100	0	0	100
Ahvenanmaa	98	2	0	100
<i>Kaikki</i>	98	1	1	100
Työpaikan varmuus				
Saaristomeren pohjoisosa	59	33	8	100
Saaristomeren eteläosa	56	20	24	100
Ahvenanmaa	14	41	45	100
<i>Kaikki</i>	36	32	32	100

Kalankasvatus työnä (hyvä, menettelee tai huono) muutamien ominaisuuksien suhteen; %-osuudet

	Hyvä	Menettelee	Huono	Kaikki
Ansiot				
Saaristomeren pohjoisosa	18	64	18	100
Saaristomeren eteläosa	20	45	35	100
Ahvenanmaa	20	76	4	100
<i>Kaikki</i>	19	63	18	100
Työskentelyolosuhteet				
Saaristomeren pohjoisosa	27	37	36	100
Saaristomeren eteläosa	40	45	15	100
Ahvenanmaa	28	68	4	100
<i>Kaikki</i>	32	54	14	100
Ajanjaksot poissa kotoa				
Saaristomeren pohjoisosa	40	60	0	100
Saaristomeren eteläosa	72	28	0	100
Ahvenanmaa	8	88	4	100
<i>Kaikki</i>	36	62	2	100
Elämäntapa				
Saaristomeren pohjoisosa	36	64	0	100
Saaristomeren eteläosa	75	25	0	100
Ahvenanmaa	32	64	4	100
<i>Kaikki</i>	48	50	2	100
Riippumattomuus				
Saaristomeren pohjoisosa	45	46	9	100
Saaristomeren eteläosa	18	82	0	100
Ahvenanmaa	60	36	4	100
<i>Kaikki</i>	32	64	4	100
Työpaikan varmuus				
Saaristomeren pohjoisosa	27	27	46	100
Saaristomeren eteläosa	47	32	21	100
Ahvenanmaa	28	36	36	100
<i>Kaikki</i>	34	33	33	100

Paikallisten asukkaiden (puhelimitse haastatellut) näkemykset väitteeseen ”paikalliset ihmiset tukevat ammattimaista ja ihmisten edellytyksiä pysyä alueella” %.

	Saaristo- meren pohjoisosa	Saaristo- meren eteläosa	Ahvenan- maa	Kaikki
Entiset kalankasvattajat				
<i>Samaa mieltä</i>	86	89	92	87
<i>Ei osaa sanoa</i>	-	-	8	3
<i>Eri mieltä</i>	14	11	-	10
	100	100	100	100
Entiset kalastajat				
<i>Samaa mieltä</i>	85	77	78	80
<i>Ei osaa sanoa</i>	9	9	11	10
<i>Eri mieltä</i>	6	14	11	10
	100	100	100	100
Muut paikalliset				
<i>Samaa mieltä</i>	87	88	84	87
<i>Ei osaa sanoa</i>	10	8	8	9
<i>Eri mieltä</i>	3	4	8	4
	100	100	100	100

Paikallisten asukkaiden (puhelimitse haastatellut) näkemykset väitteeseen ”paikalliset ihmiset tukevat kalankasvatusta ja ihmisten edellytyksiä pysyä alueella” %.

	Saaristo- meren pohjoisosa	Saaristo- meren eteläosa	Ahvenan- maa	Kaikki
Entiset kalastajat				
<i>Samaa mieltä</i>	68	86	56	71
<i>Ei osaa sanoa</i>	16	5	33	17
<i>Eri mieltä</i>	16	9	11	12
	100	100	100	100
Entiset kalankasvattajat				
<i>Samaa mieltä</i>	76	83	78	78
<i>Ei osaa sanoa</i>	6	-	11	9
<i>Eri mieltä</i>	18	17	11	13
	100	100	100	100
Muut paikalliset				
<i>Samaa mieltä</i>	67	73	82	72
<i>Ei osaa sanoa</i>	19	15	12	16
<i>Eri mieltä</i>	14	12	6	12
	100	100	100	100

Paikallisten asukkaiden (puhelimitse haastatellut) näkemykset väitteeseen ”matkailijat, kesäasukkaat ja virkistyspalveluiden edustajat tukevat kalastusta ja ihmisten edellytyksiä pysyä alueella” %.

	Saaristo- meren pohjoisosa	Saaristomer en eteläosa	Ahvenan- maa	Kaikki
Entiset kalankasvattajat				
<i>Samaa mieltä</i>	57	42	67	54
<i>Ei osaa sanoa</i>	14	30	33	25
<i>Eri mieltä</i>	29	28	-	21
	100	100	100	100
Entiset kalastajat				
<i>Samaa mieltä</i>	59	50	66	58
<i>Ei osaa sanoa</i>	25	27	17	24
<i>Eri mieltä</i>	16	23	17	18
	100	100	100	100
Muut paikalliset				
<i>Samaa mieltä</i>	74	52	57	63
<i>Ei osaa sanoa</i>	12	24	29	19
<i>Eri mieltä</i>	14	24	14	18
	100	100	100	100

Paikallisten asukkaiden (puhelimitse haastatellut) näkemykset väitteeseen ”matkailijat, kesäasukkaat ja virkistyspalveluiden edustajat tukevat kalankasvatusta ja ihmisten edellytyksiä pysyä alueella” %.

	Saaristo- meren pohjoisosa	Saaristomer en eteläosa	Ahvenan- maa	Kaikki
Entiset kalankasvattajat				
<i>Samaa mieltä</i>	29	33	45	36
<i>Ei osaa sanoa</i>	29	11	33	25
<i>Eri mieltä</i>	42	56	22	39
	100	100	100	100
Entiset kalastajat				
<i>Samaa mieltä</i>	47	32	11	33
<i>Ei osaa sanoa</i>	25	41	28	31
<i>Eri mieltä</i>	28	27	61	36
	100	100	100	100
Muut paikalliset				
<i>Samaa mieltä</i>	39	32	26	34
<i>Ei osaa sanoa</i>	26	31	35	30
<i>Eri mieltä</i>	35	37	39	36
	100	100	100	100

Paikallisten asukkaiden (puhelimitse haastatellut) näkemykset väitteeseen ”EU, valtiovalta ja viranomaiset tukevat kalastusta ja ihmisten edellytyksiä pysyä alueella” %.

	Saaristo- meren pohjoisosa	Saaristo- meren eteläosa	Ahvenan- maa	Kaikki
Entiset kalankasvattajat				
<i>Samaa mieltä</i>	23	11	17	16
<i>Ei osaa sanoa</i>	12	11	33	22
<i>Eri mieltä</i>	65	78	50	62
	100	100	100	100
Entiset kalastajat				
<i>Samaa mieltä</i>	25	41	39	33
<i>Ei osaa sanoa</i>	22	18	44	27
<i>Eri mieltä</i>	53	41	17	40
	100	100	100	100
Muut paikalliset				
<i>Samaa mieltä</i>	32	14	33	26
<i>Ei osaa sanoa</i>	31	38	45	36
<i>Eri mieltä</i>	37	48	22	38
	100	100	100	100

Paikallisten asukkaiden (puhelimitse haastatellut) näkemykset väitteeseen ”EU, valtiovalta ja viranomaiset tukevat kalankasvatusta ja ihmisten edellytyksiä pysyä alueella” %.

	Saaristo- meren pohjoisosa	Saaristo- meren eteläosa	Ahvenan- maa	Kaikki
Entiset kalankasvattajat				
<i>Samaa mieltä</i>	12	18	14	14
<i>Ei osaa sanoa</i>	29	54	50	38
<i>Eri mieltä</i>	59	28	36	48
	100	100	100	100
Entiset kalastajat				
<i>Samaa mieltä</i>	28	27	28	28
<i>Ei osaa sanoa</i>	44	41	55	46
<i>Eri mieltä</i>	28	32	17	26
	100	100	100	100
Muut paikalliset				
<i>Samaa mieltä</i>	37	23	43	39
<i>Ei osaa sanoa</i>	33	52	41	41
<i>Eri mieltä</i>	30	25	16	26
	100	100	100	100